

ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

Právnická fakulta

Diplomová práce

Odklony v trestním řízení

Zpracovala: Hana Jasová

Plzeň 2014

Diplomová práce

Odklony v trestním řízení

Hana Jasová

studijní program: Právo a právní věda

obor: Právo

vedoucí práce: JUDr. Simona Stočesová, Ph.D., LL. M.

Katedra trestního práva

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Odklony v trestním řízení“ zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, 2014

Podpis:

Poděkování:

Ráda bych poděkovala svému tatínkovi za velikou motivaci ke studiu, své mamince za laskavou pomoc a svému příteli za trpělivost a ochotu. Ráda bych také poděkovala vedoucí své diplomové práce JUDr. Simoně Stočesové, Ph.D., LL. M za odbornou pomoc, užitečné rady, velmi ochotný přístup a projevenou trpělivost při jejím vedení.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
ÚVOD	8
1. Odklony v trestním řízení	11
1.1. Pojem a koncepce odklonů v trestním řízení v našem právním řádu a jejich postupný vývoj	11
1.2. Restorativní justice	15
1.3. Podmíněné zastavení trestního stíhání	17
1.3.1. Předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání	17
1.3.2. Rozhodování při podmíněném zastavení trestního stíhání a postavení obviněného	23
2.1. Narovnání	27
2.1.1. Předpoklady pro schválení narovnání	29
2.1.2. Rozhodování o schválení narovnání	33
2.2. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání	35
1.5.1. Zkrácené přípravné řízení	36
1.5.2. Předpoklady podmíněného odložení návrhu na potrestání	37
1.5.3. Rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání	40
2.3. Odstoupení od trestního stíhání mladistvého	42
1.6.1. Předpoklady odstoupení od trestního stíhání	43
1.6.2. Rozhodování o odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých	48
1.6.3. Využití dalších odklonů v řízení proti mladistvým	51
1.7. Dohoda o vině a trestu	51
1.7.1. Předpoklady využití dohody o vině a trestu	54
1.7.2. Vyjednávání o dohodě o vině a trestu	55
1.7.3. Schvalování dohody o vině a trestu soudem	58
2. Srovnání jednotlivých forem odklonů v trestním řízení	62
3. Mediace jako nástroj restorativní justice	66
3.1. Základní zásady mediace	68

3.2.	Mediátor a vztahy v mediaci.....	71
3.3.	Proces mediace	73
3.4.	Mediace u mladistvých obviněných.....	76
4.	Srovnání naší úpravy odklonů v trestním řízení a mediace se zahraniční úpravou..	78
4.1.	Mezinárodní úprava odklonů v trestním řízení	78
4.2.	Podmíněné zastavení trestního stíhání v Rakousku	80
4.3.	Podmíněné zastavení trestního stíhání v Polsku	81
4.4.	Mediace ve světě	82
5.	Další možnosti směřování právní úpravy alternativních forem trestního řízení	85
	Závěr	87
	Empirická část	90
	Resumé v českém jazyce.....	94
	Resumé v anglickém jazyce.....	95
	Seznam použité literatury	98
	Knižní zdroje.....	98
	Časopisecké zdroje.....	100
	Judikatura	101
	Internetové zdroje	103
	Seznam tabulek.....	103
	Praktické zdroje	103

Seznam použitých zkratk

SZ	Státní zastupitelství
TS	Trestní stíhání
PMS	Probační a mediační služba České republiky
OSPOD	Orgán sociálně právní péče o dítě
OČVTŘ	Orgán činný v trestním řízení
LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva České národní rady ze dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb.,
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění dodatkových protokolů, publikovaná pod č. 209/1992 Sb.
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v aktuálním znění
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, v aktuálním znění
ZPMS	zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v aktuálním znění
ZSM	zákoně číslo 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, v aktuálním znění

ÚVOD

Ve své diplomové práci se budu zabývat problematikou odklonů v trestním řízení, oblastí trestního práva, v níž pachatelé trestních činů zůstávají na první pohled jakoby nepotrestáni. Oblastí, v níž se setkávají pachatelé a oběti trestních činů (v rámci tzv. mediace) tváří tvář a kde mohou mezi sebou uzavírat někdy velmi speciální dohody o vyrovnání.

Všechny zvláštní formy trestního řízení souvisejí se snahou o tzv. racionalizaci justice, tedy o snahu o odbřemenění soudů a přesunutí projednávané části trestních věcí, a to nedbalostních trestních činů a úmyslných trestních činů s horní hranicí trestní sazby do 5 let, do předrozsudkového stádia řízení. Mezi výhody těchto způsobů řízení patří skutečnosti, že pomáhají snížit zatížení soudů, dále pomáhají zkracovat dobu trestního řízení a hlavně umožňují větší spoluúčast poškozeného, a tak výrazně zlepšují jeho šance na dosažení náhrady škody.

Je velice významné, že odklony v trestním řízení (zejména ty, kterým předchází setkání pachatele s obětí v rámci mediace) umožňují nápravu vztahů mezi pachatelem a obětí trestného činu. Naplňují tak základní myšlenku tzv. restorativní justice¹ tedy obnovující spravedlnosti, která chápe trestní čin primárně jako konflikt mezi pachatelem a obětí, ne jako útok pachatele na zájmy státu, a proto se soustřeďuje na pochopení činu v jeho celém kontextu, na pokání pachatele, náhradu škody a morální satisfakci, vedoucí k odpuštění ze strany poškozeného a následně i k odpuštění ze strany společnosti.

Zvolila jsem si toto téma, neboť se jedná o velice důležitou část trestního procesu, jehož myšlenkou není tzv. trestající spravedlnost, ale právě restorativní řešení sporů (obnovující), kde obě strany obvykle dojdou usmíření mezi sebou, a tak jsou schopny se s následky trestních činů i lépe vnitřně vyrovnat a po trestném činu žít dále svým obvyklým způsobem života. Je to oblast trestního práva, která má velký potenciál rozvoje v budoucnu a hlavně i širokou možnost využití v praxi. Jde o opatření, jejichž důsledkem je odchýlení se od formálního řízení v podobě obžaloby, soudu a odsouzení, opatření, s jejichž aplikací je spojeno okamžité či podmíněné upuštění od TS, ale také určitá forma výchovného

¹ Restorativní justice: HENDRYCH, D. Právnícký slovník. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Str. 1282.

působení na pachatele.² Všechny formy odklonů od trestního řízení zdůrazňují postavení poškozeného, jeho právo na náhradu škody a morální satisfakci.

Cílem mé práce bude zhodnocení a analýza současné právní úpravy odklonů v trestním řízení, ukázání možností jejího uplatnění i na konkrétních případech projednávaných u okresního soudu v Karlových Varech a také zamyšlení se nad dalšími možnostmi směřování těchto alternativních způsobů řízení. Objasnění pojmu restorativní justice a zdůraznění její hlavní myšlenky, a to urovnání konfliktního vztahu a obnovení rovnováhy narušené trestným činem, usmíření obviněného a pachatele, dojití kompromisu. Zdůraznění procesu mediace, jako hlavního nástroje restorativní justice.

V první části své práce chci především definovat základní pojmy, s nimiž budu dále pracovat – hlavně tedy pojem odklonu v trestním řízení a jeho jednotlivé formy, tak jak se vyvíjely v rámci postupných novelizací našeho trestního řádu. Dále se zde budu zabývat metodou deskripce a analýzy všemi pěti formami odklonů v trestním řízení – tedy instituty podmíněného zastavení TS, narovnání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání, odstoupením od TS mladistvého a také speciálním institutem dohody o vině a trestu. V této části si chci také položit otázku zachování principu presumpce nevinu u prvních čtyř z výše uvedených institutů a otázku postavení poškozeného v jednotlivých formách odklonů. Cílem kapitoly bude poskytnout pevné teoretické východisko pro zbytek diplomové práce a podložit ho empirickými poznatky.

Ve druhé části své práce komparativní metodou zhodnotím jednotlivé instituty odklonů a budu se zabývat jejich vzájemným postavením, vhodností jejich využití v jednotlivých případech, a to z hlediska rychlosti řízení, výchovného působení na pachatele, možnosti nápravy vztahů s poškozeným a postavení poškozeného, jeho šancí na materiální a morální satisfakci – tedy z hlediska naplňování myšlenek restorativní justice.

Ve třetí části své práce se budu zabývat institutem mediace a úlohou probační a mediační služby, základními zásadami procesu mediace. Dále se budu věnovat postavením mediátora, jeho nezbytnými dovednostmi a povahovými

² Výjimku zde tvoří pouze zcela nový institut dohody o vině a trestu, který byl zavedený do našeho trestního řízení novelou trestního řádu č 193/2012 Sb.

vlastnostmi. Nastíním zde základní fáze procesu mediace s jejími cíli. V závěru této části práce upozorním na specifika mediace u mladistvých obviněných.

Čtvrtá část práce bude pojednávat o alternativních formách trestního řízení ve světě, stejně tak i o institutu mediace. Nejdříve nastíním vývoj a směr nové trestní politiky, která je založena na myšlence restorativní justice a následně upozorním komparativní metodou na rozdíly v základní formě odklonu, a to v podmíněném zastavení TS u sousedních států, tedy v Polsku a Rakousku, kde alternativní způsoby trestního řízení mají podobnou tradici jako v České republice.

V poslední části své práce bych se chtěla zamyslet nad možnostmi dalšího vývoje de lege ferenda těchto alternativních způsobů řízení, a to obzvláště narovnáním a dohodou o vině a trestu, kde bych chtěla podat stručný návrh na širší využití těchto institutů.

1. Odklony v trestním řízení

1.1. Pojem a koncepce odklonů v trestním řízení v našem právním řádu a jejich postupný vývoj

Odklony v trestním řízení můžeme definovat jako specifické zvláštní způsoby řízení, umožňující vyřízení trestní věci bez konání standardního trestního řízení. Pojem odklonu je pojmem teoretickým, vytvořeným právní teorií, trestní zákon ani trestní řád ho neuvádí. Autor Jelínek uvádí definici odklonu „*jako alternativu standardního trestního řízení*“.³

Hlavním přínosem odklonu je vyřízení věci mimosoudní cestou za splnění podmínek stanovených zákonem pro jednotlivé druhy odklonů a tedy podstatné ulehčení- odbřemenění přetížené justice a také možnost soustředění soudů na případy těžších společensky škodlivějších trestních činů. Téma odklonů také souvisí s nárůstem drobné kriminality, která vyžaduje rychlé a efektivní řešení, odklony se obvykle používají v případech, kde jde o společensky méně závažné škodlivé trestné činy, kde je pravděpodobnost vzhledem k osobě pachatele, že se ve zkušební době osvědčí. „*Odklon v trestním řízení je výjimkou z obecně platné zásady legality, jedná se o procesní alternativu trestně právní dekriminalizace. Odklon doplňuje tradiční procesní schéma obžaloba – hlavní líčení- rozsudek a jiné, často neformální způsoby vyřízení věci.*“⁴

S pojmem odklon velice úzce souvisí pojem tzv. racionalizace trestní justice, který spočívá ve snaze přesunout řešení části trestních věcí do předrozsudkového stadia trestního řízení. Tato snaha je jedním ze základních prostředků, jak přispívat ke zkracování doby konání trestního řízení a ke snižování nákladů na jeho provádění⁵. Idea rychlého rozhodnutí věci v co nejkratší době je obsažena v čl. 6 EÚLP a v čl. 14 odst. 3 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Naopak tato racionalizace justice nesmí vylučovat možnost

³ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 706.

⁴JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str.706.

⁵ ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*, [Trestněprávní revue 2/2009, s. 33].

projednat věc v řádném procesu a musí ctít základní zásady demokracie, rovnosti, zákonnosti a humanity.⁶

Tento institut se dále projevuje snahou o hledání dalších alternativních postupů ke standardnímu řízení, snahou o dekriminalizaci některých činů, snahou o dodržování zásady ultima ratio. Zásadním prvkem racionalizace justice jsou odklony v trestním řízení, jako metody vedení řízení, kdy dochází k odklonění řízení, ale pořád je zachován prvek postihu pachatele.⁷

Obecné podmínky pro aplikaci alternativních způsobů řízení patří hlavně menší závažnost spáchaného skutku, souhlas zainteresovaných stran (ne vždy poškozeného), důvodný předpoklad k nápravě obviněného, prokázání spáchání trestného činu obviněným, které je opřeno o dosud shromážděné důkazy, součinnost obviněného při nápravě důsledků jeho činu a jeho ochota nahradit škodu.⁸

Odklony v trestním řízení byly do našeho trestního řádu zaváděny postupně od počátku 90. let minulého století. Nejdříve byl zákonem č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. 9. 1994 zaveden do našeho TrŘ institut podmíněného zastavení TS (§307 a § 308 TrŘ), který byl určitou a zvláštní formou mezitímního rozhodnutí, neměl charakter odsuzujícího rozsudku, ale ani neznamenal definitivní zastavení řízení.⁹ Dále byl zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995 institut narovnání (§309 a násl.), který měl sloužit méně formálnímu a rychlejšímu postihu drobné kriminality, kdy na potrestání pachatele stát neměl výraznější zájem a byla zároveň trestním činem dotčena i soukromoprávní sféra. Novela provedená zák. č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. 1. 2002 umožnila, aby o schválení narovnání a následném zastavení TS mohl rozhodnout SZ bez přivolení soudu¹⁰. Novelou TrŘ z roku 2004 č 283/2004 Sb. s účinností 1. 7. 2004 byla zavedena další forma odklonu od trestního řízení a to podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g a § 179h). Pouze mladistvých pachatelů se pak týká forma odklonu nazvaná odstoupení od TS (§ 70

⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. Str. 3509.

⁷ ŠČERBA, F. a kolektiv: *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str 13.

⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. Str. 3478.

⁹ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 705.

¹⁰ Tamtéž, str. 705.

zákonu o soudnictví ve věcech mládeže¹¹⁾ zavedená do našeho právního řádu zákonem č. 218/2003 Sb. s účinností od 1. 1. 2004.

Tyto čtyři výše uvedené formy odklonu od trestního řízení jsou spojeny s definitivním nebo podmíněným zastavením TS, nedojde tedy k vyslovení viny a odsuzujícího rozsudku a následnému uložení trestní sankce. Na pachatele se hledí, jako by nebyl nikdy soudně trestán a rozhodnutí o odklonu v trestním řízení je uváděno pouze v opisu rejstříku trestů jako skutečnost významná pro trestní řízení.¹² Pachatel tedy není stigmatizován uloženým trestem a záznamem v rejstříku trestů. Na druhé straně jsou všechny tyto instituty podmíněny určitou formou doznání se pachatele a i náhrady způsobené škody, která může být někdy pro pachatele velice citelná. Obviněný dobrovolně přijímá některé sankce (jak společenské tak jiné, které se podobají hmotně právním sankcím) a tím na něho odklony působí svojí výchovnou a generálně preventivní funkcí. Proto odklon v trestním řízení řadí právní teorie mezi sankční opatření, které se může jevit v mnoha důsledcích podobné alternativním trestům. Jejich hlavním požadavkem je dobrovolné převzetí odpovědnosti za svůj skutek pachatelem a jeho souhlas s použitím odklonu. Bez souhlasu obviněného odklon použít nelze, neboť by to znamenalo jeho připravení o právo na spravedlivý proces a došlo by tak k porušení i dalších ústavních práv, která mu náleží v demokratickém státním zřízení.

Zmíněné druhy odklonů může aplikovat i SZ v přípravném řízení (podmíněné odložení podání návrhu na potrestání pak aplikuje jen SZ ve zkráceném přípravném řízení). Autor Ščerba upozorňuje na možný rozpor s jedním ze základních ústavněprávních principů, podle kterého o vině a trestu za trestné činy může rozhodovat pouze soud (čl. 90 Úst, čl. 40 odst. 1 LPS)¹³. Jak již bylo řečeno, tak odklon je spojen s určitou újmou pro obviněného a také s jeho dobrovolným vzdáním se řádného soudního procesu před nestranným soudem a vyslovení rozsudku. Obviněný tedy doznává svůj skutek, aniž by o jeho vině bylo rozhodnuto a byla objasněna způsobem, který nevyvolává pochybnosti. Může se tedy jevit, že odklony zasahují též do základního ústavněprávního práva, a to do zásady presumpce nevinny (čl. 40 odst. 2 LPS). Zákon danou otázku řeší tak, že

¹¹ Zákon 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže v aktuálním znění.

¹² Zák. č. 264/1994 Sb. o rejstříku trestů, ve znění zákona 126/2003 Sb.

¹³ ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*. Trestněprávní revue 2/2009, s 33.

použití odklonu podmiňuje výslovným souhlasem obviněného, který nesmí být k tomuto souhlasu kýmkoli nucen a orgán má poučovací povinnost, kterou má obviněnému objasnit podstatu a smysl daného odklonu. „*Vyjádřením souhlasu s aplikací odklonu se obviněný dobrovolně podvoluje omezením či povinnostem vyplývajícím z rozhodnutí o odklonu zahrnující právo na řízení před nezávislým a nestranným soudem (čl. 6 EÚLP)*“.¹⁴ Na rozdíl od trestu, není s uložením sankce při odklonu spojeno vyslovení viny, obviněný není odsouzen a není mu uložen trest v hmotně právním smyslu.

Zcela novým a poněkud specifickým způsobem odklonu od trestního řízení je pak dohoda o vině a trestu zavedená do našeho trestního řádu novou trestního řádu a to zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 1. 9. 2012. Specifičnost této formy odklonu je dána zejména tím, že pachatel je zde skutečně odsouzen. Soud tady rozhodne o vině a trestu schválením dohody mezi státním zástupcem a obviněným, případně i poškozeným, a to bez provádění důkazního řízení. Pachatel je tedy odsouzen, avšak na základě svého předchozího souhlasu s vinou a uložením trestu.¹⁵

V závěru kapitoly lze konstatovat, že odklony v trestním řízení znamenají posílení práv poškozeného u drobné kriminality. Poškozený není nucen podstupovat dlouhé trestní řízení, které je pro něj mnohdy velice náročné a připojovat se k němu s adhezní žalobou, ale může odškodnění dosáhnout rychlejší a efektivnější cestou. Na druhé straně jsou odklony i velkým přínosem justici, které pomáhají od přetížení nápadem trestních kauz a samozřejmě jsou i přínosem pro pachatele, který pokud se podvolí, tak nemusí být odsouzen. Nelze ani přehlédnout přínos generálně preventivní pro společnost.¹⁶

¹⁴ ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*. Trestněprávní revue 2/2009, s 33.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ HENDRYCH, D. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, str. 1459. Beckovy odborné slovníky. str. 1205.

1. Tabulka- Přehled skončení trestního stíhání před soudem některým z odklonů¹⁷

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Podmíněné zastavení TS	1903	1732	1624	1709	1891	2007
Narovnání	90	87	79	69	71	79
Dohoda o vině a trestu	-	-	-	-	8	72
odstoupení o TS (§70 ZSVM)	38	49	23	23	18	17

1.2. Restorativní justice

Jak jsem již uvedla, odklony v trestním řízení hluboce naplňují myšlenku tzv. restorativní justice, neboli obnovující justice, která se snaží o mírové řešení sporů na rozdíl od tzv. retributivní justice neboli trestající spravedlnosti. Restorativní justice přistupuje k trestným činům z jiné strany nežli běžná právní nauka, hlavní konflikt vidí mezi dvěma subjekty, tedy trestný čin není útokem mířeným na zájmy státu, ale na osobu oběti, také výrazně pomáhá odbřemenění soudů, tím, že právě řeší konflikty mimo hlavní líčení – standardní proces.¹⁸ Hlavní pozornost je upřena na konflikt mezi pachatelem a obětí trestného činu, jako reakce na spáchaný trestný čin, jde tedy o druh sociálního konfliktu.¹⁹ Primární obětí trestného činu jsou osoby trestným činem bezprostředně zasaženy, které tuto újmu pociťují jako újmu vlastní (tedy i například osoby blízké pachateli).²⁰

¹⁷ Čerpáno ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>, přehled statistických listů, v sestavě s kódem S-SL-T Statistický list trestní pro fyzické osoby týkající se rozhodovací činnosti soudů a s kódem Z-SL-T Statistický list trestní, jež obsahuje data státních zastupitelství.

¹⁸ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2007, str. 36.

¹⁹ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000, s. 9.

²⁰ VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A. *Restorativní justice – trestní politika pro 21. století*. Trestní právo, 2000, č.1, str. 4 -11.

Restorativní justice je realizována především v praxi probační a mediační službou, různými neziskovými organizacemi, které se zaměřují na sociální a terapeutické služby, psychologické poradenství apod. Restorativní justice se pokouší o urovnání sporu právě především ve vztahové rovině, jedná se úsilí po obnovení trestným činem narušeného nebo ohroženého systému chráněných hodnot a sociálních vztahů²¹, tyto sociální vztahy lze účinně obnovit, pokud na obnově aktivně participují všechny dotčené osoby. Řešení konfliktu již není pouze v rukou státu, který ho řeší autoritativně, ale nově se na řešení konfliktu podílejí i zúčastněné strany, kterým stát poskytuje prostor pro urovnání jejich sociálních vazeb. Praktický postup při užívání odklonů a alternativních trestů, vyžaduje aktivní roli obviněného, který se podílí na nápravě svého činu. Škoda je zde chápána v širším významu, než je tomu běžně, tedy jako újma také ve formě ztráty společenského postavení, narušení sociálních vazeb, osobního a rodinného života. Obviněný tedy poznává všechny důsledky svého činu a snaží se o jejich komplexní nápravu, nesoustřeďuje se pouze na materiální škodu.

Význam obnovující justice spočívá v tom, že se snaží o usmíření mezi pachatelem a poškozeným, snaží se oba subjekty vrátit do jejich běžných životů a pomáhá jim se smířit s utrpěnou újmou nebo vinou. Dalším významným cílem je prohloubit v pachateli pocit empatie a docílit dobrovolného přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin.²² V rámci alternativního řešení trestních činů poškozený již není anonymní, pachateli je umožněno s poškozeným hovořit, ten mu může říct své pocity z prožitku trestného činu a jeho důsledky na svůj život. Takto zosobněný poškozený má na pachatele rozsáhlé preventivní působení, pachatel je přímo konfrontován s důsledky svých činů, a tak nucen aktivně jednat.

Hlavní hodnoty obnovující spravedlnosti jsou opravdová lítost nad skutkem, pokání a skutečné odpuštění na straně oběti. Naopak oběti je poskytnuto právo na smíření a obnovení své integrity a také na náhradu škody. Pachatel se může s obětí smířit, a tak se mu dostane odpuštění, které ho může pozitivně motivovat do dalšího života. Dialog mezi poškozeným a obviněným umožňuje

²¹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str 3510. Dále k tomu v Karabec, Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.

²² PŘESLIČKOVÁ, H, DIBLÍKOVÁ, S. *Současné pojetí restorativní justice* (IV. mezinárodní konference Evropského fóra pro restorativní justici, Barcelona, 15.–17. 6. 2006), (*Trestněprávní revue* 12/2006, s. 37), dále také v ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přeložila Hasmanová, L. a Ouředníčková, L. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. 2003. s. 17

také lepší a rychlejší nahrazení škody a méně stresující postup řešení. Restorativní justice je založena na dobrovolnosti, tedy ani obviněný, ani oběť nesmí být k dialogu nuceni.

Smyslem restorativní justice je myšlenka, že pachatel má za své činy převzít skutečnou osobní odpovědnost, ne být pouze formálně potrestán. Vede pachatele uvědomění a pochopení svého činu se všemi jeho důsledky, tedy pachatel sám by měl dospět i ke způsobu odčinění svých činů a tuto náhradu poskytnou dobrovolně na základě své lítosti nad spáchaným činem.²³

1.3. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podmíněné zastavení TS jedním z prvních odklonů zaváděných v našem právním řádu v první polovině devadesátých let²⁴, konkrétně novelou trestního řádu z roku 1993 (zák. č. 292/1993 Sb.), která měla odbřemenit orgány činné v trestním řízení tím, že nebudou muset provádět celé zdlouhavé trestní řízení a budou moci účelu řízení dosáhnout jednodušším způsobem. Tato novela trestního řádu reagovala na špatnou personální situaci u soudů nižšího stupně, které byly na počátku devadesátých let zahlceny množstvím nevyřízených věcí. Zároveň reagovala na nově se prosazující přístupy restorativní justice.

Podstatou tohoto odklonu je dočasné zastavení TS, které v případě osvědčení se pachatele, může být definitivní a na pachatele se poté hledí, jako by nebyl odsouzen. Rozhodnutí o podmíněném zastavení TS může učinit, jak soud (obvykle samosoudce vzhledem k § 314a odst. 1. TrŘ), tak i SZ v přípravném řízení.²⁵

1.3.1. Předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání

Předpoklady pro podmíněné zastavení TS najdeme v § 307 TrŘ.²⁶ Základní podmínkou je, že se jedná o řízení o přečinu (§ 14 odst. 2. TZ²⁷), v našem trestním řádu je více jak 70% skutkových podstat, kde horní hranice

²³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000, str. 11 a 12.

²⁴ Zákon č. 292/1993 Sb. s účinností od 1. 9. 1994.

²⁵ Podmíněné zastavení trestního stíhání: Právní slovník, 3. Vydání, Praha: C. H. Beck, 2009. str. 1255.

²⁶ Zákon 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním. v aktuálním znění.

²⁷ Zákon 40/2009 SB. Trestní Zákon v aktuálním znění. JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, Student (Leges) str. 126. Autor upozorňuje na nevhodnou zákonnou definici „do 5 let...“ myšleno je „nepřevyšující 5 let“, tedy včetně 5ti let.

trestní sazby nepřevyšuje 5 let a je tedy možné u nich využít podmíněného zastavení trestního řízení. Rozhodujícími sazbami jsou trestní sazby uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku bez modifikací. Určující pro použití podmíněného zastavení stíhání je hlavně povaha a závažnost přečinu, které jsou určovány významem chráněného zájmu dotčeného přečinem, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou obviněného, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem.²⁸ Z účelu tohoto odklonu tedy jasně plyne snaha o odlehčení přetížené justici v první polovině 90. let, která je také zmíněna v důvodové zprávě.²⁹ Podmíněné zastavení trestního řízení lze užít v řízení proti mladistvému pachateli (srov. § 69 písm. a) ZSM³⁰), tak i v řízení proti právnické osobě.³¹

V § 307/ odst. 1 písm. a, b, c TrŘ jsou pak uvedeny konkrétní podmínky pro rozhodnutí o podmíněném zastavení TS. Především se jedná o plné a dobrovolné doznání obviněného podle § 90 a násl.³² TrŘ. Nikdo nesmí být k doznání nucen, toto doznání by mělo být v souladu s vnitřním přesvědčením obviněného, nemělo by z něho vyplývat, že obviněný jednal za okolností vylučujících protiprávnost, neboť doznání by mělo stvrzovat spáchaný skutek.³³ Podstatné je, aby orgán činný v trestním řízení mohl dovodit naplnění zákonných znaků trestného činu, včetně znaku zavinění.³⁴

Orgány jsou povinny obviněného o institutu podmíněného zastavení TS řádně poučit, stejně tak by měl učinit i obhájce (poučení přiměřené rozumovým schopnostem obviněného, aby z jeho strany došlo k pochopení). Orgány by obviněného k doznání neměly ani přesvědčovat.³⁵ Důkazy v řízení dosud provedené musí odůvodňovat spáchaní přečinu osobou obviněného, naopak není

²⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3487. dále JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, str. 114- 118 a 126. Student (Leges). Dále GRIVNA, T. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 123 s. Student (Leges).

²⁹ VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití*, [Bulletin advokacie8/1994, str.18].

³⁰ Zákon č. 218/2003 Sb. *o soudnictví ve věcech mládeže v aktuálním znění*.

³¹ Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob v aktuálním znění*.

³² Krajský soud v Ostravě, 6 To 377/95, [R 6/1996 tr.].

³³ FENYK, J., HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918-2004*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 931.

³⁴ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003.

³⁵ VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití*, [Bulletin advokacie8/1994, s.18]. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp.zn. 4 To 383/2005.

nutné, aby obviněný ve svém doznání skutek právně kvalifikoval, stačí, pokud se dozná ke skutkovým okolnostem a tomuto doznání odpovídají i provedené důkazy, tedy že orgán činný v trestním řízení může dovodit naplnění zákonných znaků trestného činu, včetně znaku zavinění.^{36 37}

Podmínka doznání je mnohdy komplikovaná, neboť vyžaduje doplnění náležitým poučením obviněného, který mnohdy z obav, že jeho doznání bude v pozdějším řízení využito jako usvědčující důkaz o vině, se odmítá doznat.³⁸ Trestní řád zde na rozdíl od institutu narovnání vyžaduje „doznání“, tedy i doznání viny a přijetí právní kvalifikace skutku, naopak nikde nevyklučuje použití doznání jako důkazu v dalším procesu. Doznání nezavazuje orgány činné v trestním řízení skutek prošetřit, tak aby nebyly důvodné pochybnosti o pravdivosti doznání pachatele, je nutné klást důraz na zachování principu materiální pravdy.³⁹

S doznáním úzce souvisí další podmínka užití tohoto odklonu a sice to, že obviněný s vyřízením věci ve zkráceném řízení souhlasí, tedy jeho souhlas nevzbuzuje pochybnosti o dobrovolnosti a uváženosti, dále se uplatní obecná ustanovení o náležitostech podání (§ 59 odst. 1 TrŘ).⁴⁰ Souhlas v této fázi je základním předpokladem užití odklonu, neboť obviněný se svým souhlasem vzdává možnosti projednání věci v řádném řízení (čl. 36 a násl. Listiny).⁴¹ Zásady spravedlivého procesu musí být zachovány s ohledem na požadavek Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴²

Souhlas musí být uvědomělý a dobrovolný, vynucený souhlas by zakládal absolutní vadu řízení.⁴³ Naopak není nutný souhlas poškozeného, ten má proti usnesení možnost podat stížnost.⁴⁴ Jako záruku práva na spravedlivý proces je

³⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3478.

³⁷ Rozhodnutí *Krajského soudu v Ostravě*, 6 To 377/95.

³⁸ VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu*, [Právní rozhledy 8/1997, s. 393].

³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 6. 2000 sp. zn. 3 Tz 120/2000.

⁴⁰ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3480.

⁴¹ Zákon č. 2/1993 Sb v aktuálním znění.

⁴² REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo: komentář*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, 263 s. Beckova edice Komentované zákony. Dále také potvrdil ESLP ve věci Deweer vs. Belgie dále také TERYNGEL, J. *K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání*. Bulletin advokacie, 1995, č.9, s. 25

⁴³ (srov. § 91 až 95 TrŘ).

⁴⁴ Srov. Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997 sp. zn. 9 To 429/97.

možné vidět i možnost stížnosti obviněného podle § 307 odst. 5 TrŘ, dle něhož mu přináležejí právo podat stížnost do rozhodnutí o podmíněném zastavení TS, a tak se může domoci konání řádného procesu.⁴⁵

Obviněný dále musí nahradit škodu všem poškozeným nebo nemajetkovou újmu obvykle v penězích⁴⁶, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřít dohodu, anebo učinit jiná potřebná opatření⁴⁷ k její náhradě. Za jiná opatření k náhradě způsobené újmy nelze považovat pouhý slib obviněného, obviněný musí učinit jasné kroky směřující k přímé nápravě škody.⁴⁸ Dle paragrafu 307 odst. 1 písm. c) trestního řádu je pak obviněný povinen vydat bezdůvodné obohacení pokud takové trestným činem získal.

Náhradou škody způsobené trestným činem se rozumí škoda majetková, kterou lze vyjádřit v penězích. Pro zjištění výše způsobené škody musí být rozhodující zjištění učiněná orgány činnými v trestním řízení, škoda musí být zjištěna tak, aby o její výši nevznikaly pochybnosti. Jedním z důležitých důkazů, pokud jde o výši škody, bude samozřejmě vyjádření samotného poškozeného, který může ovšem prohlásit že netrvá na náhradě škody v plné výši, případně dokonce může uvést, že nahradit škodu nepožaduje vůbec. Zákonodárce zde vytváří možnost pro dohodu mezi obviněným a poškozeným o způsobu náhrady škody, tedy obě strany se mohou zapojit do jednání o náhradě a náhrada tak může být přiměřená a na druhou stranu zase dosažitelná. Jestliže obviněný bez vlastního přičinění není schopen škodu nahradit, může škodu hradit ve splátkách nebo uznat dluh, případně se za něho může zaručit jiná osoba.⁴⁹ Poškozený má celkově lepší pozici a podmíněné zastavení mu je jistou zárukou dosažení uspokojení, obviněný naopak dostává šanci svůj skutek napravit.⁵⁰ Možná je i situace, kdy přečinem nedošlo ke způsobení škody nebo jiné újmy, v těchto případech není vyloučeno

⁴⁵ VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a právo na obhajobu*, [Právní rozhledy 8/1997, s. 393].

⁴⁶ Nemajetkovou újmu lze na základě analogie nahradit i uvedením v předešlý stav (srov. § 442 odst. 2 ObčZ). Srov. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997 sp. zn. 4 To 22/97.

⁴⁷ Například nahlášením pojistné události pojišťovně Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994 sp. zn. 4 To 693/94 nebo složení prostředků do úschovy soudu Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994 sp. zn. 3 To 380/94.

⁴⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996 sp. zn. 4 To 424/96.

⁴⁹ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 11. 1997 sp. zn. 7 To 398/97.

⁵⁰ VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití*, [Bulletin advokacie 8/1994, s. 18].

použití podmíněného zastavení TS, ale je nutné klást větší důraz na zkoumání osoby obviněného, zda vzhledem k jeho osobnosti je užití odklonu dostačující.⁵¹

V praxi může často nastat situace, že poškozený nesouhlasí se s podmíněným zastavením TS, protože si myslí, že nebyl v plném rozsahu odškodněn. Z tohoto důvodu poškozený odmítne uzavřít dohodu o náhradě škody s pachatelem. I v tomto případě však může SZ, případně soud rozhodnout o podmíněném zastavení TS, jsou-li splněny všechny podmínky tohoto ustanovení a příslušný orgán činný v trestním řízení má za to, že kroky, které obviněný učinil k náhradě škody, jsou dostačující, případně škoda, kterou obviněný uhradil, je ve výši odpovídající objektivním zjištěním.⁵²

SZ/soud při rozhodování o splnění podmínky náhrady škody hodnotí i osobu obviněného s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu a z hlediska toho, zda je možné rozhodnutí považovat za dostačující (§ 307 odst. 1 TrŘ).⁵³ Tuto úvahu provádějí orgány činné v trestním řízení na základě vlastního uvážení, toto uvážení není limitováno zákonem. Podstatné doporučení dostávají soudy/SZ od vyšetřujících orgánů, které jsou blíže jak obviněnému, tak jeho přečinu a dále získávají informace z rejstříku trestů. Okolnosti případu a osobu obviněného je tedy nutné zkoumat zcela konkrétně. Dále je nutné dbát na urovnání konfliktního stavu mezi poškozeným a obviněným, například prostřednictvím probačního úředníka.⁵⁴

Z výše uvedeného je zřejmé, že uzavření dohody o náhradě škody může být někdy složitějším problémem a je velmi vhodné do této věci zapojit probačního úředníka, který v rámci mediace, může dbát na urovnání konfliktního stavu mezi obviněným a poškozeným, může pomoci uzavřít právě dohodu o náhradě škody přijatelnou pro obě strany, i přes to však výše škody musí vycházet ze škody zjištěné OČVTŘ.⁵⁵ Probační úředník může po vyhlášení usnesení o podmíněném zastavení TS také následně kontrolovat plnění dohody o náhradě

⁵¹ Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996 sp. zn. 3 To 21/96 dále ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3486.

⁵² Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 2. 2001 sp. zn. 6 To 83/2001.

⁵³ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 718.

⁵⁴ Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.

⁵⁵ FENYK, J., HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918-2004*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2004, s. 923

škody a případných dalších povinností v tomto rozhodnutí obviněnému uložených.

Dne 1. 9. 2012 nabyla účinnosti novela trestního řádu číslo 193/2012 Sb., která rozšířila § 307 o odst. 2, kterým doplnila předpoklady podmíněného zastavení o zpřísnující podmínky, které je možné použít, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného. Dle tohoto ustanovení trestního řádu je tedy možné, aby se obviněný zavázal splnit ještě další podmínky za trvání zkušební doby, a to hlavně (orgán nenařizuje, obviněný se sám dobrovolně zavazuje), že se zdrží určité činnosti, v jejíž souvislosti spáchal přečin. Souvislost činnosti se spáchaným přečinem musí být přímá, bezprostřední, činnost nemusí být nutně znakem objektivní stránky skutkové podstaty přečinu.⁵⁶ „*Byť to zákon výslovně nestanoví, může se obviněný takto zdržet výlučně činnosti, ke které je potřeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis. Obviněný se prakticky může zdržet v podstatě pěti kategorií určitých činností: výkonu zaměstnání, výkonu povolání, výkonu funkce, výkonu činnosti, ke které je potřeba zvláštního povolení, výkonu činnosti upravené zvláštním předpisem.*“⁵⁷ Jestliže se obviněný zaváže zdržet se řízení motorových vozidel ve zkušební době, tak musí být soudem/SZ poučen o povinnosti odevzdat řidičské oprávnění. Zdržet se řízení motorových vozidel se může obviněný pouze dobrovolně, nelze mu tento zákaz nařídit jako přiměřené omezení ve smyslu § 307 odst. 4 TrŘ, neboť takový zákaz by suploval trest zákazu činnosti, který nelze nařídit, neboť obviněný není uznán vinným a odsouzen.⁵⁸

Obviněný se též může zavázat, že složí na účet státu peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního předpisu, tímto zvláštním předpisem je s účinností od 1. 8. 2013 zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). V rozhodnutí o podmíněném zastavení TS musí být výše této částky přesně uvedena. Opět i v tomto ustanovení trestního řádu je potřeba dodržet podmínku, že vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

⁵⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3490.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. 4 To 770/97.

Trestní řád v paragrafu 307 odst. 6 umožňuje dále uložit obviněnému přiměřená omezení a povinnosti, která by ho měla vést k řádnému životu. Jedná se například o zákaz nadměrného požívání alkoholických nápojů, návštěvu herny nebo uložit řádné plnění vyživovací povinnosti. Obviněnému může být uložena také povinnost podrobit se například některým probačním programu a případně psychologickému poradenství. I v této oblasti je tedy vhodné navázat spolupráci s Probační a mediační službou.

1.3.2. Rozhodování při podmíněném zastavení trestního stíhání a postavení obviněného

Orgány činné v trestním řízení (soud nebo SZ) rozhodují o podmíněném zastavení TS formou usnesení (o neosvědčení a pokračování v trestním stíhání se rozhodne také formou usnesení), pokud jsou splněny zákonné podmínky použití tohoto odklonu a zároveň stanovují zkušební lhůtu 6 měsíců až 2 let⁵⁹, v případě rozhodnutí podle § 307 odst. 2 trestního řádu až na 5 let. Podmíněné zastavení TS je rozhodnutím sui generis, neboť je dočasné a řízení se jím pravomocně nekončí, jde o tzv. mezitímní rozhodnutí.⁶⁰ Pokud soudu podmíněné zastavení navrhne obhájce obviněného, soud by měl vždy ještě zjistit souhlas obviněného zvláště, stejně tak soud se nespokojí s pouhým konstatováním, že byla mezi obviněným a poškozeným uzavřena dohoda o náhradě škody a obviněný bude muset dohodu doložit důkazy – předložením soudu.⁶¹

V unesení je nutné kromě obecných náležitostí⁶² přesně popsat skutek, aby jej nebylo možno zaměnit, zkušební lhůtu, pokud se obviněný zavazuje též se zdržet určité činnosti, je nutné tuto činnost důkladně specifikovat, dále uvést přesnou výši částky na úhradu pomoci obětem trestných činů.⁶³ Pokud obviněný uzavřel s poškozeným dohodou o náhradě škody (nebo jinou dohodu např. vydání bezdůvodného obohacení) je tato dohoda o náhradě škody zahrnuta do výroku rozhodnutí. Pokud k dohodě dojde, pak obviněný musí tento svůj závazek ve zkušební lhůtě splnit.⁶⁴ Pokud nedojde k dohodě o náhradě škody, soud/SZ sám

⁵⁹ V případě rozhodnutí podle § 307 odst. 2 TrŘ až pět let.

⁶⁰ ŠAMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3478.

⁶¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 2. 1994 sp. zn. 4 To 117/94.

⁶² § 119 odst. 1, § 134, § 120 odst. 3 TrŘ.

⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. srpna 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001 dále Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 916/2008.

⁶⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001.

určí její výši na základě objektivně zjištěných důkazů, obsažených ve spise (např. odborné vyjádření, znalecký posudek). Je velmi důležité, že soud/SZ může rozhodnout ve smyslu § 307 TrŘ i přes nesouhlas poškozeného a i přes nedohodu o náhradě škody. Touto formou odklonu je možné eliminovat někdy nesmyslné a nepodložené nároky poškozeného, které by obviněný nemohl ani při nejlepší vůli splnit.

Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení TS může podat stížnost jak obviněný tak poškozený. Rozhoduje-li o podmíněném zastavení soud, má právo stížnosti také SZ. Pokud o podmíněném zastavení TS rozhoduje soud, pak je to zpravidla soud okresní, avšak i odvolací soud může rozhodnout o podmíněném zastavení TS v rámci řízení o odvolání (srov. § 257 odst. 1 písm. d) TrŘ).

Pokud se obviněný v průběhu lhůty dostal všem uloženým podmínkám, tak orgán, který řízení konal v posledním stupni, rozhodne, že se osvědčil, v opačném případě rozhodne o tom, že se v trestním řízení pokračuje (srov. § 308 odst. 1 TrŘ). Při osvědčení se v podstatě doplňuje původní rozhodnutí a zastavení TS, tak se stává rozhodnutím nepodmíněným a začne představovat překážku res judicata.⁶⁵ Zkušební doba musí proběhnout celá, pro rozhodování orgánu o osvědčení jsou relevantní jen skutečnosti v průběhu zkušební doby, tedy zejména, zda pachatel vedl řádný život. Požadavek osvědčení se pro pachatele znamená následnou úplnou bezúhonnost (včetně bezúhonnosti přestupkové či kárné, tyto okolnosti je nutné hodnotit vždy individuálně) a řádné plnění dalších povinností, jako jsou rodinné, pracovní a další.⁶⁶ Z celkového chování pachatele by mělo vyplynout, že daný přečin byl jen vybočením z jinak řádného života. Bezúhonnost je nutné hodnotit v souvislosti ke spáchání trestného činu a ke komplexnímu zhodnocení osoby pachatele.⁶⁷

Další relevantní skutečností je, zda pachatel nahradil škodu trestným činem způsobenou, tedy zejména odstranil škodlivé následky spáchaného přečinu a nahradil škodu v rozsahu a způsobem jemu uloženým. Podmínka náhrady škody není ovšem absolutní, orgán v trestním řízení činný má možnost způsob náhrady a

⁶⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3504.

⁶⁶ Nejvyšší soud, 5 Tz 148/2001, [T 247].

⁶⁷ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3501. dále Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001.

rozsah náhrady škody upravit, jestliže obviněný na nemožnosti náhrady nenese vinu⁶⁸ (např. nečekané životní události), na toto zmírnění není právní nárok. Nutné je zkoumat splnění všech dalších povinností, které se pachatel zavázal dobrovolně plnit.⁶⁹

O osvědčení rozhoduje orgán, který stíhání podmíněně zastavil, s výjimkou odvolacího soudu, zde rozhodne soud prvního stupně, ale pokud se pachatel neosvědčil, tak v rozhodování pokračuje soud odvolací. V řízení o podmíněném zastavení TS rozhoduje soud obvykle v neveřejném zasedání (srov. § 231 odst. 1,2 TrŘ), pokud však považuje za vhodné obviněného nebo poškozeného před rozhodnutím vyslechnout, může ve věci nařídit hlavní líčení či veřejné zasedání. Jestliže přichází v úvahu rozhodnutí o neosvědčení a pokračování v trestním stíhání, je opět vhodné vyslechnout obviněného a tedy nařídit veřejné zasedání.

Předseda senátu a v přípravném řízení SZ má oznamovací povinnost (§ 362 odst. 2 TrŘ) vůči obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností⁷⁰, příslušnému podle místa bydliště obviněného a zasílá mu opis rozhodnutí s vyznačenou doložkou právní moci o osvědčení / neosvědčení obviněného.

V případě, že orgán nerozhodne o osvědčení obviněného do jednoho roku od podání návrhu, tak vzniká tzv. fikce osvědčení, kterou se TS zastavuje ze zákona a na pachatele se hledí jako by nebyl odsouzen. Jeho stíhání se vede jen v opisu rejstříku trestů a slouží pro orgány činné v trestním řízení, není tedy ve výpisu rejstříku trestů a pachatele negativně nestigmatizuje.

Rozhodnutí o pokračování v trestním stíhání může být vydáno kdykoli v průběhu zkušební doby, nejpozději však do zastavení TS. Po nabytí právní moci se přímo pokračuje v řízení, nezrušuje se usnesení o zastavení TS, přímo se pokračuje ve stadiu, ve kterém řízení skončilo. Rozhodnutí o podmíněném zastavení se jakoby nahrazuje novým a stává se bezpředmětným.⁷¹ Pro rozhodování o pokračování ve stíhání je důležitý moment a závažnost porušení podmínek ze strany obviněného. Soud/ SZ tyto delikty hodnotí individuálně,

⁶⁸ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 3. 2000 sp. zn. 3 To 257/2000.

⁶⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001 .

⁷⁰ Nemá-li obviněný trvalý pobyt na území České republiky, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností se sídlem v sídle soudu nebo státního zastupitelství.

⁷¹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3504.

vzhledem k osobě obviněného a závažnosti deliktu. Pokud obviněný poruší podmínky méně závažným způsobem⁷², je možné rozhodnutí o podmíněném zastavení ponechat v platnosti a současně prodloužit zkušební dobu až o jeden rok. Další stanovení dodatečných povinností není možné. Pokud obviněný spáchal v rámci zkušební doby další trestnou činnost, je rozhodující z hlediska osvědčení/neosvědčení okamžik odsouzení za tuto další trestnou činnost, tedy pokud ještě nebyl pravomocně odsouzen, nelze prohlásit, že se neosvědčil, neboť by to porušovalo princip presumpce nevinny. Soud/SZ musí tedy vyčkat pravomocného rozhodnutí. V tomto případě nehraje roli omezení zkušební doby, neboť fikce osvědčení nastává, pokud obviněný nenese vinu na nečinnosti orgánu, v tomto případě je však nečinnost způsobena jeho skutkem. V případě, že v dalším řízení je poté obviněný uznán vinným, vzniká mu povinnost nahradit státu odměnu a hotové výdaje zaplacené státem obhájci.⁷³

Po právní moci usnesení o osvědčení a následném zastavení TS se daný skutek stává věcí rozhodnutou (§ 11 odst. 1 písm. f) TZ res iudicata. Pokračovat v trestním stíhání obviněného pro totožný skutek lze, pokud rozhodnutí o podmíněném zastavení TS bylo zrušeno v rámci mimořádných opravných prostředků - povolení o obnovy řízení (§ 278 odst. 2,3 TrŘ),⁷⁴ dovolání (§ 265a a násl. TrŘ) a stížnosti pro porušení zákona (§ 266 a násl. TrŘ). Podání mimořádných opravných prostředků však přichází v úvahu i proti samotnému rozhodnutí o podmíněném zastavení TS [srov. § 265a odst. 2 písm. f), § 277].

⁷² Např. dopravní přešupek srov Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 3. 1997 sp. zn. 4 To 1 83/97.

⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu z 28. 4. 1999 sp. zn. 7 Tz 65/99.

⁷⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 720.

2. Tabulka

Přehled podmíněně zastavených případů u okresních soudů v letech 2008-2013⁷⁵.

Podmíněně zastavení trestního stíhání	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hlavní město Praha	306	310	323	328	419	467
Středočeský	189	158	168	198	196	268
Jihočeský	254	230	240	260	285	297
Západočeský	131	137	106	130	165	128
Severočeský	253	218	158	169	207	210
Východočeský	142	150	173	161	144	143
Jihomoravský	235	230	165	186	192	171
Severomoravský	393	299	291	277	283	323
Celkem	1903	1732	1624	1709	1891	2007

2.1. Narovnání

Zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.9.1995 byl do našeho právního řádu zaveden institut narovnání (§309 a násl.), který je další formou odklonu od běžného trestního procesu a již více reflektuje postavení poškozeného a upravuje také nově otázku doznání⁷⁶. Podstatou tohoto odklonu je dohoda mezi obviněným a poškozeným, kterou soud schvaluje s procesními důsledky zastavení TS. Rozhodnutí o narovnání je definitivní, neobsahuje žádné ustanovení o zkušební době, vytváří překážku věci rozhodnuté pro totožný skutek.

U narovnání je na rozdíl od podmíněného zastavení TS požadován souhlas poškozeného (ve smyslu § 43 odst. 1 TrŘ), a tak jsou tedy více

⁷⁵ Čerpáno ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>, přehledy agent, v sestavě s kódem S_AS_12 trestní příkazy, podmíněně zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS.

⁷⁶ Srov. s podmíněným zastavením trestního stíhání.

reflektovány jeho požadavky, v tomto směru je narovnání významným posunem kupředu od podmíněného zastavení TS. Tento institut se uplatní hlavně tehdy, pokud je přečinem významně dotčena sféra soukromá a méně sféra veřejného zájmu, přičemž na potrestání obviněného nemá stát výrazný zájem, jedná se tedy spíše o konflikt mezi dvěma osobami. Jde o rychlou a ekonomicky nenáročnou reakci státu na spáchaný přečin, kdy je kladen důraz na práva poškozeného.⁷⁷

Podstatou narovnání je dohoda mezi poškozeným a pachatelem trestného činu, tedy obviněným, při jejímž uzavírání dochází k osobnímu kontaktu těchto dvou stran sporu, což umožňuje oběma stranám aktivně se podílet na hledání přijatelného řešení, umožňuje pachateli poznat následky trestného činu a projevit lítost a pokání.⁷⁸ Oběť trestného činu pak může pachateli odpustit. Právě tento osobní kontakt pachatele a oběti nejvíce naplňuje myšlenku restorativní justice a umožňuje nápravu vztahů mezi pachatelem a obětí. Obviněný a poškozený se aktivně podílejí na řešení vzniklého konfliktu, které tak může být vysoce individuální a oboustranně přijatelné, subjekty ho mohou přímo ovlivnit, a tak lépe urovnat narušené vztahy. Poškozenému je tak umožněno získat náhradu utrpěné újmy v kratším čase, méně stresující cestou a s vynaložením menších nákladů. Narovnání je také velice účinné i z hlediska prevence trestné činnosti tím, že objasňuje kořeny a mechanismus konfliktu a snaží se obnovit původní stav.⁷⁹ Mimořádný význam při tomto setkání pachatele a oběti má pak účast odborného mediátora, tedy probačního úředníka PMS, který celý dialog mezi pachatelem a obětí odborně vede.

O schválení narovnání rozhoduje soud a v přípravném řízení SZ, pokud tento způsob vyřízení věci považují za dostatečný a obviněný splní zákonem stanovené podmínky, avšak v zájmu zachování nestrannosti by k tomuto jednání neměl subjekty přesvědčovat nebo snad nutit. Primárním účelem je restituce narušených vztahů obviněného a oběti, sekundárním účelem je opět odbřeměnění soudů a rychlé vyřízení drobných případů kriminality s důrazem na práva poškozeného a na nápravu obviněného. Sekundárním účelem tohoto institutu je tvz. depenalizace, při které dochází ke snížení důrazu na potrestání pachatele,

⁷⁷ VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*, [Právní rozhledy 8/1998, s. 393].

⁷⁸ ŠÁMAL, P., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Přípravné řízení trestní: 1918-2004*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, XVIII, Judikatura (Beck), str. 245.

⁷⁹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3513.

naopak se klade důraz na náhradu újmy způsobené poškozenému spáchaným skutkem, z toho vyplývá použití tohoto institut pouze u společensky méně nebezpečné kriminality.⁸⁰

Zákonem č. 283/2004 Sb. s účinností od 1. 7. 2004 bylo umožněno použít tento institut též ve zkráceném přípravném řízení, ovšem s omezeným použitím vzhledem k 179a odst. 1 TrŘ, tedy pro užší okruh případů, než v § 309 TrŘ. V praxi je málo používané, neboť narovnání vyžaduje dialog mezi poškozeným a obviněným, který je obvykle dlouhým procesem zprostředkovaným mediátorem, je nepravděpodobné stihnout tuto proceduru v zákonné lhůtě dvou týdnů u zkráceného přípravného řízení.⁸¹ Narovnání lze užít i v řízení ve věcech mladistvých s použitím dalších specifických kritérií (§ 69 a § 68 ZSM). Dále na základě analogie v řízení proti právnickým osobám, neboť speciální zákon⁸² zde neuvádí žádnou úpravu.

2.1.1. Předpoklady pro schválení narovnání

Předpoklady pro schválení narovnání opět reflektují jeho hlavní účel, a to rychlé vyřízení drobné kriminality, kde je možné vzhledem k osobě obviněného předpokládat, že by došlo k uložení trestu podmíněného odnětí svobody a pachatel by se ve zkušební lhůtě osvědčil, tedy dá se předpokládat, že vzhledem k individuálnímu posouzení obviněného jde pouze o mimořádné překročení zákona. Na druhé straně tento odklon poprvé také reflektuje postavení poškozeného a vyžaduje jeho souhlas. Základním předpokladem ke schválení narovnání je, že se jedná o přečin (§ 14 odst. 2 TZ), rozhodující jsou sazby ve zvláštní části trestního zákona bez modifikací.

Novým předpokladem je souhlas jak obviněného⁸³, tak i poškozeného.⁸⁴ Schválení narovnání vyžaduje proto tedy předchozí výslech obviněného a poškozeného, aby soud/SZ mohl ověřit skutečnosti podstatné pro další rozhodnutí, a to zejména, zda s dohodou oba souhlasí, a aby také mohli popsat, jakým způsobem a za jakých okolností byla dohoda uzavřena, zda dohoda byla uzavřena po předchozím rozmyslu a dobrovolně. V případě, že vzniknou pochybnosti o

⁸⁰ NEZKUSIL, J. *Narovnání jako forma odklonu*, [Právník 10/2007, s. 1095].

⁸¹ ŠČERBA, F. *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení*, [Bulletin advokacie 5/2006, s. 22].

⁸² Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob v aktuálním znění.

⁸³ Viz kapitola 1.1.2.2. souhlas obviněného s použitím podmíněného zastavení trestního stíhání.

⁸⁴ K souhlasu obviněného v kapitole 1.1.2.2. Předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání.

pochopení podstaty narovnání, je nutné, aby orgány činné v trestním řízení znovu obviněného i poškozeného řádně poučily.

Součástí výsledku obviněného je i jeho prohlášení, že učinil skutek, pro který se řízení vede a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně a dobrovolně. Výslech má povahu vyjádření se k věci, neboť v řízení o schválení narovnání se neprovádí dokazování skutkových okolností, orgány tedy vycházejí z vysvětlení účastníků, které slouží k ověření významných skutečností pro rozhodování orgánů, nikoli ke zjištění podrobného skutkového stavu. Nenaplnuje se tedy zásada materiální pravdy a neprovádí se dokazování o tom, zda se stal skutek, v němž je spatřován přečin a zda tento skutek spáchal obviněný, postačí pouze fakt, že o tomto nejsou důvodné pochybnosti (zásada formální pravdy).

Výslech obviněného je zaměřen na zjištění základních skutkových okolností, z nichž vyplývá, že obviněný uznává spáchání činu, pro který je stíhán, zjištění, jak se vypořádal s poškozeným, zda nahradil škodu v celém rozsahu, nebo učinil podstatné kroky k tomuto nahrazení a jakou peněžitou částku složil obviněný na pomoc obětem trestných činů. Dále se klade důraz na dobrovolnost souhlasu, svobodného uvážení a pochopení dohody o narovnání obviněným.

Na rozdíl od podmíněného zastavení TS již není nutné doznání obviněného, ale postačuje pouze jeho prohlášení do protokolu nebo úředního záznamu, že spáchal skutek, pro který se řízení vede tzv. prohlášení o vině, obvinění tedy již nepopisuje jednotlivé skutkové okolnosti. Toto prohlášení je možné použít pouze v řízení o schválení narovnání, v případě, že ke schválení nedojde, nelze ho již užít jako důkaz v dalším řízení (§ 314 TrŘ), nejde tedy o kvalifikované doznání zakládající trestní odpovědnost. Tento posun je možné považovat za průlomový z hlediska užívání odklonů, neboť odpadá strach obviněného ze sebeusvědčení. Obviněný činí prohlášení jen za účelem provedení narovnání a činí tak s vědomím, že v případě schválení narovnání se vzdává práva na řádný proces.⁸⁵ V případě, že za obviněného navrhuje narovnání jeho obhájce, musí soud zjistit, zda obviněný s narovnáním souhlasí, nestačí tedy, pokud tento souhlas je udělen v zastoupení.

⁸⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3517 a 3528- 30.

Souhlas se schválením narovnání je možné vzít zpět až do doby, než ve věci rozhodne soud druhého stupně⁸⁶, a to výslovným prohlášením poškozeného nebo obviněného, nelze toto právo upřít, neboť by to znamenalo upření práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 LPS). Pokud jde o postavení poškozeného v řízení o narovnání, je třeba dbát na to, aby poškozený dobře pochopil institut narovnání, jako konečného rozhodnutí ve věci, je tedy nutné ho řádně v tomto smyslu poučit (§ 43 TrŘ), neboť souhlasem se vzdává práva na projednání věci v řádném procesu a zastavení věci bude v budoucnu znamenat *res iudicate* pro totožný skutek, tedy v budoucnu namítané nároky nebudou akceptovány. Poškozený by měl deklarovat svůj souhlas s dohodou o narovnání, se způsobem náhrady škody způsobené přečinem a vyjádřit se k jeho dostatečnosti.

Poškozenému také náleží právo vyslovit se k výšce částky složené obviněným na peněžitou pomoc. S právními nástupci poškozeného (§ 45 odst. 3 TrŘ) není možno o narovnání jednat, neboť to vylučuje smysl tohoto institutu, který je náprava poškozených vztahů.⁸⁷ Jestliže bylo přečinem poškozeno více osob, je nutné, aby s narovnáním souhlasily všechny, nelze tedy uzavřít narovnání jen s některou z nich.

Další podmínkou je nutnost, aby byl obviněný plně finančně vypořádán s poškozeným, aby mu plně nahradil škodu, vydal nebo nahradil bezdůvodné obohacení nebo k tomu učinil potřebná opatření, předmětem náhrady může být také nemajetková újma nahrazena v penězích nebo jiným dohodnutým způsobem, který odpovídá jejímu charakteru, například omluvou nebo osobní pomocí.⁸⁸ Není vyloučeno ani poskytnutí jiné věci místo zničené, či obstarání opravy a její úhrady. Pokud není poškozený soudu znám, anebo je nedosažitelný, může obviněný nahradit škodu složením odpovídající peněžité částky do soudní úschovy. Jestliže obviněný činí opatření k nahrazení újmy, musí jít o faktické opatření, nestačí pouhý slib do budoucna, je nutné, aby obviněný učinil konkrétní kroky (např. složil peníze do úschovy, nahlásil pojistnou událost, dohodl se zaměstnavatelem na srážkách ze mzdy). Soud/SZ mají o způsobech náhrady utrpěné újmy vůči obviněnému poučovací povinnost, pokud tento není zastoupen

⁸⁶ Podle analogie zpětvezetí souhlasu poškozeného podle § 163 odst. 2 TrŘ.

⁸⁷ V případě usmrcení poškozeného jeho pozůstalým vzniká samostatný nárok na náhradu škody založený úmrtím poškozeného srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.

⁸⁸ VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*, [Právní rozhledy 8/1998, s. 393].

advokátem, jinak tuto povinnost má advokát. Špatné poučení nebo poučení o pouze peněžitém plnění může zmařit schválení narovnání. Tato náhrada se musí týkat všech subjektů poškozených přečinem. Majetkovou škodou se zde rozumí skutečně vzniklá škoda včetně náhrady ušlého zisku a vynaložené náklady, které vznikly poškozenému v souvislosti s porušením povinnosti druhé strany.⁸⁹

Základní podmínkou náhrady je, aby poškozený s dohodou souhlasil jak do způsobu náhrady, tak i do její výše. Zde zákon zpřísnil institut náhrady škody, neboť již nelze uzavírat o budoucí náhradě škody dohodu, která by byla součástí narovnání. Tato změna je ve své podstatě velice logická, neboť samotné schválení narovnání má již účinky zastavení TS, není tedy zde dána lhůta k osvědčení obviněného, ve které by mohl plnit své závazky vůči poškozenému. Předpokladem schválení narovnání je tedy uhrazení škody v celém rozsahu před vyhlášením rozhodnutí o narovnání, je tedy nutné i vzniklou škodu přesně určit, pokud není toto určení možné, není možné schválit narovnání (lze ale postupovat podle § 307 odst 1. např. se zavázat k budoucímu plnění). Při zjišťování rozsahu škody by měly platit základní zásady trestního řízení, a to zejména zásada vyhledávací a zásada oficiality, tedy by měly být náležitě zjištěny všechny skutkové okolnosti činu, na jejichž podkladě je možné učít výši škody.

Soud nemůže autoritativně určit výši náhrady škody nebo se na jejím určení aktivně podílet v roli jakéhosi zprostředkovatele. Soud musí plnit roli nestranného subjektu, který nezasahuje do dohodovacího procesu a je návrhem stran vázán, svůj nesouhlas projevuje tím, že narovnání neschválí (tedy pokračuje ve standardním řízení).

Možnost dohody vyžaduje přiměřenost plnění a souhlas poškozeného, který tím ztrácí možnost na vyšší odškodné, než je dohodnuto. Lze konstatovat, že zákon v tomto směru klade odpovědnost za rozhodnutí na obviněného a poškozeného, nutí je se rozhodnout, zda přistoupit na dohodu a tím ztratit možnost příznivějšího výsledku. Soud/SZ by měl dbát na přiměřenost náhrady a neschválit narovnání, pokud poškozený požaduje nesmyslně vysoké plnění (plnění proti bona mores), v tomto směru je ale nutné též uvažovat, zda vyšší plnění nemá též odčinit nemajetkovou újmu. To ovšem nevylučuje, aby obviněný plnil i nad

⁸⁹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3518.

rozsah způsobené škody, pokud je toto plnění poskytnuto dobrovolně a podle zásad bona mores. Výše odškodnění se nesmí stát nástrojem šikany nebo pomsty v ruku poškozeného, k tomu napomáhá aktivní úloha mediátora, jako zprostředkovatele dohádovacího procesu, který zajišťuje nenásilné nalezení spravedlivého kompromisu.

Další obligatorní podmínkou je také povinnost obviněného složit na účet soudu nebo na účet státního zastupitelství v přípravném řízení peněžní částku určenou na pomoc obětem trestných činů, která není zjevně nepřiměřená. Od 1. 8. 2013 je úprava této pomoci obsažena v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů). Složením peněžité částky se rozumí její poukázání na daný účet soudu/SZ, způsob jejího složení určuje soud nebo SZ. Částku za obviněného může složit na účet i jeho zákonný zástupce, případně jiná osoba určená soudem k hájení jeho práv, původ těchto peněz se nedokládá. Před novelou TrŘ provedenou zákonem č. 193/2012 Sb. (s účinností od 1. 9. 2012) musel ještě obviněný skládat částku k obecně prospěšným účelům pro konkrétního adresáta (podle § 312 TrŘ). Za peněžní částku určenou k obecně prospěšnému byla považována částka pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území ČR a částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů. Z této částky byl obviněný vždy povinen odevzdat 50% na pomoc obětem trestných činů.⁹⁰ Výši peněžité částky určuje obviněný dobrovolně a dle své úvahy, lze ji pojmout jako vyjádření lítosti nad spáchaným skutkem⁹¹, tato částka by měla být přiměřená a dostatečná, tuto úvahu provádí soud/SZ. Jakmile rozhodnutí nabude právní moci, tak soud na jehož účtu se částka nachází, ji poukáže Ministerstvu spravedlnosti.

2.1.2. Rozhodování o schválení narovnání

Při rozhodování o schválení narovnání by měl soud/SZ přihlížet hlavně k povaze, společenské škodlivosti, k míře narušení veřejného zájmu a způsobu spáchání přečinu, taktéž důkladně zkoumat osobu obviněného, jeho minulost a předpoklady pro vedení řádného života a možnost nápravy. Tyto faktory je vždy nutné zkoumat individuálně, jak z hlediska osobnosti pachatele, tak jedinečnosti skutku. Na vyřízení věci alternativním postupem ve formě narovnání není právní

⁹⁰ Zákon č. 209/1997 Sb. o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů § 312 odst. 2 v aktuálním znění.

⁹¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 722.

nárok, soud/ SZ se rozhoduje na základě své úvahy. Narovnání není možné, pokud ve sporu není osoba poškozeného ve smyslu § 43 TrŘ, která utrpěla činem újmu a s níž by mohl obviněný jednat o odškodnění, neboť smyslem tohoto inputu je narovnání pokřivených vztahů a právě odstranění škody.⁹²

Iniciovat vyřízení věci narovnáním mají právo nejen poškozený a obviněný, ale i všechny orgány činné v trestním řízení, tedy také vyšetřovatelé. SZ/Soud, pokud neshledá narovnání jako vhodné, tak své negativní stanovisko k narovnání nevydává (po novele provedené zákonem č. 193/2012 Sb.), jen dále pokračuje v řádném procesu, nemusí jej ani formálně odůvodňovat, avšak v zájmu zachování předvídatelnosti a transparentnosti justice by měl své rozhodnutí účastníkům zdůvodnit nebo je alespoň upozornit, že narovnání neschválí. Výše zmíněná novela nově dovoluje stranám se odvolat k soudu druhého stupně, aby přezkoumal postup soudu prvního stupně [srov. § 257 odst. 1 písm. d) TrŘ].

Rozhodnutí o schválení narovnání je meritorním rozhodnutím ve věci formou usnesení, které obsahuje též výrok o zastavení TS. Do výroku rozhodnutí je nutné pojmout popis skutku, jeho právní kvalifikaci, obsah narovnání a výši úhrady škody/ vydání bezdůvodného obohacení/opatření provedená k náhradě, výši částky, kterou obviněný zaplatil na pomoc obětem trestných činů, popřípadě jaká opatření v tomto směru učinil. Výrok o zastavení TS je neoddělitelnou součástí usnesení o schválení narovnání. Popis skutku ve výroku se skládá z popisu skutkových okolností, právní kvalifikace a identifikace obviněného a poškozeného, tak aby nemohlo dojít k záměně skutku a byla zachována totožnost skutku. Toto vymezení je podstatné pro založení překážky *res iudicate*.

Proti rozhodnutí o narovnání je možné podat stížnost se suspenzivním účinkem, tuto stížnost mohou podat jak poškozený, tak obviněný, ale i SZ v řízení před soudem. Proti pravomocnému rozhodnutí o schválení narovnání soudem je možné podat mimořádné opravné prostředky.⁹³ Rozhodnutí o schválení narovnání se eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení.⁹⁴

Soud schvaluje narovnání obvykle ve veřejném zasedání, i když zákon toto obligatorně nestanoví, záleží na okolnostech případu, kdy soud uzná za vhodné

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.

⁹³ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 724.

⁹⁴ Dle § 2 odst. 1 zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů v aktuálním znění.

veřejné zasedání konat. Obvykle tak bude postupovat, pokud bude nutné učinit některé procesní úkony, jako je vyslechnout strany a náležitě poučit.

3. Tabulka

Přehled počtu narovnání u okresních soudů v letech 2008- 2009⁹⁵.

Narovnání	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hlavní město Praha	5	6	3	4	3	9
Středočeský	8	6	5	3	3	6
Jihočeský	25	19	22	20	19	15
Západočeský	16	11	7	9	15	1
Severočeský	19	22	11	7	7	11
Východočeský	7	8	8	10	4	5
Jihomoravský	6	2	8	5	4	7
Severomoravský	4	13	15	11	16	25
Celkem	90	87	79	69	71	79

2.2. Podmíněné odložení podání návrhu na potrestání

Podmíněné odložení návrhu na potrestání bylo dalším institutem rozšiřujícím skupinu odklonů v trestním řízení, který do našeho trestního řádu zavedla novela č. 283/2004 Sb. Jedná se o institut velice podobný podmíněnému zastavení TS s jedním výrazným rozdílem, o podmíněném odložení TS rozhoduje ve zkráceném přípravném řízení SZ. Jedná se o institut, který opět slouží k racionalizaci justice, v tomto případě vychází z myšlenky, že o méně závažných skutcích stačí provést základní policejní šetření⁹⁶, odklání trestní řízení již v jeho počáteční fázi, řízení se tedy nedostane ani do stadia projednání před soudem.⁹⁷

⁹⁵ Čerpáno ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>, přehledy agent, v sestavě s kódem S_AS_12 trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS.

⁹⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 520.

⁹⁷ ŠČERBA, F.. *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení*. Bulletin advokacie, 2006, č. 5, s. 22. Tento institut má sloužit hlavně pro řešení méně závažné kriminality k tomu Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.

Jeho použití je důvodné u méně závažných skutků, celkově skutkově i právně jednoduchých, kdy vzhledem k osobě obviněného není důvodné předpokládat návrat k trestné činnosti obvyklé u případů prvních odsouzení pachatele, který dosud žil spořádaným způsobem života. Důvodová zpráva k zákonu, kterým se zavádí tento institut, poukazuje na jeho varovnou funkci před další trestnou činností, aniž by byl podezřelý nadměrně stigmatizován, přesto však poukazuje na zachování efektivnosti a preventivního působení tohoto institutu.

Účelem tohoto odklonu stále zůstává rychlé vyřízení trestní věci a srovnání společenských vztahů mezi podezřelým a pachatelem, přesto již není kladen takový důraz na postavení poškozeného, jehož souhlas opět není podmínkou řízení. Tento institut se plně uplatní i v řízení v trestních věcech mladistvých (§ 1 odst. 3 ZSM). Možné je i využití v řízení proti právnickým osobám (srov. zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim).

1.5.1. Zkrácené přípravné řízení

O podmíněném odložení návrhu na potrestání rozhoduje pouze SZ ve zkráceném přípravném řízení (§ 179a až 179f TrŘ), které zavedla do našeho trestního řádu novela 265/2001 s účinností od 1. 1. 2002, jako novou formu přípravného řízení. Jedná se o speciální úpravu k běžnému přípravnému řízení, lze tedy vyvodit závěr, že zkrácené přípravné řízení by se mělo konat vždy, pokud jsou k tomuto postupu splněny zákonné podmínky.⁹⁸ Zkrácené přípravné řízení působí také velice dobře jako prevence trestné činnosti, neboť umožňuje rychle a včasné o skutku rozhodnout při zachování neodvratitelnosti trestu⁹⁹. Z koncepce tohoto institutu vyplývá jeho použitelnost u typově méně závažných činů a skutkově jednodušších. Obecně je možné říci, že slouží také k odformalizování práce orgánů činných v trestním řízení, a tak umožňuje rychlejší řešení případů.¹⁰⁰

100

Podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení jsou uvedeny v § 179a TrŘ¹⁰¹, z jejich kontextu lze vyvodit, že se musí jednat o činy, které byly

⁹⁸ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, str. 622.

⁹⁹ KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, str. 187.

¹⁰⁰ ZEMAN, P. *Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu*, [Trestněprávní revue 10/2008, s. 293].

¹⁰¹ Omezení trestních činů, o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu a za které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let a alternativní

spolehlivě zjištěny nebo alespoň nejsou důvodné pochybnosti o tom, zda se trestný čin stal a kdo ho spáchal, dále se jedná o činy menší společenské škodlivosti. Zkrácené přípravné řízení přísluší konat policejním orgánům nebo SZ v případech 179a odst. 3 TrŘ, který vykonává i dozor nad policejními orgány a má některé další pravomoci, jako například může sám provést jednotlivý úkon nebo i celé řízení, dále má pravomoc přezkoumávat postup policejního orgánu na žádost osob uvedených v § 157a TrŘ. Kontrola nad státním zástupcem je realizována v rámci hierarchické struktury státních zastupitelství.¹⁰² Policejní orgán - obvykle základní policejní útvary/ SZ sám činí úvahu o tom, zda je věc natolik jednoduchá a zda jsou splněny podmínky pro konání zkráceného přípravného řízení.

Zvláštností tohoto řízení je, že v této fázi TS není ještě vůči určité osobě zahájeno TS, tato osoba je stále vyšetřována jako podezřelá. Ve zkráceném přípravném řízení má podezřelý stejná práva jako obviněný, zejména má být řádně poučen o tomto institutu a má mu být dána možnost plně uplatnit všechna svá práva.¹⁰³ Dokazování v trestním řízení je také omezeno, orgány ho provádí jako dokazování před zahájením TS (§ 158 a násl. TrŘ).¹⁰⁴ Zkrácené řízení končí ve lhůtě dvou týdnů, a to podáním návrhu na potrestání soudu, lhůtu ke skončení přípravného řízení může SZ prodloužit nejvýše o 10 dnů.

1.5.2. Předpoklady podmíněného odložení návrhu na potrestání

Předpoklady podmíněného odložení návrhu na potrestání jsou prakticky totožné s podmínkami § 307 TrŘ, původně zákon dokonce na toto ustanovení přímo odkazoval, což se změnilo novelou trestního řádu č. 193/2012 Sb., která podmínky znovu vyjmenovává. Zásadní odlišnost vychází z fáze řízení, kdy je možné tento institut použít, podmíněné odložení návrhu na potrestání je přípustné jen ve zkráceném přípravném řízení a tedy o něm nemůže rozhodnout soud, jen SZ. Podmíněné zastavení TS může též rozhodnout SZ, ale jen v řádném

podmínky přistižení obviněného při činu nebo bezprostředně poté, anebo v průběhu prověřování trestního oznámení nebo jiného podnětu k trestnímu stíhání byly zjištěny skutečnosti, jinak odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze očekávat, že podezřelého bude možné ve lhůtě dvou týdnů postavit před soud.

¹⁰² Lze realizovat prostřednictvím žádosti o odstranění závad v postupu SZ dle § 157a odst. 2 TrŘ.

¹⁰³ ŠČERBA, F.: *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení*, [Bulletin advokacie 5/2006, s. 22].

¹⁰⁴ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 522.

přípravném řízení. Další odlišností je možnost použití tohoto institutu, která se shoduje s podmínkami použití zkráceného přípravného řízení (§ 179a odst. 1. TrŘ) na rozdíl od podmínky v §307 TrŘ, kdy se musí jednat o řízení o přečinu.

Základním předpokladem užití podmíněného odložení TS je doznání podezřelého v rámci výsledku zachyceného formou záznamu do protokolu podle § 179b odst. 3. TrŘ. Doznání by mělo po obsahové stránce vztahovat na celý skutek, na všechny jeho skutkové okolnosti naplňující zákonné znaky stíhaného trestného činu, včetně zavinění a protiprávnosti, nelze tedy odklon použít, pokud zde existují okolnosti vylučující trestnost. V rámci zachování principu materiální pravdy by doznání mělo být podporováno dalšími důkazy a nemělo by vyvolávat důvodné pochybnosti o jeho pravdivosti.¹⁰⁵ Podezřelý nesmí být nikým k doznání nucen a musí být o důsledcích kvalifikovaného doznání řádně poučen. Kvalifikované doznání lze použít jako důkaz v dalším řízení, proto také mnoho podezřelých ho z obav ze sebeusvědčení nevyužije.

Další podmínkou, která prakticky kopíruje podmínku podmíněného zastavení TS je náhrada škody/vydání bezdůvodného obohacení/ učinění opatření nebo uzavření dohody s poškozeným o této náhradě podezřelým, samozřejmě to platí i o škodě, která není znakem skutkové podstaty trestného činu. V případě, že činem tato škoda způsobena nebyla, nebrání to uplatnění tohoto odklonu. SZ v takovém případě musí obzvláště důkladně zvažovat, zda je použití tohoto odklonu dostačující. Neboť nahrazení škody je důkazem přijetí odpovědnosti podezřelým za jeho čin, je dobrovolným zásahem do jeho majetkové sféry, také má na obviněného působit preventivně. Škoda musí být nahrazena všem dotčeným subjektům, kterým objektivně činem vznikla. Nově po novelách č. 459/2011 Sb. a č. 193/2012 Sb. je již možné o této náhradě uzavřít dohodu s poškozeným a tato dohoda se následně stane podmínkou osvědčení se ve zkušební době nebo učinit opatření k náhradě. Došlo tedy k rozšíření způsobů náhrady škody a tedy i k uvolnění celého institutu.¹⁰⁶

Poslední významnou podmínkou užití tohoto institutu je souhlas podezřelého, který musí být učiněn svobodně a po důkladném zvážení, nevzbuzující pochybnosti o jeho pravdivosti (§ 59 odst. 1 TrŘ). Opět je kladen

¹⁰⁵ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2380.

¹⁰⁶ Více v kapitole 1.1.2.1. podmínky pro podmíněné zastavení trestního stíhání.

důraz na poučení pachatele, že se tímto souhlasem vzdává projednání věci ve standardním řízení (zde ve zkráceném řízení před soudem), pokud souhlas uděluje obhájce podezřelého, SZ by měl ještě zjistit postoj podezřelého samostatně, pokud souhlas nepředložil obhájce v písemné podobě.

Pokud je to odůvodněno vyšší závažností spáchaného skutku, okolnostmi spáchání činu nebo osobou podezřelého, je podle § 179g odst. 2 TrŘ obligatorně nutné, aby se podezřelý též dobrovolně (nesmí jít o formu trestní sankce) zavázal, že po dobu zkušební lhůty nebude vykonávat činnost, v jejíž souvislosti se dopustil trestného činu, např. řízení motorových vozidel. Zdržení se by mělo trvat po celou zkušební dobu (i pokud byla prodloužena), není však vyloučeno i zdržení se na dobu kratší. Podezřelý se může zavázat se zdržet jen činnosti, ke které je třeba zvláštního oprávnění. Fakultativně se lze zavázat k dodržení dalších omezení k vedení řádného života, například nenavštěvování nevhodných podniků, nebo podrobení se výchovnému programu, ale i tyto omezení musí souviset se spáchaným činem, jinak je lze považovat za neúměrná.

Závazek zdržet se určité činnosti musí být učiněn písemně nebo ústně do protokolu, v usnesení poté musí být tato činnost jasně specifikována, tak aby ji nebylo možné zaměnit. Pokud se podezřelý zavázal zdržet řízení motorových vozidel, musí ho SZ upozornit na povinnost odevzdat řidičské oprávnění podle zvláštního právního předpisu.¹⁰⁷ Další podmínkou je, aby podezřelý složil na účet státního zastupitelství peněžní částku na pomoc obětem trestných činů.

SZ stanoví podezřelému zkušební dobu, ve které se musí osvědčit, tedy splnit všechny podmínky pro zastavení TS. Její délka je stanovena na šest měsíců až dva roky, v případě rozhodnutí dle § 179g odst. 2 TrŘ až na pět let. Zkušební doba běží od právní moci rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání a končí osvědčením se nebo pokračováním ve zkráceném přípravném řízení.¹⁰⁸ V případě, že se podezřelý v průběhu zkušební doby dopustí porušení podmínek, které není dle SZ takové závažnosti, aby se podezřelý celkově neosvědčil, je možné zkušební dobu přiměřeně prodloužit až o jeden rok (celková lhůta nesmí přesáhnout celkovou dobu více než pět let). Při prodloužení zkušební

¹⁰⁷ Viz § 94a odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o silničním provozu.

¹⁰⁸ ŠČERBA, F. *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení*. Bulletin advokacie, 2006, č. 5, str. 23.

lhůty nelze podezřelému stanovovat další omezení, pouze se prodlouží ta, která již trvají.

1.5.3. Rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání

Rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání činí ve zkráceném přípravném řízení SZ formou usnesení, které zároveň stanoví v rozhodnutí délku zkušební doby, popřípadě další omezení činnosti podezřelého. V usnesení musí být kromě obecných náležitostí rozhodnutí¹⁰⁹, též popsán skutek a jeho právní kvalifikace tak, aby je nebylo možné zaměnit s jiným skutkem, uvedení délky zkušební doby a způsob náhrady škody poškozenému. Jedná se o rozhodnutí, které nahrazuje podání návrhu na potrestání a SZ o něm rozhoduje na základě zprávy jemu předložené policejním orgánem o výsledku zkráceného přípravného řízení (§ 179c odst. 1 TrŘ). To tedy předpokládá, že policejní orgán zjistí všechny rozhodné skutečnosti o případu a o osobě podezřelého do rozhodnutí SZ.

Rozhodnutí o podmíněném odložení návrhu na potrestání lze považovat za rozhodnutí *sui generis* pro svou dočasnost, neboť TS není vůbec zahájeno. Nejde o meritorní rozhodnutí, nýbrž o mezitímní rozhodnutí, není tedy třeba zkoumat otázku presumpce nevin (srov. § 2 odst. 2, čl. 40 odst. 2 LPS), neboť toto rozhodnutí je vázáno na dobrovolný souhlas podezřelého. I za splnění všech zákonných podmínek pro podmíněné odložení návrhu na potrestání není na toto rozhodnutí právní nárok, jedná se o fakultativní rozhodnutí SZ, jenž se rozhoduje na základě důkladného a individuálního zhodnocení osoby a života podezřelého a jeho možnosti resocializace. Dále přihlíží k individuálnímu posouzení trestného činu, způsobu jeho provedení, jeho následků a chování pachatele po činu, k dostatečnosti odčinění činu a způsobu této náhrady. Jedná se o celkové a komplexní zhodnocení případu ve všech jeho souvislostech, hodnocení je časově neomezené, hodnotí se tedy minulost i předpokládaná budoucnost podezřelého.

Pravomocné rozhodnutí SZ o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání je vedeno v evidenci rejstříku trestů.¹¹⁰ Proti podmíněnému odložení návrhu na potrestání je umožněno podezřelému i poškozenému podat stížnost, která má odkladný účinek, je tedy zárukou práva na spravedlivý proces. Podezřelý

¹⁰⁹ Srov. § 119 odst. 1, § 134 TRŘ.

¹¹⁰ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2379-2380.

má právo podat stížnost nezáleže na tom, že souhlasil s rozhodnutím o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání. Právo přísluší i poškozenému i přes to, že mu škoda byla plně nahrazena.¹¹¹

V případě, že se podezřelý ve zkušební lhůtě osvědčí, rozhodnutí podmíněné se stane nepodmíněným, původní rozhodnutí se neruší, nové rozhodnutí je doplňuje. SZ rozhodne usnesením, kde ve výroku je rozhodnuto osvědčení ve zkušební lhůtě, usnesení tedy neobsahuje samostatný výrok o odložení TS.¹¹² Tímto rozhodnutím nastávají účinky uvedené v § 11a odst. 1 písm. b) TrŘ, tedy nezahájitelnost stíhání pro totožný skutek, v případě zkráceného řízení se TS zahajuje až doručením návrhu na potrestání soudu, tedy nelze v tomto případě hovořit o uplatnění překážky *res iudicate* v tom smyslu, jak je formulována v ustanoveních § 11 odst. 1 písm. f), g) a h) TrŘ.¹¹³

Podezřelý se osvědčil, jestliže ve zkušební době vedl řádný život a nahradil škodu způsobenou činem nebo vydal bezdůvodné obohacení a též splnil jiné povinnosti, ke kterým se zavázal. Pro rozhodnutí o osvědčení jsou relevantní jen skutečnosti, které se staly v průběhu této lhůty nebo jeden rok po ní, pokud se bude jednat o zákonnou fikci osvědčení. Okolnosti jsou posuzovány individuálně s ohledem na osobu podezřelého, tak pokud některá z nich splněna nebyla, například nepříznivou životní situací, nezávislou na vůli obviněného, nemusí to predikovat závěr o neosvědčení.

Pokud SZ nerozhodne o osvědčení ve zkušební lhůtě a lhůtě jednoho roku po ní, nastává tzv. zákonná fikce rozhodnutí, která je nahrazuje rozhodnutím o osvědčení. Tato fikce může nastat při splnění taxativně daných podmínek, jednak SZ o věci nerozhodl podle 179h odst. 1 TrŘ ani rok po uplynutí zkušební lhůty, a to bez zavinění podezřelého. Podezřelý může v průběhu zkušební doby spáchat další trestný čin, poté je nutné počkat s rozhodnutím o neosvědčení do právní moci rozhodnutí o tomto činu, neboť o vině musí na základě zásady *presumpce nevinny* rozhodnout jen soud. Během tohoto intervalu nemůže nastat fikce osvědčení, neboť na probíhající jednání se hledí jako na překážku zaviněnou

¹¹¹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2386.

¹¹² Tamtéž, str. 2391.

¹¹³ ZEMAN, P.: *Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu*, [Trestněprávní revue 10/2008, s. 293].

podezřelým. Účinky zákonné fikce nastávají ex lege, tedy SZ o nich dále nerozhoduje.¹¹⁴

Pokud se podezřelý ve zkušební lhůtě neosvědčí, SZ rozhodne o neosvědčení usnesením, které v podstatě nahrazuje původní rozhodnutí, to se v důsledku nového rozhodnutí stává bezpředmětným. Po právní moci rozhodnutí o neosvědčení se dále pokračuje ve zkráceném přípravném řízení a následném podání návrhu na potrestání. Výjimečně může SZ vzhledem k osobě podezřelého a k okolnostem prohrěšku ponechat podmíněné odložení podání návrhu na potrestání v platnosti za současného prodloužení zkušební doby až o jeden rok; zkušební doba však celkově nesmí překročit pět let.

2.3. Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Odstoupení od TS je specifickou formou odklonu od standardního trestního řízení používanou v soudnictví ve věcech mládeže.¹¹⁵ Kromě výše uvedeného odklonu je možné v případech TS mladistvých využít i další možné alternativy standardního řízení s několika drobnými úpravami při současném respektování specifických zásad řízení.¹¹⁶

Kriminalita mladistvých je velice nebezpečný fenomén posledních let, kdy případy mladistvých pachatelů přibývají a jejich věk se průměrně snižuje.¹¹⁷ Jako reakce na tento fenomén je vytvořen velice dobře propracovaný systém soudnictví ve věcech mládeže, který se snaží účinně reagovat na situaci ve společnosti. Tento systém tvoří samostatnou část trestního práva se specifickými zásadami a odlišnou právní úpravou řízení od trestního řádu, neboť zohledňuje věk a rozumovou a mravní vyspělost osoby mladistvého.

Účel řízení v trestních věcech mladistvých podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je přesně vymezen v ust. § 1 odst. 1 a § 3 odst. 4 ZSM. Smyslem tohoto řízení je, aby se mladistvý do budoucna zdržel páčání trestné činnosti, aby

¹¹⁴ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2392.

¹¹⁵ Upraveno ve zvláštním zákoně - Zákon 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.

¹¹⁶ Kromě obvyklých zásad trestního řízení specifikovaných v § 2 Trestního řádu jsou zde specifické zásady, které slouží hlavně k větší ochraně zájmů mladistvého a k jeho nápravě. Jsou jimi zásady zvláštního přístupu k projednávání věci, spolupráce s OSPODem, ochrana soukromí a osoby mladistvého, rychlosti řízení a zásady uspokojení zájmů poškozeného. Tyto zásady též korespondují s čl 32 odst. 1 LPS.

¹¹⁷ Informace [online] [cit. 2014-2-10]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/statistika/>.

podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé trestným činem. Trestní řízení ve věcech mladistvých by takového pachatele mělo ovlivnit do budoucna tak, aby již nepáchal trestnou činnost a aby byly dosaženy pozitivní změny v jeho chování. Je nutné mladistvého posuzovat s ohledem na jeho rozumovou a mravní vyspělost, aby se nenarušil jeho další vývoj a mladistvý nebyl negativně stigmatizován.¹¹⁸ Z toho důvodu soud při posuzování osoby mladistvého zkoumá jeho osobnost z daleko širších hledisek a soustřeďuje se na příčiny jeho chování, aby je mohl efektivně napravit. Na rozdíl od trestné činnosti dospělých pachatelů je zde kladen důraz na osobu mladistvého a jeho sociální prostředí, podmínky jeho života a jeho rodinné vztahy.¹¹⁹

V soudnictví ve věcech mládeže se také nejvíce uplatní spolupráce s probační mediační službou, která se snaží mladistvého znovu zařadit do normálního způsobu života a spolupráce s OSPODem.¹²⁰ Právě zde se nejvíce uplatňuje smysl restorativní justice, neboť prioritou není mladistvého potrestat, ale obnovit jeho činem poškozené vztahy s okolím a se společností, pomoci mu znovu nalézt cestu v jeho životě a působit na něj preventivně. Dalo by se říci, že tento systém dává mladistvému druhou šanci na normální život, neuplatňuje se zde obvyklé pravidlo, že po činu přichází trest. Dále chrání osobu mladistvého před zveřejněním informací o ní, a tak zabraňuje ztotožnění mladistvého pachatele a jeho stigmatizaci společností.

1.6.1. Předpoklady odstoupení od trestního stíhání

Jak již bylo řečeno, jedná se o specifickou formu odklonu od trestního řízení, která reaguje na provinění mladistvého. Účelem této reakce není mladistvého trestat, ale pokusit se o jeho nápravu smírnou cestou. Zajistit, aby mladistvý svou činnost neopakoval a pochopil své chování z hlediska jeho protiprávnosti a znovu se zařadil do běžného života svých vrstevníků. Účelem tohoto odklonu, ale není jen působení v čase spáchání skutku, ale i působení do budoucna – náprava mladistvého a odvrácení ho od páchání další trestné činnosti. Tento účel vyžaduje, aby byly dány předpoklady pro tento postup a soud nebo SZ tento postup shledal jako vhodný a z hlediska účelu dostačující. Není tedy možné

¹¹⁸ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1.9.2011. Praha: Leges, 2011, str. 710.

¹¹⁹ HENDRYCH, D. *Právní slovník: komentář*. 3. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky, heslo Řízení ve věcech mladistvých.

¹²⁰ OČVTR postupují v řízení tak, aby OSPOD plně uplatnit své pravomoci, které mu zákon dává a tak se aktivně účastnit na řízení s mladistvým Krajský soud v Brně, 4 To 440/98, [R 8/2000 tr.].

si na vyřízení trestní věci tímto způsobem dělat nárok, je pouze možné podat k takovému postupu podnět.

Tento postup tedy přichází v úvahu, až když k účelu sledovanému zákonem o soudnictví ve věcech mládeže v § 1 odst. 2 a § 3 odst. 4 (ne tedy již účelu odklonu) již došlo nebo je důvodný předpoklad, že k němu dojde. Tento účel je stejný pro celou oblast trestního práva, je jím veřejný zájem na objasnění skutku, potrestání a odhalení pachatele trestných činů, nyní provinění.¹²¹ I tato forma odklonu od trestního řízení musí tento veřejný zájem naplnit, byť jiným způsobem, než rozhodnutím o vině a uložení trestu.

Základním požadavkem, který musí být splněn, aby se dalo k odstoupení od TS mladistvého přistoupit, musí být předpoklad obsažený v § 68 ZMS, a to předpoklad, že se podezření ze spáchání provinění jeví jako zcela důvodné na základě objasnění skutkového stavu v nezbytném rozsahu věci (§ 2 odst. 5 TrŘ) a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin včetně jeho důsledků. Tedy je vyžadováno jako u ostatních odklonů důvodné podezření ze spáchání trestného činu, jeho objasnění, i když ne tak důkladné, jako u standardního řízení. Musí být opatřeny skutkové podklady prokazující, že se stal skutek, který je proviněním, že jeho pachatelem je obviněný mladistvý, za tím účelem se provede přiměřené dokazování (§ 2 odst. 5 a § 89 odst. 1 TrŘ.).

Předpoklad přijetí odpovědnosti je třeba hodnotit individuálně dle chování mladistvého po činu a v průběhu projednávání věci, důležité je jak se mladistvý staví k spáchanému skutku a jaký zaujímá postoj k následkům svého činu. Důležité je, aby mladistvý dokázal na svůj skutek nahlížet s negativním náhledem a vnitřně jej odsoudit. Lze ovšem říci, že za jeho základní dobrovolné splnění je možné považovat doznání mladistvého k celému skutku, pro který je stíhán, tedy ke všem znakům provinění, které čin charakterizují – ke svému zavinění i protiprávnosti, musí se doznat jako obviněný a jeho výpověď musí být učiněná podle § 90 a násl. TrŘ a řádně zaprotokolovaná (§ 55 odst. 1 TrŘ).¹²² Toto doznání ovšem nezabavuje OČV TrŘ činit další důkazy, neboť doznání nelze považovat za jediný důkaz ve věci (§ 2 odst. 5 věta TrŘ).

¹²¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., Šámalová: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: 2011, 572 s.

¹²² SOTOLÁŘ, A. K některým specifikům uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých. Trestněprávní revue, 2004, č. 3, s. 68.

Výchovný účel odstoupení od TS podtrhuje další podmínka využití tohoto odklonu, a to podmínka připravenosti vypořádat se s příčinami spáchaného činu a přičinit se o odstranění škodlivých následků. Jedná se o uvědomění si svého činu do všech jeho důsledků a o snahu svůj čin odčinit, samozřejmě v rámci svých možností. Nelze po mladistvém spravedlivě požadovat, aby nahradil vše, co způsobil, jako v případě jiných odklonů u dospělých pachatelů, zde se projevuje smysl tohoto institutu, a sice dát druhou šanci. Zákon je velice benevolentní v nápravě způsobené újmy, je tedy možné, aby se mladistvý s pachatelem domluvili na jiné než peněžní náhradě, např. na vykonání práce nebo jiné služby poškozenému. Tato možnost je však striktně vázána na souhlas poškozeného. Není také vyloučeno, aby se mladistvý domluvil s poškozeným na náhradě škody formou peněžních splátek, které bude platit již po pravomocném skončení věci.

Připravenost k náhradě škody musí být projevena navenek, nestačí tedy jen vnitřní pocit lítosti, mladistvý se musí aktivně přičinit o odstranění škodlivého následku svého činu, v tomto ohledu postačuje například nahlášení pojistné události pojišťovně. Nejen náhrada škody však naplňuje výchovný účel tohoto institutu, z jednání mladistvého by měla také vyplývat celková změna jeho životních postojů a snaha po vedení řádného života.¹²³

V případech, kdy činem nebyla způsobena škoda, je také možné odstoupit od TS, ale je třeba podrobněji zkoumat osobnost mladistvého delikventa, neboť tento delikvent se nemusí pokoušet o nápravu škodlivého následku svého činu, tedy není mu zde působena žádná újma, omezení jeho života. Chybí tedy částečně preventivní působení a jeho podmínky jsou usnadněny oproti jiným delikventům.

U odstoupení od TS se ovšem projevuje velké specifikum tohoto odklonu, které u jiného odklonu není, a to že zákon zde nevyžaduje souhlas mladistvého obviněného pro vyřízení věci touto cestou. I přes to, že usnesením o odstoupení není vyslovena vina mladistvého, jde o určité rozhodnutí v jeho věci bez standardního hlavního líčení a mladistvý tímto nevyslovuje svůj souhlas, se tím může zdát mladiství poškozený na svých základních právech na spravedlivý proces (zejména právo domoci se ústního projednání svého případu před soudem). Zákon tuto otázku řeší, tím že mladistvému dává jednak možnost podat proti

¹²³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011, str. 578; k tomu také SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 6, str. 174.

usnesení o odstoupení stížnost a tím nechat řízení přezkoumat (§70 odst. 4), a jednak mu umožňuje učinit prohlášení, že trvá na projednání věci, čímž mladistvý může vyjádřit svůj nesouhlas s vyřízením věci odklonem a docílit tím konání standardního procesu (viz níže).¹²⁴

Zákon v § 70 odst. 1 udává další výčet taxativních podmínek, které mladistvý musí kumulativně splnit před rozhodnutím o odstoupení od TS. První podmínkou je, že se jedná o provinění, za které trestní zákoník ukládá trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta. Jedná se o základní sazby, ne tedy sazby snížené ZMS, jde o standardní hranici odklonů, které se ukládají pachateli bez souhlasu poškozeného. V případě jednočinného souběhu provinění nesmí žádné ze sbíhajících se provinění převýšit svou sazbou horní hranici tři léta.

Druhou podmínkou, která je typická pro odklony v trestním řízení zde zdůrazněná vyslovením v zákonné úpravě, je neexistence veřejného zájmu na potrestání pachatele. Míra veřejného zájmu na potrestání pachatele je přímo úměrná míře zásahu mladistvého do zájmu veřejně chráněného.¹²⁵ Trestný čin zde musí být hlavně projevem soukromého konfliktu, který není tak vážný, aby ohrozil veřejný zájem na ochraně společnosti. Další podmínky navazující na chybějící veřejný zájem jsou chybějící nutnost potrestání mladistvého k odvrácení od páčání dalších provinění a neúčelnost dalšího TS mladistvého. Za podmínkou chybějícího veřejného zájmu na potrestání mladistvého je možné považovat předpoklad blížící se jistotě, že samo TS je pro mladistvého dostatečným potrestáním, které ho odvrátí od páčání trestné činnosti, že svým chováním po činu a v průběhu procesu dokázal svou nápravu. Na tuto nápravu lze obzvláště usuzovat, pokud mladistvý již v průběhu procesu absolvuje některé výchovné opatření (§16-20 ZSM), například ustanovení § 70 odst. 3 výslovně zmiňuje absolvování probačního programu (§ 17) a vyslovení napomenutí s výstrahou (§ 20). Význam pro posuzování veřejného zájmu na potrestání pachatele má také otázka, zda provinění zanechalo trvalé následky, nebo zda se jednalo o újmu odstranitelnou.

Tyto tři podmínky jsou podmínkami vázajícími se na podrobné zkoumání osoby mladistvého a jeho okolí, podklady pro kompletní posouzení mladistvého a

¹²⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: 2011, str. 574.

¹²⁵ Ústavní soud, IV. ÚS 366/99, [52/2000 USn.].

jeho sociálního prostředí obvykle připravuje probační úředník a příslušným orgán sociálně-právní ochrany dětí. V rámci zkoumání je vyhodnocena osobnost mladistvého, stupeň jeho vývoje, rodinné prostředí a sociální okolí mladistvého, zprávu o tom obvykle vypracovává PMS. Výsledkem je komplexní posouzení osobnosti mladistvého s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a možnostem budoucího života.¹²⁶ Podkladem pro odstoupení od TS mohou být i informace a důkazy zachycené způsobem, který nedovoluje jejich použití v dokazování v hlavním líčení.¹²⁷ Dalším faktorem, který je nutné pečlivě posuzovat, jsou okolnosti spáchání činu, jeho pohnutka a způsob jeho provedení, které také charakterizují osobu pachatele a možnost jeho nápravy. Při zkoumání mladistvého je třeba hodnotit jeho psychický stav v době spáchání činu, který charakterizuje osobnost mladistvého z hlediska jeho psychického zdraví a možnosti posouzení jeho normality.¹²⁸ Hlavní úlohu hraje jeho rozumová a mravní vyspělost, jeho možnost posoudit a hodnotit své chování.

K odstoupení od TS není třeba souhlasu poškozeného. I přes to má nesouhlas poškozeného pro ORČVŘ význam, neboť z něj lze usuzovat na nepřipravenost mladistvého odstranit příčiny a škodlivý následek svého činu.¹²⁹

Odstoupení od TS mladistvého dle § 70ZSM je postup fakultativní, na který nemá obviněný nárok. K zákonným podmínkám § 70 odstavce 1 se připojuje odstavec 3, který demonstrativně vyčítá případy, kdy je vhodné za splnění výše uvedených podmínek od TS odstoupit. Jde zejména o případy, kdy mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program dále, pokud mladistvému bylo vysloveno napomenutí s výstrahou anebo kdy mladistvý nahradil škodu, kterou způsobil proviněním, nebo se o její náhradu pokusil a poškozený s takovým řešením souhlasí, anebo mladistvý vydal bezdůvodné obohacení činem nabyté, neznamená to ovšem, že nelze vykonat jiné výchovné opatření, pokud se pro daný případ jeví jako vhodnější (srov. § 15 odst. 1 věta druhá).¹³⁰

Výchovná opatření jsou velice důležitá v procesu nápravy mladého delikventa, neboť mohou stimulovat jeho chování a pomáhat mu k nalezení

¹²⁶ Městský soud v Praze, 7 To 317/2001, [TR 3/2002 str. 91].

¹²⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: 2011, str. 576.

¹²⁸ R 50/1970.

¹²⁹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 3. vydání. Praha: 2011, str. 579.

¹³⁰ Tamtéž, str. 575.

ztracené životní rovnováhy již v průběhu procesu, naopak i pro OČV TrŘ je absolvování výchovných opatření znamením jisté cesty k nápravě delikventa, kterou delikvent postupuje dobrovolně. Tato výchovná opatření je možné použít kdykoli v průběhu v procesu, pokud však mají být využita před vydáním meritorního rozhodnutí ve věci, mladistvý se jim musí podrobit dobrovolně, musí s nimi souhlasit. Pokud je výchovné opatření nařízeno až spolu s meritorním rozhodnutím ve věci, jeho doba trvání může být maximálně tři roky, mladistvý již s takovým nařízením nemá právo nesouhlasit. Je zde pouze jedna výjimka, a to podrobení se probačnímu programu, které je vždy dobrovolné, svůj nesouhlas mladistvý může projevit podáním stížnosti proti usnesení.

1.6.2. Rozhodování o odstoupení od trestního stíhání ve věcech mladistvých

Pokud jsou všechny výše uvedené podmínky splněny kumulativně, může soud nebo v přípravném řízení SZ odstoupit od TS. Odstoupení není vázáno na specifickou fázi řízení, je tedy možné od dalšího stíhání ustoupit kdykoli, když mladistvý splní podmínky. Je nutné ovšem opět upozornit, že na vyřízení věci touto cestou není právní nárok a je čistě na soudu/ SZ, zda odklon využije či nikoli, je mu tedy ponechán výrazný volný prostor pro individuální úvahu a zohlednění všech specifík daného případu.¹³¹ V případě, že i přes splnění podmínek není odklon využit a je k němu podán podnět od některého účastníka řízení, měl by se soud či SZ v odůvodnění rozhodnutí standardního řízení vypořádat s důvody, proč o odstoupení nerozhodl, nemusí však vydávat žádné zamítavé rozhodnutí. Tento požadavek lze odvodit ze základní zásady transparentnosti rozhodování a předvídatelnosti rozhodování OČVTŘ.

Z fakultativní povahy rozhodování o tomto odklonu lze vyvodit jeho použitelnost pouze v rozhodování specializovaného senátu pro souzení trestné činnosti mladistvým, a to jen pro první stupeň tohoto soudu, nelze tedy ani nařízením tohoto postupu soudu vyšší instance v rámci odvolání.¹³²

¹³¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011, str. 586; dále k tomu FENYK, J. *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb. Státní zastupitelství*, 2004, č. 2-3, str. 5, autor považuje za jedny z hlavních korektivů rozhodování veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého a stupně nebezpečnosti mladistvého.

¹³² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011, str. 590.

Odstoupení od TS je na rozdíl od podmíněných forem odklonů formou definitivní, která zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté (rei iudicatae) ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) TrŘ. Nelze ho ale považovat za odsuzující rozsudek, nevykazuje se ani v rejstříku trestů, jen v opisu, dále nesmí být jakýmkoli způsobem zveřejněno a mladistvý není povinen hradit žádné soudní náklady. Na rozdíl od jiných druhů odklonů (srov. podmíněného zastavení TS) se tedy již toto rozhodnutí v případě nesplnění uložených opatření nebo povinností nedá zrušit a pokračovat ve standardním řízení. Tedy nesplnění výchovných opatření mladistvým nebo nedodržení převzatých závazků již nemá žádný význam na skončené TS. Poškozený se tedy pak musí splnění povinností mladistvým domáhat jen v civilním soudnictví. Uložení výchovných opatření soudem do budoucna je jistým projevem důvěry vůči mladistvému a značí víru soudu v jeho nápravu. Soud však může také potrestání mladistvého přenechat jiné osobě/zařízení, které pak soud informuje, jak mladistvého potrestala/o.¹³³

O odstoupení od TS se rozhoduje formou usnesení, které obsahuje dva obligatorní výroky. Výrok, že se od dalšího TS ustupuje, a že se řízení zastavuje pro přesně popsany skutek. Proti tomuto unesení je možné podat stížnost, a to od tří dnů do oznámení rozhodnutí. Toto právo mají osoby v uvedené § 142 odst. 1 TrŘ a v § 72 odst. 2 ZSM tedy SZ, pokud meritorní rozhodnutí vydal soud. Vždy tímto právem disponuje mladistvý, OSPOD, osoby, které mají právo podat v trestním řízení odvolání za obviněného - příbuzní v přímé linii, sourozenci atd. Usnesení o odstoupení od TS se vyhotovuje písemně a oznamuje osobám podle § 137 TrŘ.

Součástí výroku o odstoupení od TS může být také výrok o uložení výchovného opatření. Toto výchovné opatření musí být ve výroku dobře specifikováno, tak aby se nedalo zaměnit s jiným opatřením a také musí být velice přesně specifikován způsob jeho výkonu, neboť výchovné opatření zasahuje do osobní svobody mladistvého zásadním způsobem, a tak míra tohoto zásahu musí být přesně uvedena, aby nebylo možné ji zneužít.

Mladistvý má právo do tří dnů od oznámení rozhodnutí soudu požadovat projednání věci ve standardním řízení, o tomto právu musí být náležitě poučen svým obhájcem. Pokud se mladistvý takto rozhodne, soud vydá usnesení

¹³³ Zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení.

o pokračování v trestním stíhání a pokračuje v procesní fázi, ve které byl před usnesením o odstoupení. Mladistvý však může svou stížnost vzít zpět a tak opět řízení zastavit, není již třeba vydávat nové usnesení o zastavení, neboť původní usnesení nepřestalo platit, pouze pozbylo účinnosti¹³⁴. Pokud však je po projednání mladistvý uznán vinným, již mu soud neuloží trestní opatření, ale jeho vina je vyslovena meritorním rozhodnutím, což jednak znamená, že mladistvý bude mít záznam v rejstříku trestů a také povinnost hradit náklady řízení. Proti tomuto rozsudku má však mladistvý právo se odvolat. Soud může také rozhodnout o povinnosti nahradit škodu poškozenému nebo vydat bezdůvodné obohacení, stejně tak může uložit výchovná nebo ochranná opatření. Dokonce soud může mladistvého uznat vinným přísnějším trestným činem, než pro jaký bylo odstoupeno od TS. Proti odsuzujícímu rozsudku má však mladistvý právo se odvolat.

3. Tabulka

Přehled odstoupení od trestního stíhání státním zástupcem v letech 2008-2013¹³⁵.

odstoupení o trestního stíhání (§ 70 ZSVM)	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hlavní město Praha	2	3	0	2	1	3
Středočeský	5	1	3	0	2	1
Jihočeský	8	26	9	1	1	2
Západočeský	14	13	3	12	2	4
Severočeský	5	1	7	5	8	4
Východočeský	0	0	1	0	0	0
Jihomoravský	4	0	0	2	1	1
Severomoravský	0	5	0	1	3	2
Celkem	38	49	23	23	18	17

¹³⁴ Krajský soud v Brně, 4 To 440/98, [R 8/2000 tr.].

¹³⁵ Čerpáno ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>, přehled statistických listů, v sestavě s kódem Z-SL-T Statistický list trestní, jež obsahuje data státních zastupitelství.

1.6.3. Využití dalších odklonů v řízení proti mladistvým

V soudnictví ve věcech mládeže je možné využít kromě odstoupení od TS také další formy odklonů od trestního řízení, a to podmíněné zastavení TS (§ 307 a 308 TrŘ) a narovnání (§ 309 až 314 TrŘ), tak jak byly popsány výše s několika drobnými úpravami. Využitelnost více možností odklonů v trestání mladistvých dává ORČVŘ větší šanci velice přesně reagovat na specifickou každého případu a na osobu každého delikventa individuálně, tak aby reakce orgánů byla co nepřesnější a neúčinnější.

Kromě požadavků uvedených v trestním řádu se k možnosti využití těchto odklonů připojuje obecný požadavek vyslovený v § 68 ZSM, který požaduje pro vyřízení věci odklonem připravenost nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění jeho škodlivých následků (viz výklad výše). I u ostatních odklonů je třeba klást důraz na rozumovou a mravní vyspělost pachatele, tak aby proces a jeho průběh nenarušil jeho zdravý vývin, případně mladistvého stimuloval k řádnému životu. Pokud je zároveň s podmíněným zastavením TS uloženo výchovné opatření, jeho trvání je omezeno na trvání zkušební doby a u narovnání je omezeno na dobu tří let po schválení narovnání.¹³⁶

1.7. Dohoda o vině a trestu

Dohoda o vině a trestu byla do našeho právního řádu zavedena novelou č. 193/2012 s účinností od 1. 9. 2012, jako další alternativní způsob trestního řízení rozšiřující možnosti uplatnění již existujících odklonů. Svou podstatou se jedná o uzavření dvoustranné dohody mezi obviněným a státním zástupcem, jejímž obsahem je přiznání obviněného ke spáchanému skutku a přesné vymezení trestně právních následků za tento skutek, tedy stanovení již určitého trestu. Dohoda by měla zohledňovat také zájmy poškozeného. Dohoda musí být následně schválena soudem, aby se stala pravomocným odsuzujícím rozsudkem.¹³⁷ Nikdo jiný než soud totiž o vině a trestu ani rozhodnout nemůže podle čl. 90 Ústavy a čl. 40 odst. 1 Listiny.

¹³⁶ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011, str. 562.

¹³⁷ŠČERBA, F. a kolektiv. *Dohoda O vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str.10.

Zavedení tohoto institutu do našeho právního řádu je pokračováním a prohlubováním již nastoleného trendu z devadesátých let dvacátého století, tedy zavádění odklonů od standardního trestního řízení. Účelem této právní úpravy je především racionalizace justice, tedy zrychlení trestního řízení, nebude se tedy již nadále provádět celé trestní řízení se všemi stadii, provádění dokazování v přípravném řízení bude možné omezit na minimum, odvolací řízení se pak bude konat jen výjimečně.

Vzhledem k tomu, že dohoda o vině a trestu má zohledňovat také zájmy poškozeného, lze ji považovat za další posílení prvku restorativní justice. Poškozený se může aktivně účastnit jednání o dohodě, výsledkem by tak měla být i dohoda o náhradě škody. Ve prospěch poškozeného pak hovoří také skutečnost, že ve věci nebude probíhat hlavní líčení a poškozený se nebude muset podrobovat dalším výslechům před soudem a nebude dále viktimizován.

SZ vede s obviněným a jeho obhájcem jednání o dohodě o vině a trestu ze své iniciativy nebo na žádost obviněného, SZ v rámci dohody připravuje již pro soud konkrétní návrh rozhodnutí o činu. Na tento postup však není právní nárok, ani za splnění všech podmínek, je tedy na státním zástupci, zda považuje tento způsob vyřízení věci za dostatečný. Právní úprava neupravuje žádné podmínky pro postup SZ a ani možnost přezkumu jeho rozhodnutí řádným opravným prostředkem, z toho důvodu je zde velký prostor pro jeho uvážení, v krajním případě až libovůli, kterou lze jen těžko prokázat. Na druhé straně se okruh případů řešení dohodou bude týkat závažných trestných čin, z toho důvodu by měl pro obviněného zůstat způsobem privilegovaným.

Tento institut klade důraz na autonomii rozhodování obviněného, poněkud neobvykle pro naši právní kulturu zavádí do trestního procesu prvky procesu civilního. Důraz je kladen na postavení stran, SZ má v dohadovacím řízení vedoucí úlohu a je na něho kladena velká odpovědnost, tedy hlavní část procesu se přenáší do přípravného řízení, tím se posiluje nezávislost soudu, který dohodu již „jen schvaluje“, jeho role je spíše pasivní, neodpovídá za řízení v té míře, jako v řízeních vycházejících z inkviziční tradice kontinentálního systému.¹³⁸

¹³⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2262; dále JELÍNEK, J. *Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící*, [Bulletin advokacie 10/2012, s. 19].

Hlavní kritika tohoto institutu vychází z obav z kupčení se spravedlností a popření hlavních zásad spravedlivého procesu, jako je hlavně zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností (tzv. materiální pravdy), důkazním zásadám (zásadě vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti, volného hodnocení důkazů a presumpce nevinu), a zásadě zákazu sebeobviňování.¹³⁹ Autor Musil zvláště ještě upozorňuje na to, že při dohodě o vině a trestu dochází k manipulaci s určováním trestu (trest je obvykle nižší), což nemá oporu v hmotném právu. Dále upozorňuje, že SZ a obviněný nejsou smluvními stranami, neboť trestní vztah je vztahem veřejnoprávním, vždy horizontálním. Autor se domnívá, že zavedení konsenzuálního řízení je i porušení zásady rovnosti občanů před zákonem a vzniká pochybnost o naplnění zásady materiální pravdy¹⁴⁰. Zákonodárce se těmito rizikům snaží čelit obligatorním zastoupením obviněného, podmínkou jeho souhlasu a přísnou úpravou rozhodování soudu o schválení dohody ve veřejném zasedání.

Institut dohody o vině a trestu je tedy specifickou formou odklonu od trestního řízení, za hlavní rozdíl od ostatních odklonů trestního řízení lze považovat fakt, že při dohodě o vině a trestu se trestní řízení nezastavuje, ale dochází k rozhodnutí o vině a je ukládán trest. Z toho důvodu také o schválení dohody může rozhodnout pouze a jedině soudu. O ostatní odklonech může rozhodnout SZ sám.

Jsou zde však, ale i podstatné shody s ostatními formami odklonů, jako je souhlas obviněného, důraz na práva poškozeného, posun k racionální a restorativní justici. Dohoda o vině a trestu představuje také posun k možnosti širšího řešení případů, kde bylo vhodné udělit trest, např. omezení zákazu činnosti. U prvních čtyř odklonů nebylo možné takto autoritativně rozhodnout, neboť se nejednalo o trest, obviněný se musel zavázat k omezení na základě své

¹³⁹ ŠÁMAL, P. Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Praha : ASPI, 1999, zejm. str. 333; dále JELÍNEK, J. *Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící*, [Bulletin advokacie 10/2012, s. 19]. Dále k tomu MUSIL, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/musil-dohody-pdf.aspx

¹⁴⁰ MUSIL, J. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/musil-dohody-pdf.aspx

vůle. Dohoda o vině a trestu právě z těchto důvodů skutečného odsouzení pachatele, není některými autory řazena mezi odklony od trestního řízení ¹⁴¹

Dohoda o vině a trestu se rozpadá do dvou fází. První z nich je jednání před státním zástupcem, kdy strany v dohodovacím řízení nacházejí kompromis a vydání samotné dohody, druhou fází je pak schvalování narovnáání ve veřejném zasedání před soudem. Tento institut je charakteristický pro země angloamerického práva, kde je nazýván *plea bargaining*, ve kterém se i český zákonodárce inspiroval. Jedná se o další nový prvek racionalizace justice a nový způsob odklonu od běžného trestního řízení, kde je opět hlavní důraz kladen na dobrovolnost užití ze strany obviněného, který umožní rychlejší postup ve věci, za což může očekávat vyjednávání a udělení mírnějšího trestu.

Já ho ve své práci mezi formy odklonu zařezuji, neboť ho považuji za jiné specifické vyřízení věci než je standardní řízení, ke kterému zde vůbec nedochází. Dále shledávám podstatné podobnosti s ostatními odklony, jako je souhlas obviněného, důraz na práva poškozeného, specifičnost řízení, racionalizace justice a důraz na aktivitu obviněného.

1.7.1. Předpoklady využití dohody o vině a trestu

Hlavní podmínkou pro schválení dohody je opět prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, v tomto případě se nejedná o kvalifikované doznání viny, ale skutkových okolností případu. Obviněný se tedy v rámci přiznání nevyjadřuje k právní kvalifikaci skutku. V rámci zachování principu materiální pravdy je nutné, aby byl dostatečně zjištěn skutkový stav, o kterém nejsou důvodné pochybnosti a aby i tento popis skutku v souladu se zjištěnými důkazy.

Nelze tedy upřednostnit rychlost řízení před jeho kvalitou. Spolehlivé zjištění skutkového stavu je totiž nutným předpokladem vyřízení věci mimo hlavní líčení.¹⁴² Jako u narovnáání nelze toto prohlášení použít v dalším procesu jako důkaz viny a obviněný se tedy nemusí bát sebeusvědčení, v tomto ohledu hraje významnou roli SZ, který má vůči obviněnému poučovací povinnost. Dohodu může iniciovat SZ, obviněný nebo jeho obhájce, pokud ji považuje za možné vyřešení věci. Soud dohodu může pouze navrhnout stranám jako možné

¹⁴¹ Srov. ŠČERBA, F. a kolektiv: *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 20-25, str. 398-401; dále SUCHÝ, O. *Odklon v trestním řízení*. Právník 1991, č. 3, str. 248.

¹⁴² ŠČERBA, F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, str.50-51.

řešení situace, nesmí ale zasahovat do autoritativního rozhodnutí SZ, nebo strany k dohodě nutit.

Dalším významným požadavkem je souhlas obviněného s jednáním o vině a trestu, tento souhlas musí být dán dobrovolně, bez jakéhokoli nátlaku a musí jít o souhlas uvědomělý. S tímto požadavkem koresponduje také právo na obhajobu a poučení i ze strany SZ/vyšetřujícího orgánu. Obhájce může nahlížet před sjednáním dohody o vině a trestu do trestního spisu, a tak kvalifikovaně obviněnému vysvětlit jeho postavení a také zhodnotit, jaké usvědčující důkazy orgány činné v přípravném řízení vyhledaly.¹⁴³

1.7.2. Vyjednávání o dohodě o vině a trestu

SZ při zvažování vhodnosti dohody o vině a trestu bere v úvahu mnoho kritérií a řídí se čl. 48a odst. 3 pokynu obecné povahy NSZ č. 8/2009 o trestním řízení, hlavně zvažuje osobnost obviněného a jeho možnost nápravy, jeho chování po činu, snahu o nápravu, způsob a závažnost spáchaného činu, vliv standardního řízení na oběti atd. V případě, že SZ dojde k závěru, že jsou splněny podmínky pro jednání o dohodě o vině a trestu, sjednání dohody je přípustné, je zajištěno právo obviněného na obhajobu a takový postup odůvodňují dosavadní skutková zjištění, tak obviněného k jednání o této dohodě vyzve. Jestliže obviněný odmítne jednat o dohodě, SZ učiní o této skutečnosti záznam do trestního spisu s odůvodněním, proč obviněný jednání odmítl. Stranám se návrh dohody doručuje nejpozději společně s předvolání k veřejnému zasedání, a to do vlastních rukou bez možnosti náhradního doručení uložením (§ 64 odst. 5 TrŘ).¹⁴⁴

Předmětem dohadovacího řízení je hlavně rozhodnutí o vině a stanovení trestní sankce. V přípravném řízení má hlavní postavení SZ, který je dominus litis, neboť se na něj klade odpovědnost za stanovení sankce přiměřené a úměrné způsobem, který předvídá zákon. V rámci dohadovacího řízení SZ dohodne s obviněným trest co do jeho výše, způsobu výkonu, druhu a dalších modalit, tedy i rozsah přiměřených povinností a omezení, vč. ochranných opatření. Můžeme tedy říci, že SZ, zde má všechny možnosti trestní represe jako soud. Předmětem dohadovacího řízení může být uložení trestu úhrného a souhrného za dodržení

¹⁴³ Jedna ze základních složek práva na obhajobu k tomu Ústavní soud, IV. ÚS 472/2000.

¹⁴⁴ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2271 a 3665.

zákonného omezení dohody, předmětem však není a nemůže být právní kvalifikace skutku, o které rozhoduje SZ na základě své úvahy.¹⁴⁵

Při dohodě o vině a trestu může být také sjednáno ochranné opatření, které bude přímo součástí dohody nebo pokud se SZ a obvinění na něm nedohodnou, musí SZ obviněného poučit o tom, že bude postupovat podle § 178 odst. 2 TrŘ, tedy podá samostatný návrh soudu na jeho uložení. Součástí dohody o trestu může být i o stanovení přiměřených omezení a přiměřených povinností, včetně stanovení jejich rozsahu.¹⁴⁶

Jednání o vině a trestu je vyloučeno ve věcech mladistvých v § 63 ZSM. Mladistvý obviněný nemusí být ještě tak vyzrálý a rozumově vyspělý, aby pochopil princip tohoto institutu a jeho důsledky a mohl tak kvalifikovaně rozhodnout, zda s ním souhlasí. Druhým argumentem může být výchovný účel hlavního líčení a důraz na důkladné prošetření činu.¹⁴⁷ Naopak dohoda o vině a trestu není vyloučena u právnických osob (srov. § 1 odst. 2 TOPO).

Dále je jednání o vině a trestu vyloučeno dle § 175a odst. 8 TrŘ o zvlášť závažném zločinu a v řízení proti uprchlému. Z negativního okruhu případů vyplývá, že dohoda o vině a trestu má daleko širší upotřebení, než ostatní odklony a tím se od nich také výrazně odlišuje. Toto rozpětí je kritizováno z důvodu většího ohrožení principu materiální pravdy, kdy i závažné trestné činy jsou řešeny ve zkráceném procesu a je tak více ohroženo jejich řádné prošetření. Lze tedy předpokládat, že dohoda o vině a trestu bude nečastěji upotřebena u činů, jejichž horní hranice převyšuje pět let, neboť je nad touto hranicí jediným možným odklonem. Dohodu o vině a trestu lze sjednat ve všech třech druzích přípravných řízení, tedy také ve zkráceném přípravném řízení (srov. 179b odst. 5 TrŘ), i když v rámci časového omezení tohoto řízení to bude nesnadné. Za tímto účelem zákonodárce dovolil prodloužit zkrácené přípravné řízení o 30 dnů (§ 179f odst. 2 písm. a).

Jednání o dohodě o vině a trestu musí být také obligatorně přítomen obhájce obviněného (srov. § 175a odst. 3 a § 36 odst. 1 písm. d TrŘ), neboť jde o

¹⁴⁵ KRÁL, V. *Dohoda o vině a trestu v návrhu novelizace trestního řádu*, [Právní rozhledy 20/2008, s. II].

¹⁴⁶ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2288.

¹⁴⁷ ŠČERBA, F. a kolektiv. *Dohoda O vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 28.

nový důvod nutné obhajoby. Zastoupení je nutné pro vyjednávání o dohodě, nikoli pro samotné podání návrhu SZ. V této souvislosti Ščerba upozorňuje na možné faktické oslabení pozice obviněného, neboť již v této fázi činní prohlášení o spáchaném skutku a může dojít též k jeho nedůslednému poučení. Pro jednání o dohodě se obviněný nemůže obhajoby vzdát, jsou tím alespoň v základu zajištěna jeho práva, neboť schválení dohody je pořád ve své podstatě vzdáním se práva na standardní řízení.

Poškozený s dohodou o vině a trestu nemusí vyslovit souhlas, ale jako u ostatních typů odklonů je jeho práv dbáno, institut dohody o vině a trestu pokračuje v tradici restorativní justice a snaží o nápravu poškozených vztahů. SZ je povinen poškozeného informovat o místě a času jednání o dohodě a zároveň má vůči němu SZ poučovací povinnost o tom, že svůj nárok musí uplatnit nejpozději do prvního jednání o dohodě. Pokud se poškozený účastní dohodovacího řízení, může se k výši náhrady škody nebo jejímu způsobu úhrady vyjadřovat, jeho nesouhlas však není překážkou dalšího jednání. Nárok poškozeného je možné uznat i bez jeho přítomnosti¹⁴⁸, což je možné považovat za jisté posílení jeho pozice.

Zákon výslovně ukládá SZ dbát práv poškozeného, staví tedy SZ do pozice ochránce práv poškozeného podle čl. 48a odst. 7 pokynu obecné povahy NSZ č. 8/2009, o trestním řízení.¹⁴⁹ SZ se tedy snaží zabránit zbytečné viktimizaci oběti a pokouší se dosáhnout co nejrychlejší náhrady škody v přiměřené míře, má také poučovací povinnost vůči poškozenému. V rámci dohody by měl SZ dojít kompromisu s obviněným o výši a způsobu náhrady škody, ne vždy však bude možné tohoto kompromisu dosáhnout. Dohodu o vině a trestu je možné uzavřít i bez dohody o náhradě škody, v tomto případě o náhradě škody, může rozhodnout sám soud na základě objektivních zjištění obsažených ve spise.

SZ o odmítnutí návrhu obviněného na uzavření dohody nerozhoduje, pouze obviněného vyrozumí, že neshledal důvody k jejímu uzavření. Proti tomuto vyrozumění není žádný opravný prostředek přípustný. Obecně lze konstatovat, že SZ by měl k jednání o vině a trestu přistupovat, pokud je dostatečně zjištěno, zda

¹⁴⁸ Srov. § 175a odst. 2 TrŘ.

¹⁴⁹ ŠČERBA, F. a kolektiv. *Dohoda O vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, str. 30.

se trestný čin stal a kdo ho spáchal v takové kvalitě, která by postačovala k podání obžaloby, v pochybnostech je nutné vést standardní řízení.

1.7.3. Schvalování dohody o vině a trestu soudem

Po uzavření dohody o vině a trestu státním zástupcem a obviněným podá SZ návrh soudu na její schválení. Tento návrh je zvláštní formou rozhodnutí, na jehož základě lze vést TS před soudem a je k ní oprávněn pouze SZ, je tedy postaven naroveň obžalobě a odpovídá obžalovací zásadě.¹⁵⁰ Podobně jako obžaloba se i návrh na schválení dohody doručuje do vlastních rukou. Rozsah tohoto návrhu nesmí přesahovat sjednanou dohodu o vině a trestu. Obsahem tohoto návrhu je navrhovaný rozsudek, který má dva výroky, jedním je schválena dohoda o vině a trestu a druhým je výrok o vině obviněného a uloženém trestu, případně o náhradě škody. V návrhu by měl SZ dále uvést, jak dosavadní výsledky vyšetřování odůvodňují zjištění skutku, stručně odůvodnit užití dané právní kvalifikace a úvahy, kterými se při rozhodování řídil a jak zohlednil zájmy poškozeného.¹⁵¹ Soud rozhoduje o schválení dohody o vině a trestu rozsudkem podle § 175b odst. 1 TrŘ.

SZ může dle obžalovací zásady vzít návrh zpět až do té doby než se soud odebere k závěrečné poradě, tímto se řízení vrací zpět do přípravného řízení. To nevylučuje znovu podání dohody po odstranění vad. Zákon nevylučuje, aby poté ve standardním řízení rozhodoval soudce, který rozhodoval o dohodě, v tom je možné vidět zásah do práva na nestranný soud, neboť soudce může být již předešlým jednáním ovlivněn. Obviněný však již svůj souhlas s dohodou vzít zpět nemůže, o tom musí být náležitě poučen.

Soud v řízení o schválení dohody neprovádí již dokazování, pouze pokud je pochybnost o dobrovolnosti prohlášení o spáchání skutku obviněným, může je soud za tímto účelem vyslechnout. Přesto však musí být objasněno, že se skutek stal a že jej spáchal obviněný, alespoň v takové míře, jako pro podání obžaloby. Musí být také prokázány všechny znaky skutkové podstaty vč. protiprávnosti činu. Tato dokazování provádí v nezbytné míře policejní orgány při vyšetřování.

¹⁵⁰ Srov. § 2 odst. 8 TrŘ TS před soudy je možné jen na základě obžaloby, návrhu na potrestání nebo návrhu na schválení dohody o prohlášení viny a přijetí trestu, které podává SZ.

¹⁵¹ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2292- 2295.

O schválení dohody soud rozhoduje ve veřejném zasedání odsuzujícím rozsudkem, v jehož výroku ocituje znění dohody. Veřejné zasedání zde nahrazuje hlavní líčení a je mu v mnoha ohledech podobné. Po zahájení veřejného zasedání se předseda senátu/soudce dotáže obviněného, zda rozumí obsahu dohody, zda prohlášení o skutku učinil dobrovolně a bez jakéhokoli donucení, za jakých okolností byla dohoda sjednána, tedy zjišťuje, zda jeho souhlas byl informovaný. Dále zjišťuje, zda obviněný pochopil institut do všech jeho důsledků, hlavně tedy, že se vzdává projednání věci v hlavním líčení.¹⁵²

Soud zjišťuje též stanovisko poškozeného, a to tak, že mu je dán prostor, aby se vyjádřil k dohodě. Jestliže poškozený dal k dohodě souhlas, soud již do této dohody nemůže zasahovat, ale pokud poškozený s dohodou nesouhlasil nebo jeho nárok není v dohodě zahrnutý, nebo byl sjednán v menším rozsahu, než požadoval, tak může požadovat po soudu, aby rozhodl o jeho nároku, se kterým se řádně připojil v přípravném řízení podle s § 314r odst. 4 a § 228 TrŘ. Pokud soud o takovém nároku chce rozhodnout, musí obviněného vyslechnout a na tento fakt upozornit, neboť se jedná o zásah do slíbených podmínek státním zástupcem. Soud o nároku poškozeného rozhoduje na základě trestního spisu, tedy je nutné, aby škoda byla dostatečně jasná a bezesporná.

V případě, že soud považuje rozhodnutí za nejasné, může též nařídit předběžné projednání návrhu dohody z důvodu § 314p odst. 1 písm. a) až c), pokud je obviněný ve vazbě, soud vždy také rozhodne o trvání vazby. Soud je povinen o dohodě rozhodnout (analogicky § 181 odst. 3), okresní soud ve lhůtě 3 týdnů a krajský soud ve lhůtě 3 měsíců od podání obžaloby.

Soud dohodu neschválí a návrh tedy odmítne z několika důvodů uvedených v § 314r odst. 2. TrŘ, považuje-li ho za nezákonný nebo nepřiměřený, či pokud byla zásadním způsobem porušena práva obviněného. O neschválení dohody rozhodne usnesením, proti kterému je přípustná stížnost s odkladným účinkem, usnesením se věc vrací do přípravného řízení. Výtkami soudu je SZ vázán při dalším návrhu dohody. V odůvodnění usnesení musí soud označit konkrétní vady nebo skutková zjištění, která byla důvodem odmítnutí návrhu na

¹⁵² LOBOTKA, A. *Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu*, [Právní rozhledy 19/2012, s. 674]; dále ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* v Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 3673- 3674.

schválení.¹⁵³ Pokud soud shledal, že nedostatky dohody nejsou závažné, může stranám sdělit své výhrady k jejich dohodě a dát jim určitou přiměřenou lhůtu a za tímto účelem odročit jednání.

Základním důvodem neschválení dohody je, že dohoda neodpovídá zjištěnému skutkovému stavu, o kterém nejsou důvodné pochybnosti, nebo tento stav není dostatečně prokázán. Prokázaný stav musí odpovídat zjištěným skutečnostem a v souladu s ním musí být i právní kvalifikace skutku. Soud musí obzvláště dbát na zachování principu materiální pravdy, neboť vynáší odsuzující rozsudek nad pachatelem, nesmí tedy převážít motivace rychlého vyřízení věci.¹⁵⁴ V souvislosti s tímto důvodem také zákon zmiňuje nepřiměřenost dohody z hlediska uložené sankce (její zákonnosti pro daný TČ) nebo nesprávnost právní kvalifikace SZ, samozřejmě soud nemůže schválit ani dohodu v případě zákonem zakázaným.

Důvodem pro neschválení dohody může tedy být také zjevná nepřiměřenost druhu a výše uložené sankce, zde je určujícím korektivem účel trestu, v principu by se tedy sankce neměla výrazně lišit od sankce, kterou by soud uložil ve standardním řízení. Dalším důvodem neschválení, pak může být nepřiměřenost nebo úplné vynechání odškodnění poškozeného, na které by měl zvláště dbát SZ. Soud tedy také chrání práva poškozeného a v tomto ohledu kontroluje zprostředkovaně práci SZ. Soud zde má rozšířenou pravomoc, může v případě spolehlivého zjištění újmy poškozeného o jeho nároku rozhodnout nebo v případě nejasností stavu poškozeného odkázat s náhradou na civilní soud. Proti těmto rozhodnutím může podat jak obviněný, tak poškozený řádné odvolání (srov. § 245 odst. 1 TrŘ).

Poslední důvodem neschválení dohody je závažné porušení práv obviněného při sjednávání dohody. V základním jednání o dohodě tuto kontrolu provádí SZ, opět se tedy jedná o zprostředkovanou kontrolu rozhodování SZ. Soud se zejména musí zabývat okolnostmi uzavření dohody, zda byla uzavřena dobrovolně po řádném předchozím poučení obviněného, soud musí při jednání obviněného vyzvat, aby se k těmto okolnostem vyjádřil.

¹⁵³ ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. str. 2638.

¹⁵⁴ ŠČERBA F. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011, str. 50-51.

Obviněný nemusí své doznání a souhlas udělit k dohodě o všech trestných činech, o kterých se řízení vede. V takovém případě se činy, o kterých chce uzavřít dohodu, vyjmou k samostatnému řízení a o ostatních se dále pokračuje ve standardním řízení.

Podání odvolání obviněným je omezeno na pouhou jednu možnost, a to pro rozpor dohody schválené soudem s dohodou, která byla dohodnuta mezi státním zástupcem a obviněným. Soud totiž ze své pozice nesmí do takto stanovené dohody autoritativně zasahovat, neboť by tím byl popřen smysl tohoto institutu, jako nalezení kompromisu mezi obviněným a poškozeným, ve smyslu veřejného zájmu státu. Soud může oznámit své výhrady stranám a strany mohou navrhnout nové znění dohody o vině a trestu. Za tímto účelem soud odročí veřejné zasedání, nesmí však k nové úpravě strany jakkoli nutit.¹⁵⁵ Podat odvolání proti schválení dohody může i poškozený, avšak pouze proti výroku o náhradě škody, toto právo mu nepřísluší, pokud s dohodou souhlasil.

4. Tabulka

Přehled schválených dohod o vině a trestu za roky 2012 a 2013¹⁵⁶.

Dohoda o vině a trestu	2012	2013
Hlavní město Praha	0	3
Středočeský	0	2
Jihočeský	1	2
Západočeský	2	11
Severočeský	0	9
Východočeský	1	4
Jihomoravský	3	22
Severomoravský	1	19
Celkem	8	72

¹⁵⁵ LOBOTKA, A. *Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu*, [Právní rozhledy 19/2012, s. 674].

¹⁵⁶ Čerpáno ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti, [online] [cit. 2014-2-1]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>, přehled agent, v sestavě s kódem S_AS_12 trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS.

2. Srovnání jednotlivých forem odklonů v trestním řízení

V této části své diplomové práce se budu zabývat srovnáním jednotlivých forem odklonu od trestního řízení. V první části nejprve srovnáním institutů podmíněného zastavení TS dle § 307 TrŘ, narovnáním dle § 309 TrŘ, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání dle § 179g TrŘ a institutu odstoupení od TS mladistvého dle § 70 ZSM. Institut dohody o vině a trestu dle § 175 a TrŘ je pak zcela specifický a jeho hodnocením se budu zabývat až v samostatné části tohoto oddílu.

Všechny tyto čtyři instituty trestního řízení jsou výjimkou ze zásad legality a oficiality vyjádřených v § 2 odst. 3 a 4 TrŘ. Obě tyto zásady jsou platné ve všech stadiích trestního řízení a znamenají povinnost okamžitého TS pachatelů odhalených trestných činů. Odklony od trestního řízení znamenají prolomení těchto základních zásad a vyjadřují tu skutečnost, že za určitých okolností může pominout veřejný zájem na postihu pachatele.

Základní podmínkou všech čtyř shora uvedených odklonů od trestního řízení je tedy neexistence veřejného zájmu na potrestání pachatele. Ve všech čtyřech případech odklonů musí jít o méně závažnou trestnou činnost, kdy si stát může dovolit dát přednost nápravě vztahů mezi pachatelem a obětí před potrestáním pachatele v řádném trestním řízení. U dospělých pachatelů je možné toto řešení u přečinů, tedy úmyslných trestných činů s horní hranicí trestní sazby do pěti let či u nedbalostních trestných činů. U mladistvých pachatelů pak přichází do úvahy odstoupení od TS dle § 70ZSM u provinění se sazbou maximálně do tří let odnětí svobody.

Za podmíněné formy odklonu trestního řízení můžeme považovat institut podmíněného zastavení TS dle § 307 TrŘ a institut podmíněného odložení podání návrhu na potrestání dle § 179 g TrŘ. Použití obou těchto institutů je vázáno na souhlas obviněného (podezřelého). Vyslovením tohoto souhlasu se obviněný vzdává práva na řádný trestní proces. V obou případech je použitím těchto forem odklonu vázáno na doznání obviněného (podezřelého), přičemž toto doznání je možné použít v případném dalším trestním řízení jako důkaz. Další podmínkou je pak buď plná náhrada způsobené škody či nějaká forma dohody o náhradě škody v rámci zkušební doby. Výše náhrady škody pak vyplývá z objektivně zjištěných

skutečností obsažených v trestním spise. Za náhradu škody jsou považovány i kroky směřující k náhradě škody, například nahlášení pojistné události. Postup dle § 307 TrŘ či § 179 g TrŘ není vázán na souhlas poškozeného, což souvisí právě z podmíněností těchto rozhodnutí, kdy v případě obou institutů je pachateli stanovená zkušební doba, během níž je povinen škodu plně uhradit. Neuhrazení škody ve zkušební době je pak důvodem v pokračování TS či důvodem k podání návrhu na potrestání.

U obou těchto forem odklonu trestního řízení nastanou tedy definitivní účinky těchto odklonů teprve po skončení zkušební doby. Právě zkušební doba je velkou výhodou těchto institutů. Během zkušební doby je možné sledovat chování pachatele a ověřit si, že došlo skutečně k jeho nápravě. Během zkušební doby pak pachatel musí, jak už jsem uvedla, uhradit také způsobenou škodu, což mu umožní rozložit si náhradu škody například do splátek. Hrozba možného pokračování v trestním stíhání či podání návrhu na potrestání je pak pro pachatele dostatečnou pobídkou k řádnému chování a k nápravě následků trestné činnosti. Výhodou těchto institutů je také skutečnost, že nejsou vázány na souhlas poškozených, což znamená, že například přehnané požadavky poškozených na náhradu škody nemohou zmařit možnost použití těchto forem odklonu od trestního řízení.

Definitivními formami odklonu od TS jsou pak instituty narovnání dle § 309 TrŘ a odstoupení od TS u mladistvých dle § 70 ZSM. V případě těchto forem dochází ke konečnému definitivnímu rozhodnutí ve věci, které již zakládá překážku věci rozhodnuté ve smyslu § 11/1,f TrŘ. Podstatou institutu narovnání dle § 309 TrŘ je dohoda o vyrovnání mezi pachatelem a obětí trestného činu, která by v ideálním případě měla být výsledkem odborně vedené mediace na středisku PMS. Z principu věci pak vyplývá, že takovouto dohodou je možné uzavřít pouze tehdy, pokud obviněný i poškozený s narovnáním ve věci souhlasí, součástí této dohody musí být také prohlášení pachatele o tom, že spáchal skutek. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí o narovnání je rozhodnutí konečné, musí být před tímto rozhodnutím také plně uspokojeny nároky poškozeného. Výše škody je v tomto případě stanovena dohodou mezi pachatelem a obětí. Pokud jde o formu náhrady škody, záleží opět na dohodě mezi pachatelem a obětí – škoda tedy může být nahrazena finančně či pachatel může odčinit způsobenou újmu jiným způsobem, na kterém se s poškozeným domluví. Pozitivní na této formě odklonu

od trestního řízení je právě skutečnost, že i pachatel, který nemá finanční prostředky, může nahradit způsobenou škodu- například opravou poškozeného plotu apod. Finanční situaci pachatele je pak možné přizpůsobit i výši částky určené na konto obětem trestné činnosti.

Právě tato forma odklonu dle mého názoru nejvíce naplňuje základní myšlenku takzvané restorativní justice, tedy obnovující spravedlnosti a nejlépe ze všech umožňuje nápravu vztahu mezi pachatelem a obětí. Právě osobní setkání pachatele a oběti v rámci mediace, které předchází sepsání dohody o vyrovnání má mimořádný význam pro to, aby pachatel mohl plně pochopit následky svého trestného činu, projevit svou lítost a upřímně se poškozenému omluvit. Také oběti trestného činu umožňuje přijmout omluvu pachatele a vyslovit mu své odpuštění.

Další definitivní formou odklonu od trestního řízení je postup podle § 70 ZSM, tedy odstoupení od TS mladistvého. Tento institut je poněkud specifický a výrazně zvýhodňuje mladistvého pachatele právě s ohledem na jeho ne zcela dostatečnou rozumovou a morální vyspělost. Toto zvýhodnění vyvažuje jen SZ, neboť na odstoupení od TS není právní nárok, je tedy jen na úvaze SZ, zda se domnívá, že tato forma potrestání je dostatečná.. Tato forma odklonu, ač znamená definitivní rozhodnutí ve věci, není vázána na souhlas poškozeného. Nároky poškozeného nemusí být plně uhrazeny před vyhlášením takového rozhodnutí, naopak je přípustné aby se pachatel zavázal například k náhradě škody ve splátkách. Pokud by pak pachatel své závazky následně nehradil, musí se poškozený domáhat svých nároků v občanskoprávním řízení. Postavení poškozeného je tedy při této formě odklonu od trestního řízení znevýhodněné. Dalším významným momentem, který znevýhodňuje postavení poškozeného je také skutečnost, že si poškozený nemůže proti rozhodnutí o odstoupení od TS podat stížnost. S ohledem na výše uvedené skutečnosti je třeba tedy pečlivě zvažovat, zda se dá postup dle § 70 TrŘ skutečně použít, zda TS není skutečně účelné a potrestání pachatele nutné k jeho odvrácení od páčání dalších provinění.

Specifickým institutem je pak dohoda o vině a k trestu ve smyslu § 175 a TrŘ. Uzavření této dohody nemá za následek klasický odklon od trestního řízení, ale následuje vyhlášení rozsudku, který obsahuje výrok o vině i trestu a který se samozřejmě zapisuje do Rejstříku trestů. Uzavřením dohody o vině a trestu mezi státním zástupcem pachatelem trestné činnosti však zcela odpadá fáze náročného

dokazování před soudem, což znamená významné odbřemenění soudů od dlouhého řízení. I v rámci této dohody o vině a trestu je nezbytné, aby pachatel uhradil způsobenou škodou či učinil potřebné kroky k její náhradě ještě před schválením dohody a vyhlášením rozsudku. Jako ve všech předchozích formách odklonů od trestního řízení je dohoda o vině a trestu podmíněná určitou formou doznání pachatele – v tomto případě prohlášením, že spáchal skutek.

Dohoda o vině a trestu může významným způsobem urychlit trestní řízení, motivuje pachatele k doznání a náhradě způsobené škody, k tomu, aby sám a dobrovolně přijal svou vinu a podílel se na určení druhu a výměry vlastního trestu. Všechny tyto okolnosti významně napomáhají k tomu, aby pachatel přijal plnou odpovědnost za skutek, který spáchal.

3. Mediace jako nástroj restorativní justice

Dnešní trestní justice se odvrací od metody striktního trestání a snaží se klást důraz na alternativní způsoby řešení trestných činů, snaží se o silné preventivní působení na pachatele a o pochopení motivů a příčin trestné činnosti, tak aby ji mohla efektivně předcházet. V posledních dvaceti letech se rozvinula nová forma spravedlnosti symbolizovaná myšlenkou restorativní justice (viz výše), v souladu s touto myšlenkou se tvoří nový ucelený systém trestání pachatelů trestných činů a práce s nimi, jehož základem je mediace. Trestný čin je zde vnímán jako sociální událost, interpersonální konflikt. Následkem trestného činu již není jen materiální újma poškozeného, ale také újma nemateriální na psychice, která je jen těžko vymežitelná¹⁵⁷. Cílem restorativní justice je obnova konfliktem narušených vztahů a uspokojení zájmů všech, kteří byli činem dotčeni. Nejvýznamnější specifickou metodou řešení trestných věcí k naplňování cílů restorativní justice je dnes mediace¹⁵⁸.

Mediace je velice významnou technikou pro řešení mezilidských konfliktních situací. Můžeme ji definovat jako komunikační metodu řešení konfliktní situace, jde o odvětví sociální psychologie¹⁵⁹, kde je konfliktní situace řešena za pomoci odborně vyškoleného mediátora, který se snaží o nalezení vyváženého rozhodnutí. Jedná se autoritativně řízený proces vyjednávání, jehož cílem je nalezení dohody stran, kterou budou obě strany považovat za spravedlivou.¹⁶⁰

Konfliktní situace je procesem mezilidské interakce, ve které proti sobě určité osoby vystupují nenávisťně, zasahují do vzájemných sfér a navzájem si znesnadňují dosahování svých cílů. Konfliktní situace patří mezi životně náročné situace, ve kterých účastníci často potřebují odbornou pomoc mediátora¹⁶¹. Trestný čin je v moderním pojetí chápán jako jednak konflikt člověka a

¹⁵⁷ MEJZLÍK, J., MATZNER, J. Poznámky k mediaci mezi obviněným a poškozeným, [Bulletin advokacie 2/2003, s. 32].

¹⁵⁸ HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003. Beckovy příručky pro právní praxi Str. 151.

¹⁵⁹ Tamtéž str. 49. Mediace je hojně využívána v mnoha oblastech lidského života, z hlediska práva je významná mediace ve věcech civilní, například u rozvodů. Dále v trestních věcech, jako nástroj restorativní justice.

¹⁶⁰ Velice podobnou metodou jako mediace je konciliace. V praxi je rozlišení obtížné a obě slova se používají obvykle jako synonyma, ale tento přístup je chybný. Při konciliaci je hlavní důraz kladen na vztah mezi účastníky a na kvalitu jejich vzájemné komunikace, u mediace je hlavní důraz kladen na nalezení řešení problému. Konciliaci provádí smírčí a mediaci mediátor.

¹⁶¹ HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003. Beckovy příručky pro právní praxi Str. 14.

společnosti, jednak jako konflikt člověka s člověkem. Mediace se snaží tyto konflikty řešit a pomáhat jejich účastníkům je překonat.

Standardní soudní proces neumožňuje stranám sporu se aktivně podílet na jeho řešení, neumožňuje ani obviněnému plně pochopit následky jeho činu a tak nemůže působit tak silnou preventivní silou, jako proces mediace. Dále neumožňuje efektivní nahrazení škody poškozenému, neboť obviněný nemá motivaci škodu hradit. Naopak proces mediace se snaží o maximální preventivní působení tím, že odstraňuje konflikt mezi jedincem obviněným z TČ, společností a obětí TČ. K tomuto odstranění dochází při vzájemných setkáních obviněného a poškozeného za přítomnosti odborně vyškoleného mediátora. Cílem těchto setkání je pochopení zločinu v jeho širších souvislostech, možnost obviněného nahlédnout na svůj čin očima oběti. Tento náhled má významné preventivní účinky na obviněného a i na oběť, která může své pocitu z TČ přímo vyjádřit a tak dojít jistého vnitřního odpuštění. Mediace přispívá ke zrychlení trestního řízení při současném zachování vysokých nároků spravedlnost rozhodnutí, objasňuje příčiny trestné činnosti a předchází konfliktům budoucím¹⁶².

V českém pojetí je mediace prováděna prostřednictvím Probační a mediační služby ČR, která má po celé republice svá střediska¹⁶³. Jedná se o instituci nezávislou na justici, je to organizační složka státu, pro jejíž chod vytváří podmínky Ministerstvo spravedlnosti¹⁶⁴. Zároveň mediace jako preferovaná cesta řešení sporů, která má také ulehčit přetíženým soudům, není v TrŘ ani TrZ nějak upravena, je možné ji tedy využít ve všech případech, kdy to účastníci sporu nebo OČVTŘ považují za vhodné. Ne vždy však má její využití dopad na probíhající

¹⁶²HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003. Beckovy příručky pro právní praxi str. 151. SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha : C. H. Beck, 2000, str. 16-17.

¹⁶³ Od mediace je třeba rozlišit probaci, kterou Zákon 257/2000 Sb o Probační a mediační službě v § 2 odst 1) definuje jako organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů. Na rozdíl od mediace v odstavci 2) Mediáci se pro účely tohoto zákona rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediáci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

¹⁶⁴ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ A. a ARNOLD. T. *Mládež a delikvence: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, Rádcí pro rodiče a vychovatele, str. 196. Ministerstvo ji zajišťuje personálně, organizačně a hospodářsky, do její samotné činnosti však nezasahuje.

proces, jak již bylo řečeno výše, je možné mediaci využít i u zvláště závažných zločinů, zde však není právní nárok na zohlednění této cesty v rozhodnutí soudu.

3.1. Základní zásady mediace

Mediace jako proces vzájemné komunikace, jejímž cílem je smírné řešení sporu, se musí řídit určitými základními principy. Nedodržení těchto principů by mělo negativní dopad na celý proces, neboť účastníci mediace by se mohli cítit poškozeně a od dalšího vyjednávání upustit, nebo by mohli ztratit důvěru v nestrannost mediátora. Efektivní řešení sporu vyžaduje flexibilní přístupy k jednotlivým stranám sporu, každý člověk je jedinečný, i komunikace s jednotlivými stranami je jedinečná a tak se vzájemně musí lišit, aby byla úspěšná. Přesto je třeba pro všechny formy mediace dodržovat tyto základní zásady, neboť jsou základem pro celou oblast mediace a jsou vždy platné.

Základní zásadou, na které stojí celý proces mediace je dobrovolnost jeho využití. Strany nesmí být nikým nuceny k využití pomoci mediátora, jejich rozhodnutí musí být dobrovolné a uvážené, stejně tak musí být tato dobrovolnost zachována po celou dobu mediace, strany mají právo kdykoli mediaci ukončit nebo požádat o přidělení jiného mediátora, a to bez udání důvodů¹⁶⁵. V praxi může být tato dobrovolnost motivována různými očekáváními ze strany obviněného, motivace k mediaci je vedlejší a i čistě kalkulativní souhlas není na překážku, neboť její působení je tak široké, že její efekt se může projevit až v budoucnu.

Se zásadou dobrovolnosti přímo koresponduje druhá velice důležitá zásada, a to vzájemná důvěra mezi stranami a mediátorem a jejich vzájemný respekt. Tuto důvěru lze rozdělit do dvou částí, z nichž nemusí být obě vždy splněny. Jedná se o důvěru v diskrétnost mediátora a celého procesu mediace, tento typ důvěry může být upevněn hned na začátku mediace, kdy obě strany dostanou poučení o tom, že veškeré informace, které zazní v procesu mediace, nebudou použity u soudu jako důkaz a nebudou ani jinde zveřejňovány. Druhá složka této důvěry je důvěra v osobu mediátora v jeho odbornost, lidskou moudrost a hlavně nestrannost. Mediátor tuto důvěru stranám oplácí respektem,

¹⁶⁵HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 37.

vírou v jejich schopnosti a vírou v jejich odvalu přijmout odpovědnost za svůj život¹⁶⁶. V případě, že je některá z těchto složek narušena nebo to tak některá strana konfliktu pociťuje, má právo na změnu mediátora nebo ukončení celého procesu mediace.

Třetí zásadou, kterou můžeme zařadit mezi nejdůležitější zásady celého systému mediace, je zásada nestrannosti a neutrality samotného mediátora. Mediátor by nikdy neměl vést proces mediace, pokud nedokáže být nestranný v tomto konfliktu, výsledky mediace jsou dosaženy lépe, pokud i strany cítí nestrannost mediátora i přesto, že tento subjektivní pocit některé ze stran nemusí být objektivní a může odrážet jen její vlastní negativní nahlížení na svou osobu. Nestrannost mediátora je základem pro důvěru v celý proces mediace, a pokud strany mediátorovi věří, lépe se mu otevrou a proces mediace je pak skutečně efektivní.

Neutralitou mediátora rozumíme jeho specifické působení na strany sporu, ne jeho vnitřní vztah k věci. Tato neutralita by se měla projevovat hlavně v tom, že mediátor jedná se stranami stejně a rovnoměrně mezi ně rozděluje i čas mediace, vyváženě jim uděluje slovo a jejich stejné projevy nehodnotí různě. Po ukončení mediace by klient měl mít hodně co říci o osobě mediátora, ale málo o tom, co si mediátor myslí o jednotlivých účastnících¹⁶⁷.

Kromě výše uvedených základních zásad platí pro oblast mediace i další zásady, jejichž výčet není taxativní, je možné ho rozšiřovat podle toho, s kým mediátor pracuje, například jiné zásady se použijí pro práci s dětmi a mladistvými. Mediátor by měl proces mediace směřovat spíše k budoucnosti, za současného pochopení minulosti. Smyslem mediace není pochopení minulosti a neustálé opakování toho co se stalo, ale konstruktivní řešení budoucnosti, dosažení dohody. Samozřejmě nelze pomíjet jednu z hlavních funkcí mediace, a to komplexní nahlédnutí na skutek obviněným, které je vlastně základem jeho pochopení skutku do všech důsledků, tak aby na něj toto pochopení mělo vysoké preventivní účinky. Přesto však toto pochopení nelze považovat za úplný cíl, cílem by měla být konstruktivní komunikace mezi pachatelem a obětí, která směřuje k dohodě, jež

¹⁶⁶ HRUŠKOVÁ, O., OUDŘENÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby. *Trestní právo*, 1997, č. 7–8, s. 13.

¹⁶⁷HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 42.

bude působit do budoucna. Dosažení této dohody je i dokladem naplnění myšlenky restorativní justice, usmíření stran konfliktu.

V procesu mediace je důležité nalezení kompromisu pomocí konstruktivní komunikace, mediátor by měl strany vést k nalézání alternativních řešení jejich sporu a z těchto alternativ jim pomoci vybrat tu nejvhodnější. Mediátor jako nezúčastněná strana má možnost posoudit řešení stran z pohledu jeho vyváženosti a zákonnosti. Každý člověk má své subjektivní nahlížení na daný problém, který považuje za správný, neboť ho jako správný pocítuje. Mediátor strany vede k opuštění této subjektivnosti a snaží se, aby strany nahlížely na spor z více úhlů pohledu a pokusily se konflikt nahlédnout i z pohledu protistrany. Tato zásada pochopení odlišností je jedním z dílčích cílů mediace a mediátor by k ní měl od začátku procesu směřovat, neboť pokud strany jsou schopny tohoto náhledu situace, tak je možné očekávat i následnou dohodu a umíření.

Poslední z těchto zásad a zároveň i dílčího cílu mediace je přijetí odpovědnosti za svůj čin a připravenost jej konstruktivně řešit. Mediátor by měl strany sporu vést k přijetí odpovědnosti za svoje činy a za jeho důsledky, neboť to je jediná cesta ke smíření, dále je tímto přijetím také dosaženo maximálního preventivního působení. Přijetí odpovědnosti předchází velice důležitý okamžik a to přijetí viny za čin, vnitřní pocit viny, který je sám o sobě pro člověka velice tíživý a znamená pro něho silný vnitřní konflikt. Tento konflikt člověka posouvá k přijetí odpovědnosti a zároveň k přijetí trestu a snaze svůj čin odčinit, dojít odpuštění, aby se jeho vnitřní rovnováha zase obnovila. Přijetí odpovědnosti pachatelem TČ je základní podmínkou pro přistoupení k jednání s poškozeným, pro kterého by setkání s pachatelem, který nepřijal svoji vinu, mohlo být velice traumatizující¹⁶⁸.

Základní zásady mediace odrážejí její cíle, které můžeme z hlediska justice rozdělit na dva základní, a to z hlediska procesu samotného a z hlediska účastníků mediace. Z hlediska procesu je cílem mediace smírné vyřešení konfliktu, dosažení oboustranně přijatelného řešení a preventivní působení na pachatele TČ. Z hlediska účastníků mediace je to jejich spokojenost s řešením konfliktu a s celým procesem, zbavení je zátěže a vnitřní tenze, kterou na ně trestný čin

¹⁶⁸HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 44.

vyvinul. Také hlubší vhled do trestného činu, které jim lépe umožní pochopit všechny aspekty konfliktu a umožní jim konflikt redukovat na úroveň, pro ně zvládnutelnou¹⁶⁹.

3.2. Mediátor a vztahy v mediaci

Za účastníky mediace v justici lze v širším smyslu chápat všechny osoby, které jsou zasaženy konfliktem, v užším smyslu jsou jimi pachatel TČ a poškozený. Chápání účastníků v širším smyslu lépe odpovídá chápání trestného činu jako konfliktu v restorativní justici, z toho důvodu z něj budu vycházet i ve své práci. Tito účastníci vystupují v procesu mediace a svou komunikací proces ovlivňují, obvykle vystupují v určitých sociálních rolích, podle kterých se ubírá směr jejich komunikace a cíle. Do vztahu těchto účastníků vstupuje mediátor jako zprostředkovatel komunikace, který má za cíl řešení konfliktu.

Vztah mediace je nutné považovat za vztah trojstranný, neboť se v něm vystupují tři nezávislé strany a komunikace v něm je také trojstranná¹⁷⁰. Ve vztahu k účastníkům vystupuje mediátor jako nezávislý třetí a zároveň jako nadřazená osoba, která může jejich komunikaci autoritativně ovlivnit. Dále v procesu mediace mohou vystupovat zástupci účastníků a jiné osoby konfliktem ovlivněné, například příbuzní. Mezi účastníky konfliktní situace působí mediátor nejdříve jako zprostředkovatel komunikace, v průběhu mediace se komunikace zprostředkovaná mění na komunikaci přímou a role mediátora se přenáší hlavně na její usměrňování a pomoc v hledání řešení.

Účastníci mají různé motivy pro účast na procesu mediace, na straně poškozeného je to nejčastěji stres ze soudního řízení a naděje na rychle uspokojení svých zájmů, také možnost vyjádřit pocity ublížení a vzteku ze skutku, který se mu stal. Pro poškozeného je trestný čin velice náročnou a krizovou situací, která mu způsobila hlubokou ztrátu, ať již hmotnou nebo nehmotnou. Mediátor, jako řešitel této krizové situace, musí být velice citlivý a empatický k poškozenému¹⁷¹. Pro obviněného je motivací k mediaci možné ovlivnění soudního procesu, ukázání snahy po nápravě, také touha po odpuštění a možnost svůj skutek šířeji vysvětlit.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 69.

¹⁷¹ ŠPATENKOVÁ, N, KEATING J. a ARNOLD, T. *Krizová intervence pro praxi: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004, Psyché (Prague, Czech Republic) str. 55.

Mediátorem je úředník nebo asistent PMS, jenž splňuje předpoklady kladené na jeho osobu v § 6 odst 2) a 3) zákona o PMS¹⁷². Předpoklady pro výkon mediace u mediátorů lze kromě zákonem vymezených ještě rozdělit na „tvrdé“ dovednosti (hard skills), které jsou přesně definované, jedná se o techniky naučitelné, které si mediátor osvojuje v průběhu vzdělání. A pak na dovednosti „měkké“ (soft skills), které nelze definovat a mediátor se s nimi již rodí, jedná se o jeho povahové vlastnosti a získané životní zkušenosti¹⁷³. Mediátor je povinen si své znalosti neustále prohlubovat, pro efektivní proces mediace je nezbytné, aby byl mediátor vzdělaný a zkušený. Mediátor by měl účastníkovi na požádání sdělit své vzdělání a zkušenostech¹⁷⁴. Co se týče vzdělání právního, není podmínkou pro výkon mediace, i přes to by měl mediátora mít alespoň základní znalost trestního práva, hlavně z toho důvodu, aby mohl posoudit zákonnost uzavíraných dohod a dokázal poskytnout i pravdivou právní informaci. Mediátor se snaží stranám pomoci k nalezení řešení použitelného i v probíhající soudním jednání, což klade vysoké nároky na jeho právní znalosti.

Osobou mediátora by měl být člověk, který má bohaté životní zkušenosti, pevné osobní hodnoty a morální zásady, měl by být chápavý, laskavý a měl by mít velice dobře rozvinuté komunikační schopnosti. Osoba mediátora je totiž zárukou procesu mediace a jediné pod vedením zkušeného mediátora je možné naplnit všechny cíle mediace, tak jak byly vysloveny shora. Pokud je mediátor skutečnou „osobností“, dokáže svým slovem vést jiné k řešení konfliktní situace, aniž by oni měli pocit příkoří či donucení. Osobnostní předpoklady pro výkon profese jsou stejně důležité jako ty odborné, mnohdy ještě důležitější. Úspěšně provedená mediace předpokládá jistou empatii a pochopení ze strany mediátora, vstřícný a trpělivý přístup, který umožní se stranám sporu otevřít společnému řešení. Předpokladem takového přístupu je i pozitivní myšlení mediátora, který jím motivuje strany ke vzájemné komunikaci.

¹⁷² Zákon 257/2000 Sb. o Probační a mediální službě, v aktuálním znění, který uvádí předpoklady pro výkon úředníka PMS bezúhonnost, způsobilost k právním úkonům, nutnost vysokoškolského vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko PMS umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky PMS. Asistentem PMS se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je způsobilá k právním úkonům a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. [online] [cit. 2014-2-8]. Dostupné z <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>.

¹⁷³ HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 82.

¹⁷⁴ RISKIN, L., KEATING J. a ARNOLD, T. *Mediace, aneb, Jak řešit konflikty: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Pallata, 1997, Psyché (Prague, Czech Republic) str. 118.

Na profesionalitu mediátora jsou kladeny velice vysoké požadavky, jak na jeho osobu, tak na výkon jeho profese, tyto požadavky jsou specifikovány v Etickém kodexu mediátora, který zpracovala Asociace mediátorů ČR¹⁷⁵. Tento kodex je možné považovat za deklaraci správného výkonu mediace. Není však jakkoli vynutitelný a není nastaven ani systém kontroly jeho dodržování, a tak zůstává pouhou deklarací ideálu.

Mediace má účastníky motivovat k nalezení řešení, zbavovat je strachu ze vzájemné komunikace. Role mediátora jako zprostředkovatele komunikace není zcela vyčerpávající, mediátor by měl do mediace vnášet nové poznatky a celý proces stimulovat. Mediátor jako zúčastněný pozorovatel by měl vést strany k dohodě a vzájemnému pochopení.

3.3. Proces mediace

Proces mediace je proces, který je řízený mediátorem a jehož cílem je dosažení dohody a odstranění konfliktu. Mediace v trestních věcech je velice specifická metoda v tom, že kombinuje přístupy právní s přístupy a metodami neprávními, například s psychologií a sociologií. Mediaci tedy můžeme považovat za jakousi alternativu soudního jednání, na kterou soud nebo SZ pouze dohlíží a schvalují její výsledek, avšak do ní autoritativně nezasahují.

Prostředkem k dosažení dohody je konstruktivní komunikace, která nejdříve vzniká mezi mediátorem a jednou ze stran a pak mezi stranami navzájem. Mediaci můžeme označit jako zprostředkované vyjednávání, kde mediátor určuje směr jednání a ovlivňuje komunikaci mezi subjekty. V procesu mediace zaujímá hlavní pozici konstruktivní vyjednávání, jedná se o specifické vyjednávání, které má za hlavní cíl dosažení kompromisu co nejpříjemnějšího pro všechny strany konfliktu¹⁷⁶ Jak již bylo řečeno, hlavním prostředkem mediace je komunikace, mediátor však nevnímá jen mluvené slovo, ale zaměřuje svoji pozornost i na neverbální komunikaci, která je pro něj zdrojem poznání vnitřních postojů stran.

Proces mediace je strukturovaný do několika úseků, kde každý úsek má svůj vlastní dílčí cíl. Nelze přesně vymezit jednotlivé cíle procesu, neboť každý

¹⁷⁵[online] [cit. 2014-1-26]. Dostupné z: <http://www.amcr.cz/dokumenty/kodex.pdf>.

¹⁷⁶HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi str. 100.

případ je vysoce individuální a cílem jeho řešení je něco jiného, lze pouze obecně říci, že za cíl mediace je možné považovat urovnání konfliktní situace¹⁷⁷. Podmět k mediaci dávají samy osoby, které jsou v konfliktní situaci nebo mediátor, který stranám nabízí svou pomoc. První fází mediace je její zahájení, v této fázi účastníci mediace již projevili svůj souhlas s mediací a jsou připraveni se jí dobrovolně podrobit. Mediaci zahajuje mediátor odděleně pro každou stranu zvlášť svým úvodním slovem, ve kterém stranám objasní postup při mediaci, svoji roli v procesu, ještě jednou je upozorní, že se jedná o dobrovolný proces, a že jej mohou kdykoli ukončit. Upozorní strany na diskrétnost procesu a také je upozornit, že nic z toho, co řeknou před mediátorem, nebude použito u soudu jako důkaz. Úvodním slovem mediátor navozuje atmosféru důvěry a poznává účastníky konfliktu.

Druhou fází je zisk informací, v této fázi mohou všechny osoby zúčastněné na konfliktu sdělit své pocity, své úvahy a plně se rozhovořit o následcích trestných činů, mohou vyjádřit svá mínění o pachatelích. Stejně tak pachatel TČ může vyjádřit své motivy, může se vyjádřit k průběhu činu. V této fázi je velice důležitá role mediátora, neboť je zde velké riziko, že dojde ke konfliktu a mediace nebude moci pokračovat, nebo poškozený bude traumatizován chováním pachatele. Účastníci v této fázi svá tvrzení směřují k mediátorovi a ten je zprostředkovává ostatním. Cílem této fáze je pochopení situace a objasnění jejich důsledků.

V další fázi je již vzájemná komunikace mezi stranami, které opouštějí své soupeřivé pozice a začínají spolu konstruktivně komunikovat, vzájemně poznávají své pocity a postoje. Cílem této fáze je nahlédnutí na situaci očima druhého. Tato fáze má největší preventivní účinky na pachatele TČ, neboť v této fázi by měl pochopit svůj čin a pocítit odpovědnost a vinu. V této fázi také končí probírání minulosti a nastavuje se směr komunikace na budoucnost. Mediátor k pomoci klientům v komunikaci používá hlavně technik aktivního naslouchání, která spočívá v pomoci účastníkům porozumět a vnímat druhé osoby a i sebe sama, přispívá k ujasnění jejich postojů a cílů. Mediátor v průběhu mediace uděluje slovo stranám vyváženě, aby se mohli ke každé otázce rovnoměrně vyjádřit. Mezi hlavní metody aktivního naslouchání patří dotazování, které nutí osoby více

¹⁷⁷ ŠTANDERA, J. Mediace – možná cesta z labyrintu soudního řízení?, [Právní rozhledy 22/2011, s. 803].

specifikovat své myšlenky a zamýšlet se nad jejich obsahem. Dále metody parafrázování, zrcadlení a shrnutí, kde účastníky opět nutí k vyjasnění jeho pozice a názorů. Specifickou metodou, která pomáhá stranám otevřít se, je metoda povzbuzení, neboť pozitivní a zaujatý postoj mediátora je velkou motivací k otevření se.

V případě, že účastníci mediace opustí svoje opačné pozice a nahlédnou na problém očima druhého, je mediace skutečně účinná a může přejít do fáze hledání řešení, ke kterou jsou již obě strany nakloněny, neboť z nich částečně již odpadlo břímě konfliktu a pociťují uvolnění stresové situace. Při hledání řešení mají hlavní slovo účastníci konfliktu, mediátor je jen motivuje k nalezení spravedlivého řešení, usměrňuje jejich požadavky a dohlíží na zákonnost nalezeného řešení. Strany se samy snaží o nalezení řešení, které je vlastně výsledkem působení protichůdných zájmů. V justici jde o zájem na rychlém a co nejvyšším odškodnění na jedné straně a o zájem zastavení TS za současného rozumného odškodnění. Mediátor může stranám navrhnout i jiný způsob odškodnění, než jen v penězích a také jim může pomoci při realizaci této náhrady.

Dohoda mezi stranami je tvořena postupně nejdříve jen obrysově a poté je zpřesňována, výsledkem procesu je dohoda, která je přijata oběma stranami a je vyvážená. Tento výsledek procesu mediace je hmatatelný, mediátor se následně také může přičinit při jeho realizaci tím, že stranám pomůže k jeho naplnění. Druhým cílem mediace, který není hmatatelný, je usmíření konfliktní situace vzniklé trestným činem a náprava poškozených mezilidských vztahů, dojití odpuštění ze strany pachatele a smíření se skutkem ze strany oběti. Po procesu mediace by měla oběť trestného činu dokázat žít alespoň v základu svým běžným životem a pachatel by měl dojít usmíření a odvrátit se od dalšího páčání trestné činnosti.

Poslední fází mediace je závěrečné slovo mediátora, ve které shrne proces mediace a jeho výsledek, vyzdvihne pozitivní výsledek mediace a pokroky účastníků. Závěrečná fáze je zhodnocením celého procesu, jak práce mediátora, tak i odhodlání účastníků. Pokud se na tom strany dohodly, mediátor zopakuje dohodu a vyjádří se, jak bude naplnění dohody kontrolováno.

3.4. Mediace u mladistvých obviněných

Jak již bylo řečeno, kriminalita mládeže je neustále se rozšiřujícím fenoménem poslední doby a je nutné na ni adekvátně reagovat. S mladistvým pachatelem nelze jednat stejně jako s dospělým, je třeba brát ohled na jeho rozumovou a mravní vyspělost a jeho nedostatečné životní zkušenosti. Proces mediace musí být také zaměřen do budoucna, aby se již mladistvý k páčání trestné činnosti nevracel.

Mladistvý je osobou, která je velice nevyvážená, neboť prochází složitým rozumovým obdobím, kdy se z dítěte stává dospělý člověk, který se učí rozumět svým citům a učí se chápat i své tělesné změny. Toto období klade na mladistvého vysoké požadavky a mladistvý je ne vždy dokáže unést. Často propadá úzkosti, ze které volí různé úniky, i ve formě trestné činnosti. Mladistvý se v této fázi života dostává do mnoha konfliktů s osobami jemu blízkými, kteří nerozumí jeho chování.

Mladistvý v tomto období má velké problémy s verbální komunikací a nedokáže dospělému efektivně sdělit své pocity. Období dospívání se projevuje vysokou citlivostí mladistvého na neverbální komunikaci dospělého a i on komunikuje hlavně neverbálně. Dospělí často tuto komunikaci přehlížejí a podivují se přehnaným akcím mladistvého, který jejich projevy vnímá velice citlivě a vidí v nich i to, co dospělý ve svém projevu skrýval¹⁷⁸.

Na mladistvého působí různé vlivy jeho okolí, ve kterých nalézá vzory, jedná se hlavně o jeho rodinu, způsob jeho výchovy, dále o sociální skupinu, ve které se mladistvý pohybuje a také školu. Tato vzájemná nefunkční komunikace má na mladistvého frustrující účinek, od kterého mladistvý může hledat únik v trestné činnosti.

Mladistvý má také vysoké nutkání ztotožňovat se s tím, jak ho jeho okolí vnímá, tím ho mohou rodiče nebo jeho okolí velice determinovat, a tak mu i nevědomky bránit v dosažení pozitivních účinků. Dále rodiče často bagatelizují patologické chování svých dětí, tato bagatelizace je často strachem z přiznání si pravdy a strachem z nutné reakce, tím ještě mladistvého v jeho patologickém

¹⁷⁸ TARTAR GODDET, E., KROFTOVÁ A. a ARNOLD, T.. *Umění jednat s dospívajícími: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, Psyché (Grada), str. 29.

chování podporují, neboť mladistvý nemusí přijmout odpovědnost za své činy a řád pro něj přestává platit¹⁷⁹.

Patologické chování mladistvých se začíná projevovat různě, ať již školními neúspěchy, porušováním kázně, hádkami s rodiči nebo absolutní izolací od společnosti. Tyto patologie jsou často zanedbány s poukazem na to, že samy odezní. V období dospívání mladistvého věku se z dítěte vytváří nová osobnost, která získává životní zkušenosti. Je třeba mladistvému zajisti odpovídající pomoc, která je nejlepší prevencí kriminality. Je možné konstatovat, že patologické jednání mladistvého nepřichází náhle, ale postupně se vytváří a stupňuje, chování mladistvého je často odrazem jeho neutěšené situace v rodině nebo sociálním prostředí a je nutné je řešit odborně a včas.

Mladistvý často páchá trestnou činnost ve skupině svých vrstevníků, skupina umožňuje mladistvému zbavit se velké míry odpovědnosti a viny, neboť skutek nespáchal on, ale skupina. Kolektivní vina snižuje vinu individuální, ve skupině slábnou morální zábrany, jednání ve skupině je často jednáním na rozkaz vůdce skupiny. Trestné činy skupiny jsou často velice závažné a intenzitou útoku velice brutální¹⁸⁰.

Mediace v trestné činnosti mladistvých se zaměřuje hlavně na práci s mladistvým obviněným a zkoumá jeho osobnost, neboť původ patologického chování má obvykle několik příčin a některé z nich se mohou utvářet již v dětství, mohou jimi být různé události, které mladistvý přímo vnímal, nebo které se udály jeho blízkým. Mediátor zkoumá vztahy v rodině, dodržování disciplíny v rodině a vzájemné interakce¹⁸¹. Mediátor musí citlivý k mladistvému a jednat s ním klidně, nereagovat na jeho agresi a pomoci mu pochopit celý jeho skutek. Také musí působit i na jeho rodinu, z toho pohledu je mediace často konána za přítomnosti rodiče. Mediátorova role je zde velice významná, neboť zde působí i jako odborná pomoc, která trvá často i po soudním procesu a pomáhá mladistvému zvládnout těžké období.

¹⁷⁹ TARTAR GODDET, E., KROFTOVÁ A. a ARNOLD, T. *Umění jednat s dospívajícími: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, Psyché (Grada), str 86.

¹⁸⁰ TARTAR GODDET, E., KROFTOVÁ A. a ARNOLD, T. *Umění jednat s dospívajícími: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, Psyché (Grada), str 102.

¹⁸¹ TARTAR GODDET, E., KROFTOVÁ A. a ARNOLD, T. *Mládež a delikvence: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, Rádcí pro rodiče a vychovatele, str 42-46.

4. Srovnání naší úpravy odklonů v trestním řízení a mediace se zahraniční úpravou

4.1. Mezinárodní úprava odklonů v trestním řízení

Na úrovni Evropy je nejvýznamnější organizací zabývající se otázkami alternativních forem soudního procesu Rada Evropy. Česká Republika se k ní připojila 30. června 1993, a tak se pro ČR stala závazná Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která zakládá pevné standardy pro soudní proces.

Vývoj v Evropě v 80.tých letech a začátkách 90.tých let se vyznačoval politickými a ekonomickými změnami. Ty vedly k nefunkčnosti starých soudních systémů (trestající justice) a k přetíženosti soudů. Bylo tedy nutné hledat způsob, jak soudy odbřemenit za současného zachování vysokých standardů na ochranu práv osob. Z toho důvodu se začala hledat nová forma spravedlnosti¹⁸².

Tato přetíženost souvisela jednak s nárůstem kriminality ve státech, které se nově staly demokratickými, a jednak s právní tradicí v kontinentální Evropě. Tato tradice byla románsko-germánská a vyznačovala se tzv. inkvizičním procesem. Soudní řízení bylo dlouhé a rozdělené do několika fází. Tento proces soudy přetěžoval, a tak se na úrovni jednotlivých států, ale i celého společenství, začaly k němu hledat alternativy, které by soudy odbřemenily, a zároveň pomohly rychle a efektivně řešit drobnou kriminalitu.

Základním krokem, který byl podmínkou pro vytváření alternativ ke standardnímu řízení, bylo doporučení Rady Evropy č. R (87) 18 přijaté Výborem ministrů Rady Evropy dne 17. 9. 1987. Doporučení se týkalo zjednodušeného trestního řízení¹⁸³. To obsahovalo pět forem vyřizování trestních věcí. Jedním z hlavních byl princip oportunité TS, tedy dobrovolnosti. Tento princip je výjimkou ze zavedeného principu legality (viz výše). Dalšími formami bylo zkrácené řízení, narovnání (mediace) a zjednodušené řízení. Jejich principem je přenesení hlavní fáze procesu mimo soud, který pak jen vydá konečné rozhodnutí, nebo alespoň zrychlení procesu. Tyto formy by měly být využívány zejména u

¹⁸² FENYK, J., SOTOLÁŘ, A., SOVÁK, Z.: Mediace jako alternativní podoba naplnění trestní spravedlnosti, *Trestní právo* č. 7-8/1997, str. 20.

¹⁸³ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F. a ZEZULOVÁ, J.: *Poškozovaný a adhezní řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, xxix. Beckova edice právní instituty str. 47-48.

drobnější a méně společensky škodlivé kriminality. Poslední formou bylo zjednodušení řádného soudního řízení, kde podstatou bylo doznání viny za jasně stanovených podmínek. Doporučení dále vyzývá členské státy, aby pokračovaly v rozšiřování těchto alternativ zvláště u činů, kde není vážný zájem na potrestání pachatele¹⁸⁴.

Tabulka 6. : Procentuální využití odklonů v České republice, Polsku a Rakousku v letech 2004–2007¹⁸⁵

	2004 %	2005 %
Česká republika	9,3	8,8
Polsko	5,6	5,2
Rakousko	19,4	20,1
	2006 %	2007 %
Česká republika	9,5	9,3
Polsko	4,9	5,0
Rakousko	19,1	18,9 a

¹⁸⁴ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F. a ZEZULOVÁ, J.. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, xxix. Beckova edice právní instituty str. 47-48.

¹⁸⁵ Tomáš Palovský: Vybrané otázky k alternativám trestání v Polsku, [Trestněprávní revue 8/2009, s. 250] autor čerpá z: *Nejvyšší státní zastupitelství ČR Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2007*, Brno, 2008, *Český statistický úřad Statistická ročenka 2008*, Praha, 2008, *Generálna prokuratúra SR Štruktúra kriminality a osôb stíhaných a obžalovaných pre trestné činy v Slovenskej republike za roky 2004–2007*, Bratislava, 2008, *Bundesministerium für Justiz Vergleich Jahrestatistik Diversion 2004/2005*, Wien, 2006, *Bundesministerium für Justiz Vergleich Jahrestatistik Diversion 2006/2007*, Wien, 2008, *Bundesministerium für Inneres Kriminalstatistik 2004–2007*, Wien, 2008, dostupné z <http://www.bmi.gv.at/kriminalstatistik>, *Główny urząd statystyczny Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2006*, Warszawa, 2006, s. 176, *Główny urząd statystyczny Mały rocznik statystyczny Polski 2008*, Warszawa, 2008, s. 103.

4.2. Podmíněné zastavení trestního stíhání v Rakousku

Rakouský a polský model alternativních forem trestního procesu je podobný našemu modelu, ale s několika rozdíly. Zmíněná podobnost pramení z nepříliš odlišné právní kultury všech tří zemí a styčnými body jejich historie.

Trestní proces je v Rakousku upraven v kodifikaci trestního práva procesního, v trestním řádu z roku 1975 (zákon č. 631/1975 Strafprozessordnung). Zákon byl novelizován spolkovým zákonem č. 55 BGBl. z 9. dubna 1999, který vstoupil v účinnost 1. ledna 2000. Tato novela přidala do zákona celou novou hlavu IXa zabývající se odklony v trestním řízení, dnes již pod hlavou IX¹⁸⁶. Novela také výrazně zlepšila postavení poškozeného v trestním procesu. Rakousko, ale již před zavedením novely, mělo zkušenosti s odklony. Ty byly experimentálně využívány od roku 1985 ve věcech kriminality mladistvých. Jedinou v praxi uplatňovanou alternativou do roku 1999 však bylo mimosoudní jednání o narovnání¹⁸⁷.

Obecné podmínky pro využití odklonu jsou podobné jako v české úpravě. Hlavně je prokázáno důvodné podezření, že obviněný skutek spáchal, a s vyřešením věci odklonem souhlasí, trestný čin nepatří do příslušnosti soudu s přisedícími nebo porotního soudu, vina pachatele není těžká, nebyla způsobena smrt, není nutné pachateli ukládat trest pro odvrácení ho od páčání další trestné činnosti, a TS nebylo zastaveno (§ 190 a §192 Rakouského TrŘ)¹⁸⁸.

V Rakouské právní úpravě slouží jako základní institut odstoupení od TS (tedy u nás korespondující s podmíněným zastavením TS). Tento institut se aplikuje ve čtyřech formách. Jedná se odstoupení od TS po zaplacení stanovené peněžní částky, vykonání obecně prospěšných prací, splnění podmínek probační doby (jednoho až dvou let) a mimosoudní narovnání.

Poškozený má stejně silné postavení jako u nás. Vždy je nutno dbát jeho zájmů, musí být dobře poučen, a může si přibrat důvěrníka. Jeho role je

¹⁸⁶ ŠČERBA, F. Rakouská právní úprava odklonů v trestním řízení. Trestní právo. 2010, č. 12, s. 24.

¹⁸⁷ SOTOLÁŘ, A., DOUBRAVOVÁ, D. K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, [Právní rozhledy 3/2000, s. 91]

¹⁸⁸ SOTOLÁŘ, A., DOUBRAVOVÁ, D. K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, [Právní rozhledy 3/2000, s. 91]

zdůrazněna u narovnání, kde musí udělit souhlas s vyjednanou dohodou. Ten neplatí, jen pokud je jeho nesouhlas nedůvodný. Dále je poškozený informován o všech jednáních v této věci, a před odklonem musí být vyslyšen¹⁸⁹.

Odklonu je možné využít ve všech fázích procesu trestního procesu až do jeho skončení. SZ/Soud má povinnost odklon použít, jsou-li pro něho splněny podmínky. Je to tedy nárokový postup. Řízení se odklonem zastavuje a je možné ho znovu obnovit pouze za splnění podmínek pro obnovu řízení.

4.3. Podmíněné zastavení trestního stíhání v Polsku

Polská právní úprava odklonů od trestního řízení má velice dlouhou tradici, jež sahá až do roku 1969¹⁹⁰, kdy byl do polského právního řádu zaveden institut podmíněného zastavení TS. Na dnešní úpravě podmíněného zastavení TS, která nabyla účinnosti 1. 9. 1998, je zvláštní, že je rozdělena jak do trestního zákona¹⁹¹, kde jsou dány přesné hmotně právní důvody jeho využití, tak do trestního řádu¹⁹², kde je upraven postup soudu. Tyto kodexy již opouštějí myšlenku retributivní justice a naopak kladou důraz na zásadu ultima ratio¹⁹³.

Hmotně právní předpoklady podmíněného zastavení TS jsou naplněny, pokud horní hranice trestného činu nepřesahuje tři roky, případně 5 let, jestliže došlo mezi pachatelem a poškozeným k narovnání. Další obligatorní podmínky podmíněného zastavení jsou podmínky, aby vina a společenská nebezpečnost činu nebyla značná, okolnosti jeho spáchání nevzbuzovaly pochybnosti, a osoba pachatele již předtím nebyla trestána pro úmyslný trestný čin. Vlastnosti pachatele, jakož i jeho dosavadní způsob života odůvodňují závěr, že i přes zastavení trestního stíhání bude dodržovat právní řád, zejména, že se opět nedopustí trestného činu¹⁹⁴.

¹⁸⁹ SOTOLÁŘ, A., DOUBRAVOVÁ, D. K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, [Právní rozhledy 3/2000, s. 91]

¹⁹⁰ Kodeks karny, Dz.U.69.13.94 (dále jen trestní zákoník 1969).

¹⁹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z dnia 2 sierpnia 1997 Nr 88, poz. 553).

¹⁹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z dnia 4 sierpnia 1997 Nr 89, poz. 555).

¹⁹³ PIPKOVÁ, H., PIPEK, J. Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, [Právní rozhledy 12/1998, s. 616]

¹⁹⁴ tamtéž

Stejně jako v naší právní úpravě, může polský soud uložit pachateli zkušební dobu až v délce dvou let, ve které musí nahradit škodu činem způsobenou, nebo dodržovat jistá opatření (informovat soud nebo kurátora o průběhu zkušební doby, požádat poškozeného o odpuštění, vykonat ke své tíži vyživovací povinnost jiné osoby, zdržet se nadměrného požívání alkoholu nebo užívání jiných omamných látek¹⁹⁵), která mu byla soudem uložena. Soud má právo během zkušební doby svěřit dozor nad pachatelem kurátorovi, nebo jiné instituci k tomu určené.

V Polsku o podmíněném zastavení TS rozhoduje jen soud, nikoli prokurátor, neboť je zdůrazněna zásada, že o celém případě nemůže rozhodnout jen jeden orgán. Prokurátor pouze soudu podá místo obžaloby návrh na podmíněné zastavení TS, ve kterém také uvede navrhovanou délku zkušební doby a podněty na další opatření. Soud teprve poté zjišťuje, zda jsou splněny předpoklady pro zastavení.

Podmínkou tohoto odklonu tedy není souhlas obviněného. Ten může pouze svůj nesouhlas projevit před soudem. Ten je poté povinen nařídít hlavní líčení ve věci. V případě, že soud nerozhodne o podmíněném zastavení, má prokurátor lhůtu sedmi dnů k úpravě svého návrhu, který po tu dobu zastupuje obžalobu¹⁹⁶. Pokud se ale soud rozhodne, že řízení podmíněně zastaví, musí být splněny všechny podmínky pro rozhodnutí jako u standardního řízení. I přesto, že je řízení zastaveno, je pachateli připsána vina, a on za ni musí přijmout zodpovědnost¹⁹⁷.

4.4. Mediace ve světě

Mediace jako technika řešení konfliktních situací přišla do Evropy z USA, kde se pomalu rozvíjela již od dvacátých let minulého století. Její rozvoj souvisel především s velkou migrací obyvatelstva a vzniku mnoha konfliktů, které již pro jejich množství nebylo možné řešit řádným procesem. Z tohoto důvodu začaly vznikat různé alternativy řešení a jedním z nich byla i mediace, která se velice

¹⁹⁵ PIPKOVÁ, H., PIPEK, J. Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, [Právní rozhledy 12/1998, s. 616]

¹⁹⁶ PIPKOVÁ, H., PIPEK, J. Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, [Právní rozhledy 12/1998, s. 616]

¹⁹⁷ PAVLOVSKÝ, T.: Vybrané otázky k alternativám trestání v Polsku, [Trestněprávní revue 8/2009, s. 250]

rychle rozvinula¹⁹⁸. V USA je mediace velice rozšířenou metodou, která se využívá v civilních i trestních věcech. Do Evropy a do ČR se mediace začala šířit postupně na počátku devadesátých let. K jejímu hlavnímu rozšíření došlo na přelomu tisíciletí, a od té doby je již pevným systémem, který se neustále rozvíjí.

Jak již bylo řečeno, je nejvýznamnější evropskou organizací, která se zabývá otázkami alternativních forem soudního procesu, Rada Evropy. Jejím hlavním cílem v dané oblasti je vyvinout „dimenzi mediace“ na úrovni Evropy¹⁹⁹. Hlavní snahou rady je vytvoření jednotného systému alternativ ke standardnímu soudnímu procesu, jenž by stál právě na myšlence restorativní justice. Tuto myšlenku deklarovala i na multilaterálním jednání o alternativních prostředcích řešení sporů, které organizovala 29. 11. - 1. 12. 1999. Zde bylo přijato Doporučení č. R (99)19 pro mediaci ve věcech trestních, jehož myšlenkou bylo rozšíření mediace v trestních věcech²⁰⁰.

Řešení trestních věcí mimo standardní soudní jednání je i významnou otázkou pro EU, která se v rámci snahy o sjednocení trestní politiky snaží i o co nejucelenější a nejjednotnější úpravu těchto alternativ. Zatím se její politika, co se týče alternativ soudního řízení, vztahuje hlavně na věci spotřebitelských smluv a civilních sporů.

V Evropě byla vytvořena mezinárodní organizace pro otázky probace (Conference Permanente Europeenne de la Probation – CEP), která velice úzce spolupracuje s Radou Evropy²⁰¹. Tato organizace se také aktivně zabývá otázkou mediace a snaží se o její rozšíření do budoucna, o konstruování jejích základních zásad a nových metod. Mediace, jako metoda řešení konfliktních situací, je s drobnými rozdíly užívána po celé Evropě. Rozdíly pramení hlavně z podmínek kladených na mediátory a v systému jejich práce. Naopak stejné jsou zásady

¹⁹⁸ HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, str. 17.

¹⁹⁹ JÍLKOVÁ, R. Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?, [Bulletin advokacie 10/2002, s. 69].

²⁰⁰ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F. a ZEZULOVÁ, J.. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, xxix. Beckova edice právní instituty str. 48-49. Hlavními principy doporučení jsou: dobrovolný souhlas s mediací, mediační služba by měla být nezávislá na soustavě soudů, dodržování procesních principů a práv stran jako v řízení před soudem, zvláštní ochrana mladistvých, informovanost soudu o výsledku mediace, časová přiměřenost, nestrannost a důstojnost stran, důraz na plnění závazku z dohod atd.

²⁰¹ HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, p. Beckovy příručky pro právní praxi. Str. 160.

mediace (hlavně zásada dobrovolnosti) a cíle. Pro komparaci s mediací v České republice budu zmiňovat hlavně Rakousko a Polsko.

V Rakousku není podmínkou pro výkon mediace vysokoškolské vzdělání, ale absolvování mediačního vzdělávacího programu, který akredituje rakouské ministerstvo spravedlnosti. Dále zápis do seznamu mediátorů vedeného rovněž ministerstvem.²⁰² Mediátorem by měla být hlavně osoba, která má výborné komunikační schopnosti a při procesu mediace je nestranná. Proces vede vyrovnaně a dokáže pomoci stranám nalézt vhodné řešení. Pro výkon mediace jsou při sídlech soudních dvorů první instance zřízena mediační centra, kterým přiděluje případy hlavně státní zástupce. Právní úprava vymezuje pevné hranice pro využití mediace podle závažnosti činu a jeho povahu²⁰³. Na rozdíl od naší právní úpravy není nutné doznání obviněného, neboť mediací se neřeší otázka viny²⁰⁴. Mediátor po skončení mediace vyhotovuje zprávu o průběhu a výsledku, kterou předává SZ/ soudu.

Polsko je v přístupu k mediaci velice podobné ČR. Mediace přicházela do Polska postupně, kdy v roce 1995 bylo založeno Sdružení pro zavedení mediace. Nejříve jako metoda pomáhající řešit kriminalitu mladistvých a pak teprve jako alternativa k trestnímu řízení (od 1998). Mediace je upravena zákonem o trestním řízení, který vymezuje základní požadavky na osobu mediátora²⁰⁵. Mediátor musí být dále zapsán v seznamu mediátorů vedeném apelačním soudem, nebo oblastním soudem. Zvláštností mediace v Polsku je zásada, že pokud je v řízení více poškozených, jejich počtu musí odpovídat i počet mediátorů, aby nedošlo ke střetu zájmů²⁰⁶.

²⁰² JÍLKOVÁ, R.: Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?, [Bulletin advokacie 10/2002, s. 69].

²⁰³ Podmínky využití najdeme § 90a a § 90g rakouského trestního řádu a § 7 rakouského zákona o trestním soudnictví nad mládeží u vedený v SOTOLÁŘ, A., DOUBRVOVÁ, D. K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, [Právní rozhledy 4/2000, s. 149].

²⁰⁴ SOTOLÁŘ, A., DOUBRAVOVÁ, D.: K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech, [Právní rozhledy 4/2000, s. 149].

²⁰⁵ polské občanství a právní způsobilost, věk 26 let, čistý trestní rejstřík, příslušné životní zkušenosti a schopnosti řešit konflikty, vzdělání postačující pro mediační řízení z oblasti psychologie, pedagogiky, sociologie, resocializace nebo práva a dává záruky náležitého plnění povinností, je zapsán do seznamu (až na výjimky) popsáno v: JÍLKOVÁ M. Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?, [Bulletin advokacie 10/2002, s. 69].

²⁰⁶ PIPKOVÁ, H., PIPEK, P. Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů, [Právní rozhledy 12/1998, s. 616].

5. Další možnosti směřování právní úpravy alternativních forem trestního řízení

Alternativní formy trestního řízení jsou základní cestou racionalizace trestní justice, která může vést k odbřemenění přetížených soudů. Umožňují naplnit základní myšlenku tzv. restorativní justice, tedy obnovující spravedlnosti, která se soustřeďuje na pochopení činu v celém jeho kontextu, vnímá trestný čin primárně jako konflikt mezi pachatelem a obětí a směřuje k nápravě vztahů mezi těmito dvěma subjekty. Toto je cesta, která umožňuje nekriminalizovat zejména prvotrestané pachatele, nabízí oddělení takzvaného tvrdého jádra kriminálních recidivistů od těch, kteří mají reálnou naději na nápravu a začlenění zpět do společnosti. Z výše uvedeného je zřejmé, že je plně v zájmu naší společnosti tuto cestu odklonů od trestního řízení co nejvíce dále rozvíjet.

Právě z hlediska zdůraznění zájmu restorativní justice má v odklonech od trestního řízení velký význam mediace, tedy řízené setkání pachatele a oběti. Mediace většinou vždy předchází dohodě o vyrovnání, která je podmínkou postupu podle § 309 TrŘ (narovnání). Domnívám se, že by bylo vhodné, aby pokus o mediaci byl stanoven jako obligatorní postup i u dalších typů odklonů od trestního řízení, neboť osobní setkání pachatele a oběti je cesta, která má mimořádný výchovný a preventivní potenciál pro pachatele, a může minimalizovat traumata oběti.

Dále bych považovala za velmi vhodné co nejčastěji používat mediaci i v některých vybraných případech závažné trestné činnosti, tedy nejen v trestním řízení ve věcech přečinů. Navrhuji použití mediace u zločinů a zvláště závažných zločinů, kde by rozhodoval soud/SZ. Postup by byl opět vázán na souhlas poškozeného. Obviněného by pak bylo vhodné motivovat tím, že provedená mediace by byla zařazena mezi obligatorní polehčující okolnosti ve smyslu § 41 TZ. Stálo by za to i zvážit, zda by úspěšná mediace neměla vést k tomu, že by pachateli byl obligatorně ukládán trest v dolní polovině zákonné sazby.

Za úspěšnou mediaci v tomto smyslu by mělo být považováno uskutečněné setkání pachatele o oběti, přijetí dohody o vyrovnání. Tato by měla mít stejné náležitosti jako dohoda, která je podkladem k postupu dle § 309 TrŘ. Podpisem této dohody by pak poškozený zároveň vyjádřil svůj souhlas

s ukládáním trestu za použití polehčující okolnosti dle § 41 TZ, či trestu ve snížené trestní sazbě.

Samozřejmě se zde nabízí námitka možnosti vykoupení se penězi z TS pro závažný trestný čin. Tyto námitky však nejsou nové, jedná se o námitky, kterými bylo již argumentováno při zavedení současně platného institutu narovnání dle § 309 TrŘ. Praxe ale tyto obavy nepotvrdila.

Dalším institutem, u něhož bych navrhovala de lege ferenda změnu je institut dohody o vině a trestu dle § 175 a TrŘ, u kterého se domnívám, že jeho použití je v současné době zbytečně omezeno stanovením okruhu trestných činů pouze na přečiny a zločiny. Domnívám se, že možnost uzavřít dohodu o vině a trestu by se měla vztahovat i na zvlášť závažné zločiny. Právě u závažné a rozsáhlé trestné činnosti může takováto dohoda významným způsobem omezit nutnost rozsáhlého dokazování před soudem a možnost uzavření této dohody může pachatele významně motivovat k doznání k trestné činnosti a k náhradě škody. Dává pachateli možnost přijmout odpovědnost i za zvlášť závažný trestný čin, plně si uvědomit následky, a aktivně participovat i na stanovení trestu.

Jsem také přesvědčena, že další vývoj právní úpravy by měl směřovat k tomu, aby dohoda o vině a trestu mohla být uzavírána i v řízení před soudem a nebyla omezena pouze na přípravné řízení. Myslím si, že řada pachatelů teprve poté, co jsou postaveni před soud, dospěje k závěru o vhodnosti doznání a uzavření dohody o vině a trestu. Takovouto dohodu u hlavního líčení by pak mohl uzavřít soudce s obžalovaným. Výsledkem uzavření této dohody by pak bylo vyhlášení rozsudku, jednalo by se o dohodu mezi soudcem a obžalovaným. Vhodnou pojistkou by tak byla podmínka souhlasu státního zástupce.

Odklony od trestního řízení představují významnou možnost snížení recidivy trestné činnosti. Bohužel, jen samy o sobě nemohou zajistit její snížení. Potřebné by bylo, právě pro tento okruh pachatelů zajistit návrat do řádného života – možnost ubytování a práce. Tato myšlenka se může jevit příliš finančně náročná a nereálná, ale zvažme, jak vysoké materiální škody vznikají při trestné činnosti.

Závěr

Odklony v trestním řízení jsou alternativou standardního trestního řízení a jejich význam se v posledních letech významně prohlubuje, neboť nejlépe naplňují myšlenku restorativní justice, která se stává novým smyslem trestního řízení. Jedním z hlavních cílů odklonů v trestním řízení je jejich vysoce preventivní působení na obviněného a předcházení další trestné činnosti. Podstatou odklonů v trestním řízení je komplexní zkoumání trestného činu nejen ze strany soudu, ale i obviněného, který může aktivně ovlivnit celý proces. Při odklonech v trestním řízení se klade velký důraz na urovnání vztahové roviny, tedy konfliktu, který trestný čin způsobil a na pochopení příčin trestné činnosti.

Dnešní justice si je vědoma toho, že stále bude existovat okruh pachatelů trestné činnosti, tzv. „tvrdé jádro“, kteří patrně nebudou ovlivnitelní myšlenkami a postupy restorativní spravedlnosti. Je však důležité, aby nedocházelo k tomu, že na toto „tvrdé jádro“ by se zbytečně nabalovali další pachatelé trestné činnosti, u nichž existuje reálná možnost nápravy a návratu k řádnému životu. Právě na tento okruh osob musí cílit nestandardní formy trestního řízení, aby tak nedocházelo ke zbytečné stigmatizaci takovýchto pachatelů, která je pak zahání do začarovaného kruhu recidivy.

K pomoci odklonů v trestním řízení slouží velice dobře propracovaný systém mediace jako způsob řešení konfliktů způsobených trestným činem. Tento systém přenáší soudní proces mimo soud a tak velice usnadňuje a zrychluje jeho průběh. V České republice je mediace na velice vysoké úrovni vykonávána odborníky, přesto přístup k mediaci je dokonalý, a tím je systém velice účinný. Osoby, které s mediací souhlasí, jsou již připraveny naslouchat a jednat o vzájemném kompromisu, což také zaručuje vysokou úspěšnost mediace.

Je třeba si přiznat, že myšlenka odklonů od trestního řízení není bez výhrad přijímána ani odbornou ani laickou veřejností. U řady laiků i odborníků vzniká dojem, že pachatelé od soudu odcházejí nepotrestáni, je porušována zásada legality, pachatelé se „vykupují“ z následků trestné činnosti. V rámci této diplomové práce jsem měla možnost se s tématem odklonů hlouběji seznámit, a domnívám se, že o „nepotrestání“ pachatele nemůže být řeči. Pachatel je naopak velmi silně konfrontován se svým činem, ideálně při osobním setkání s obětí. Pokud pak projeví pochopení a lítost je mu dána možnost napravit co spáchal.

Právě systém odklonů představuje nejsilnější možné výchovné působení na pachatele a nejlepší možnost generální prevence u těch pachatelů, kteří nepatří k „tvrdému jádru“.

Nyní bych chtěla shrnout obsah jednotlivých kapitol své diplomové práce. V první kapitole práce byly pomocí metody analýzy a deskripce popsány odklony od trestního řízení, byl kladen důraz na postavení poškozeného, jeho souhlas s vyřešením věci alternativní cestou odklonu, a také byla řešena otázka jeho souhlasu. Dále se kladl důraz na prvek doznání obviněného v souvislosti s presumpcí nevinu a jeho práva na spravedlivý proces.

Druhá kapitola byla komparativním srovnáním jednotlivých institutů, kde byl kladen hlavně důraz na jejich podmíněnost a konečnost z hlediska splnění podmínek pro využití odklonu a náhrady škody. Bylo také zdůrazněno privilegované postavení mladistvých obviněných z hlediska možnosti uzavření dohody o náhradě škody, jejíž nesplnění nemůže mít již trestní důsledky.

Třetí kapitola byla pojata jako stručné přiblížení procesu mediace a postavení mediátora, kde byl kladen důraz hlavně na obecné vymezení jako procesu zprostředkování komunikace a nápravu poškozených vztahů mezi obviněným a poškozeným. Bylo pojednáno i vlastnostech mediátora a obecně platných zásadách procesu mediace. Kapitulu uzavíralo pojednání o mediaci ve věcech mladistvých pachatelů a specifických příčinách jejich trestné činnosti, které pramení z období dopívání.

Čtvrtá kapitola pojednává o alternativních způsobech řízení ve světě, vymezuje otázku restorativní justice v nadnárodní rovině a zároveň srovnává i výkon mediace ve světě a u nás. Jelikož kolébka mediace je hlavně v USA, bylo významné porovnat mediaci v České republice a mediaci v angloamerickém právním systému.

Pátá kapitola zakončuje práci úvahou de lege ferenda, která koresponduje s rozšiřováním myšlenky restorativní justice i v budoucnu pro těžší trestnou činnost. Úvaha se týká hlavně nového institutu dohody o vině a trestu a institutu narovnání.

Cílem mé diplomové práce byla analýza současné právní úpravy odklonů v trestním řízení, ukázání možností jejího uplatnění na konkrétních případech

projednávaných u Okresního soudu v Karlových Varech, a také zamyšlení se nad dalšími možnostmi směřování těchto alternativních způsobů řízení. Dalším cílem mé práce bylo objasnění pojmu restorativní justice a zdůraznění její hlavní myšlenky, a to urovnání konfliktního vztahu a obnovení rovnováhy narušené trestným činem, usmíření obviněného a pachatele, dojití kompromisu. Zdůraznění procesu mediace jako hlavního nástroje restorativní justice. Domnívám se, že tento cíl byl splněn, neboť práce poskytuje ucelený přehled problematiky odklonů v trestním řízení a jejich řešení za pomoci procesu mediace, jenž je v závěru práce demonstrován na praktických příkladech ze soudní praxe.

Empirická část

Věc okresního státního zastupitelství v Karlových Varech sp. zn. 1 ZK 90/2013

V této věci rozhodl státní zástupce podle § 179 g, odst. 1 TrŘ o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání u podezřelé J.A. pro skutek spočívající v tom, že v době od 8. 2. 2013 do 16. 4. 2013 v Ostrově, jako matka nezletilé Jany A., závažným způsobem zanedbávala její výchovu, zejména nezajišťovala její povinnou školní docházku. V popsáném skutku je spatřován přečin ohrožování výchovy dítěte dle § 201/1 písm. b) a d) TrZ. V tomto usnesení o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání pak byla podezřelé stanovena zkušební doba na 12 měsíců.

Z důkazů provedených v trestním řízení vyplývá, že podezřelá nedohlížela na svoji nezletilou dcerou, která v důsledku toho neomluveně zameškala celkem 73 vyučovacích hodin, 124 vyučovacích hodin jí matka omluvila, takže vzhledem k vysoké absenci nezletilá ve škole neprospívá, nemůže být ani na závěr školního roku klasifikována. Podezřelá se k tomuto jednání doznala, uvedla, že má s dcerou velké výchovné problémy, které není schopna sama zvládat. Uvedla, že je pracovně vytížená, neboť pracuje jako zdravotní sestra v nemocnici, dceru vychovává sama a nestačí na ni dostatečně dohlížet.

Vzhledem k tomu, že matka zlepšila svou spolupráci s orgánem péče o dítě MÚ v Ostrově a začala být v pravidelném kontaktu se školou, státní zástupce podmíněně odložil podání návrhu na potrestání s tím, že podezřelá stanovil zkušební dobou v trvání 12 měsíců. Po uplynutí zkušební doby pak přezkoumá, zda podezřelá zlepšila své chování a dohled nad svou dcerou a v kladném případě rozhodne, že se ve zkušební době osvědčila. Jinak, a to popřípadě i během zkušební doby, rozhodne o podání návrhu na potrestání.

Věc Okresního soudu v Karlových Varech sp.zn. 2 18/2014

V této věci Okresního soudu v Karlových Varech byl stíhán pak J. K. pro trestný čin výtržnictví dle § 358/1 TrZ, kterého se měl dopustit tím, že dne 30. 9. 2013 měl napadnout Roberta G. před večerkou na Moskevské ulici. Po předchozí slovní rozeprá ho měl udeřit holí a srazit na zem.

V průběhu dokazování se ukázalo, že Jan K. je 65letý důchodce, který se dostal do slovního konfliktu s mladým romským chlapcem Robertem kvůli kouření v prostorách večerky. Robert obviněného urazil několika nevybíravými slovy a obviněný na tuto urážku v rozčilení reagoval tak, že poškozeného udeřil holí a srazil na zem. Jan K. nebyl nikdy soudně trestán a v místě bydliště měl dobrou pověst. Také poškozený, 17letý romský mladík nebyl dosud nikdy soudně trestán, navštěvoval učiliště a v místě bydliště také nebyl projednáván pro přestupek.

Okresní soud po prvním hlavním líčení věc na žádost obviněného postoupil středisku Probační a mediační služby k provedení mediace. Výsledkem pak byla dohoda a vyrovnání, kdy obviněný se poškozenému omluvil za své neadekvátní hrubé jednání a poškozený jeho omluvu plně přijal. Poškozený si byl vědom svého podílu na vyprovokování trestné činnosti a zřejmě i z toho důvodu nepožadoval žádnou úhradu škody, a žádné finanční plnění.

Soud usnesením vydaným mimo hlavní líčení rozhodl o podmíněném zastavení TS obviněného dle § 307 TrŘ, přičemž zároveň stanovil obviněnému zkušební dobu v trvání jednoho roku.

Věc Okresního soudu v Karlových Varech sp.zn. 2T 87/2007

V této věci se jednalo o závažnou dopravní nehodu se smrtelným následkem. Obžalovaný Milan J. na rychlostní komunikaci mezi Karlovými Vary a Ostrovem v důsledku nepřiměřené rychlosti srazil cyklistu přejíždějícího napříč rychlostní komunikací. Cyklista byl na místě mrtev. Na obžalovaného byla podána obžaloba pro trestný čin ublížení na zdraví dle § 224/1 TrZ, skutek obžalovaného nebyl kvalifikován podle druhého odstavce tohoto ustanovení z důvodu spoluzavinění cyklisty, který se pohyboval po rychlostní komunikaci nepřijatelným způsobem.

K nařízenému hlavnímu líčení u Okresního soudu se dostavil obviněný a zároveň 3 pozůstalí, konkrétně 3 dcery zemřelého cyklisty. Obviněný se při své výpovědi u hlavního líčení k trestné činnosti plně doznal a vyslovil hlubokou lítost nad tím, že zavinil smrt starého muže. Jeho výpověď byla velmi emotivní a zapůsobila na přítomné pozůstalé. Poté co jim byl soudkyní vysvětlen možný odklon v trestním řízení, tak obviněný i 3 pozůstalé dcery souhlasili s mediací

v této věci. Trestní řízení bylo tedy přerušeno a věc byla postoupena PMS. Zde došlo k osobnímu setkání obviněného a tří pozůstalých dcer, které akceptovaly upřímnou omluvu obžalovaného. Mezi obžalovaným a poškozenými byla uzavřená dohoda o vyrovnání, v jejímž rámci se obžalovaný zavázal uhradit poškozeným nad rámec plnění pojišťovny částku 150.000,- Kč formou splátek.

Při následujícím hlavním líčení obžalovaný i poškozené výslovně stvrdili svůj úmysl směřující k odklonu od trestního řízení. Soud rozhodl o podmíněném zastavení TS obžalovaného dle § 307 TzŘ a uložil mu povinnost ve zkušební době dvou let uhradit poškozeným nad rámec plnění pojišťovny škodu ve výši 150.000,- Kč. K tomuto je ještě třeba dodat, že obžalovaný byl osobou zcela bezúhonnou a podle evidenční karty řidiče se jednalo o řidiče, který řídí zodpovědným způsobem. Samy poškozené v hlavní líčení výslovně uvedly, že kdyby řídily motorové vozidlo po rychlostní komunikaci a před nimi se náhle objevil cyklista, který přejíždí neočekávaně napříč vozovky, patrně by také nedokázaly zabránit střetu.

Věc Okresního soudu v Karlových Varech sp.zn. 2T 54/2006

V této věci byla použita mediace, tedy setkání pachatele a oběti v případě závažné trestné činnosti, a to konkrétně v případě trestného činu loupeže dle § 234/1 TrZ. Osmnáctiletí pachatelé, dva studenti střední keramické školy v K. Varech ve večerních hodinách v létě roku 2006 na mostě vedoucím přes řeku Ohři zaútočili na 80letou poškozenou tím způsobem, že 1 z mladíků na ní namířil revolver, poté oba požadovali vydání peněz. Poškozená se však mladíkům ubránila, volala o pomoc a mladíci ze strachu před přicházejícími lidmi utekli. Ani jeden z pachatelů nebyl doposud soudně trestán.

Již v průběhu přípravného řízení mladíci napsali poškozené omluvné dopisy a jeden z nich se dokonce pokusil o osobní omluvu a předání kytice. Poškozená ho však k sobě do bytu nepustila. U hlavního líčení oba chlapci vyslovili upřímnou lítost nad tím, co se stalo. Jeden z nich uvedl, že plynovou pistolí našel a ve stole svého otce a spolu s kamarádem pojali nápad „vyzkoušet“ loupežné přepadení. Uvedli, že svého činu hluboce litují, že svým jednáním si způsobili veliké problémy se svými rodiči a problémy ve škole. Oba shodně vyslovili přání moci se poškozené osobně omluvit. Soud trestní řízení přerušil a věc postoupil Probační a mediační službě k provedení mediace.

Mediačního setkání se zúčastnila jak poškozená, tak oba mladí pachatelé, jejich obhájci a rodiče. Při tomto setkání měla poškozená možnost vidět místo dvou děsivých útočníků, kteří ohrožovali pistolí, dva ubrečené kluky, kteří se třásli před hněvem rodičů.

U následujícího hlavního líčení poškozená uvedla, že omluvu chlapců přijímá a doufá, že případně uložený podmíněný trest povede k jejich nápravě. Výsledkem osobního setkání poškozené s pachateli bylo její klidné vystupování před soudem, neprojevovala před obžalovanými žádný strach, naopak je jako bývalá učitelka přísně nabádala k řádnému životu. Obžalovaní na její výpověď reagovali opět pláčem. S ohledem na plné doznání obžalovaných a jejich projevenou lítost ochotu účastnit se mediace soud uložil oběma pouze podmíněné tresty odnětí svobody v trvání dvou let se zkušební dobou tří let. Ze spisu vyplývá, že oba obžalovaní se ve zkušební době chovali řádně a po jejím skončení bylo rozhodnuto o tom, že se osvědčili.

Po skončení zkušební doby jednoho z obžalovaných napsal soudu osobní dopis, ve kterém popsal, jak se jeho život vyvíjel poté, co mu byl uložen podmíněný trest. Uvedl, že mohl dále studovat a dokončit střední školu, urovnal vztahy se svými rodiči, mohl dále vést vztah se svou dívkou. V dopise napsal, že pokud by nebyl odsouzen k nepodmíněnému trestu, celý jeho dosavadní život by to zničilo.

Tento případ ukazuje, jak velký význam má užití mediace v trestním řízení, a to i u závažných trestných činů. Je jasné, že v těchto věcech nemůže mediace vést k odklonu od trestního řízení, může být však vnímána jako významná polehčující okolnost pro obžalovaného. Takto provedená mediace plně odpovídá principům restorativní justice a má velký význam jak pro obžalované, tak pro poškozené.

Resumé v českém jazyce

Tato diplomová práce pojednává o problematice odklonů v trestním řízení jako alternativě ke standardnímu trestnímu řízení. Odklony v trestním řízení úzce souvisí s rozvojem nové myšlenky spravedlnosti – restorativní justice, která hledí na trestný čin jako na konflikt primárně mezi pachatelem a poškozeným, než jako na konflikt pachatele a společnosti. Jedná se o obnovující spravedlnost, která se snaží o pochopení trestného činu v jeho komplexnosti, od příčiny až po důsledek. Takovéto nahlédnutí trestného činu se snaží zprostředkovat obviněnému, na kterého takový náhled silně preventivně působí. Restorativní justice staví do popředí obviněného a poškozeného jako dva protipóly trestné činnosti, snaží se o jejich usmíření a nápravu jejich vztahů.

Na myšlence restorativní justice se vytváří nový systém trestního řízení, který se snaží trestní proces zjednodušit za současného zachování jeho kvality a velice široce pojatého systému práv obviněného. Tento systém charakterizují odklony v trestním řízení, jejichž komplexní přehled nabízí tato diplomová práce.

S odklony v trestním řízení úzce souvisí systém, který se vytváří právě k naplnění myšlenky restorativní justice a jenž má za cíl přenesení části trestního řízení mimo soud. Je jím systém procesu mediace jako prostředku k naplnění myšlenky restorativní justice. Tento systém nabízí odbornou pomoc osobám zasaženým trestným činem a pomáhá jim k zvládnutí náročné životní situace. Tento systém je založen na dobrovolné účasti stran, které jsou k němu různě motivovány, jedná se o systém, který je veden vysokoškolsky vzdělanými odborníky, a proto zaručuje dodržování všech práv účastníků, stejně jako soudní proces.

Tato práce podává komplexní přehled o odklonech v trestním řízení za současného zdůraznění myšlenky restorativní justice a procesu mediace. Zároveň navrhuje i rozšíření těchto institutů de lege ferenda na těžší trestné činy. Diplomová práce je doplněna o empirickou část, která učiněné poznatky demonstruje v praxi okresního soudu v Karlových Varech.

Resumé v anglickém jazyce

The thesis deals with the issue of diversions in the Czech criminal procedure which is regarded as an alternative to the standardized criminal procedure. The diversions in the criminal procedure are closely related to the development of a new idea of justice – restorative justice – which primarily considers criminal offence to be a conflict between the offender and the victim rather than a conflict between the offender and the community. Restorative justice is perceived as a justice which aims at comprehending the complexity of a criminal offence, beginning with the cause and ending with the consequence. This perspective of the criminal offence is showed to the accused person to whom such a perspective might cause a deeply precautionary perception. Restorative justice prioritizes the accused person and the injured person and puts them into a position of two antipoles of the criminal offence in an effort to their reconciliation and redress their relation.

The idea of restorative justice creates a new system of the criminal procedure which makes an attempt to become more simplified, but also preserving its quality and broadly composed system of rights of the accused person. This thesis provides a complete overview of the described system which is characterized by the diversions in criminal procedure.

The diversions in the criminal procedure are closely connected to a system which is created to accomplish the ideas of restorative justice and which also aims at transferring part of the criminal procedure away from the courtrooms. This system is called process of mediation. The mediation process offers specialized assistance to those who were affected by criminal offence and assists them to cope with arduous life situations. The mediation is based on voluntary participation of the both parties which are differently motivated. The process of mediation is led by specialists with university degrees, and thus all the rights of participants are equally preserved just as in the criminal trial.

The thesis presents a thorough analysis of different diversions in the criminal procedure, including the ideas of restorative justice and mediation process. The thesis proposes an extension of these institutes *de lege ferenda* on more serious offences as well. The thesis includes an empirical part that has a

purpose to apply the demonstrated theoretical results into practice, particularly concerning the work of the district court in Karlovy Vary.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje

- FENYK, J., HAVLÍK T. a RŮŽIČKA, M.. *Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu: 1918-2004*. Vyd. 2. Praha: C.H. Beck, 2004, xvii, 1159 s. Judikatura (Beck). ISBN 80-7179-880-0.
- HENDRYCH, D. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.
- HOLÁ, L. *Mediace v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 270 s. ISBN 978-802-4731-346.
- HOLÁ, L., HAVLÍK, T. a RŮŽIČKA, M.. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada Pub., 2003, 190 p. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-247-0467-6.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.
- JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 2. vyd. podle novelizované právní úpravy účinné od 1. 9. 2011. Praha: Leges, 2011, 706 s. Student (Leges). ISBN 978-808-7212-929.
- KUČHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a ŠÁMAL, P. *Základy kriminologie a trestní politiky: trestní právo procesní*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, xxiv, 544 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-717-9813-4.
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. a ARNOLD, T.. *Mládež a delikvence: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003, 140 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8771-X.
- MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V. a ŠÁMAL, P. *Kurs trestního práva: trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007, xlix, 1166 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-1795-728.
- REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo: komentář*. Vyd. 1. Praha: Orac, 2002, 263 s. Beckova edice Komentované zákony. ISBN 80-861-9957-6.

- RISKIN, L., KEATING, J., ARNOLD, T. *Mediace, aneb, Jak řešit konflikty: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Pallata, 1997, 190 p. Psyché (Prague, Czech Republic). ISBN 80-901-7106-0.
- RŮŽIČKA, M., PÚRY, F. A ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, xxix, 730 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-807-1795-599
- SOTOLÁŘ A., PÚRY F., ŠÁMAL P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi: trestní právo procesní*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2000, xv, 468 s. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN 80-717-9350-7.
- ŠÁMAL, P. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, 3 sv. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.
- ŠÁMAL, P., HAVLÍK T., RŮŽIČKA M. *Přípravné řízení trestní: 1918-2004*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2003, xxviii, 1443 s. Judikatura (Beck). ISBN 80-717-9741-3.
- ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., a ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému: trestní právo procesní*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 1999, 403 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-859-6389-2.
- ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. Vyd. 1. Praha: CODEX Bohemia, 1999, 1301 s. Glosátor. ISBN 80-859-6389-2.
- ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*, 3. vydání. Praha: 2011, 988 s. ISBN 978-80-7400-350-9.
- ŠČERBA, F. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2012, 128 s. Teoretik. ISBN 978-808-7576-304.
- ŠPATENKOVÁ, N., KEATING, J. a ARNOLD, T.. *Krizová intervence pro praxi: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2004, 126 s. Psyché (Prague, Czech Republic). ISBN 80-247-0586-9.
- TARTAR GODDET, E., KROFTOVÁ, A. a ARNOLD T. *Umění jednat s dospívajícími: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 140 s. Psyché (Grada). ISBN 80-717-8492-3.

Časopisecké zdroje

- FENYK, J. *Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb.* Státní zastupitelství, 2004, č. 2-3, s. 5.
- JELÍNEK, J. *Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící*, [Bulletin advokacie 10/2012, s. 19].
- JÍLKOVÁ, R. *Alternativní způsoby řešení sporů. Proč mediace?*, [Bulletin advokacie 10/2002, s. 69]
- KARABEC, Z. *Restorativní justice: Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003.
- LOBOTKA, A. *Dohoda o vině a trestu a její vztah k účelu trestu*. [Právní rozhledy 19/2012, s. 674].
- MEJZLÍK, J., MATZNER, J. *Poznámky k mediaci mezi obviněným a poškozeným*, [Bulletin advokacie 2/2003, s. 32]
- MUSIL, J. *Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení*.
- NEZKUSIL, J. *Narovnání jako forma odklonu*, [Právník 10/2007, s. 1095].
- HRUŠKOVÁ, O., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., ŠTERN, P. *K některým teoretickým a praktickým otázkám probační služby*. Trestní právo, 1997, č. 7–8, s. 13.
- PAVLOVSKÝ, T.: *Vybrané otázky k alternativám trestání v Polsku*, [Trestněprávní revue 8/2009, s. 250]
- PIPKOVÁ, P., PIPEK, J. *Podmíněné zastavení trestního řízení a mediace podle nových polských trestních kodexů*, [Právní rozhledy 12/1998, s. 616]
- PŘESLIČKOVÁ, H., DIBLÍKOVÁ, S. *Současné pojetí restorativní justice* (IV. mezinárodní konference Evropského fóra pro restorativní justici, Barcelona, 15.–17. 6. 2006), [Trestněprávní revue 12/2006, s. 37].
- SOTOLÁŘ, A. *K některým specifickým uplatnění zvláštních způsobů řízení v trestních věcech mladistvých*. Trestněprávní revue, 2004, č. 3, s. 68.

- SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue, 2004, č. 6, s. 174.
- SOTOLÁŘ, A., DOUBRAVOVÁ, D. *K nové rakouské právní úpravě odklonů od standardního trestního řízení a k rakouskému modelu uplatnění mediace v trestních věcech*, [Právní rozhledy 4/2000, s. 149].
- SUCHÝ, O., *Odklony v trestním řízení*. Právník 1991, č. 3s. 248-255.
- ŠANDERA, J. *Mediace – možná cesta z labyrintu soudního řízení?*, [Právní rozhledy 22/2011, s. 14].
- ŠČERBA, F. *K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení*. Bulletin advokacie, 2006, č. 5, s. 22.
- ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*. Trestněprávní revue 2/2009, s. 33.
- TERYNGEL, J. *K některým otázkám podmíněného zastavení trestního stíhání*. Bulletin advokacie, 1995, č. 9, s. 25.
- VANTUCH, P. *Podmíněné zastavení trestního stíhání a možnosti jeho využití*. Bulletin advokacie, 1994, č. 8, s. 23.
- VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*. Právní rozhledy, 1998, č. 8, s. 393.
- ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Přeložila Hasmanová L. a Ouředníčková L. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. 2003. s. 17.
- ZEMAN, P.: **Právní úprava zkráceného řízení z perspektivy rekodifikace trestního procesu**, [Trestněprávní revue 10/2008, s. 293].

Judikatura

- Krajský soud v Brně, 4 To 440/98, [R 8/2000 tr.].
- Krajský soud v Brně, 4 To 440/98, [R 8/2000 tr.].
- Krajský soud v Ostravě, 6 To 377/95, [R 6/1996 tr.].
- Městský soud v Praze, 7 To 317/2001, [TR 3/2002 str. 91].
- Nález Ústavního soud, IV. ÚS 472/2000.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 4. 1999 sp. zn. 7 Tz 65/99.

- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 1. 8. 2001, sp. zn. 5 Tz 148/2001.
- Rozsudek ze dne Nejvyššího soud České republiky 18. listopadu 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. 4 Tz 63/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tz 39/2010.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. 2.1994 sp. zn. 4 To 117/94.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 5. 1994 sp. zn. 3 To 380/94.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1994 sp. zn. 4 To 693/94.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 6. 1996 sp. zn. 4 To 424/96.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 23. 1. 1997 sp. zn. 4 To 22/97.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 20. 3. 1997 sp. zn. 4 To 1 83/97.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. 4 To 770/97.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 30. 3. 2000 sp. zn. 3 To 257/2000.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 3. 5. 2005, sp.zn. 4 To 383/2005.
- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 19. 8. 2003, sp. zn. 10 To 336/2003.
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 31. 7. 1997 sp. zn. 9 To 429/97.
- Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 2. 2001 sp. zn. 6 To 83/2001.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 14. 9. 1995 sp. zn. 6 To 377/95.
- Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 22. 1. 1996 sp. zn. 3 To 21/96.

- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 19. 11. 1997 sp. zn. 7 To 398/97.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 8. 2008, sp. zn. 7 Tdo 916/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22. 6. 2000 sp. zn. 3 Tz 120/2000.
- Ústavní soud, IV. ÚS 366/99, [52/2000 USn.].

Internetové zdroje

- www.beck-online.cz
- www.mvcr.cz/soubor/musil-dohody-pdf.aspx
- <https://www.pmscr.cz/zakladni-dokumenty/zakon-o-probacni-a-mediacni-sluzbe/>
- <http://www.amcr.cz/dokumenty/kodex.pdf>
- <http://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

Seznam tabulek

1. **Tabulka- Přehled skončení trestního stíhání před soudem některým z odklonů**
2. **Tabulka- Přehled podmíněně zastavených případů u okresních soudů v letech 2008- 2009.**
3. **Tabulka- Přehled počtu narovnání u okresních soudů v letech 2008-2009.**
4. **Tabulka- Přehled odstoupení od trestního stíhání státním zástupcem v letech 2008-2013**
5. **Tabulka- přehled schválených dohod o vině a trestu za roky 2012 a 2013**
6. **Tabulka: Procentuální využití odklonů v České republice, Polsku a Rakousku v letech 2004–2007**

Praktické zdroje

Trestní případy okresního soudu v Karlových Varech a případy řešené probační a mediační službou v Karlových Varech